

GATS

N E D İ R ?

**Hizmetlerin Serbest Dolaşımının
Mühendislik ve Mimarlık Alanlarına Etkileri**

TMMOB MÜHENDİSLİK MİMARLIK HAFTASI ETKİNLİKLERİ

19 EKİM 2001 ANKARA

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)

TMMOB TEOMAN ÖZTÜRK'Ü ANMA ETKİNLİKLERİ

11 TEMMUZ 2002 ANKARA

ISBN

975-395-701-7

Kapak ve Tasarım

Emrah Durak

Baskı

Kardelen Ofset

Baskı Tarihi

Ocak 2004

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

Atatürk Bul. No: 131 Kat: 9 Bakanlıklar-ANKARA

Tel: (0312) 418 12 75 **Faks:** (0312) 417 48 24

Web: [http:// www.tmmob.org.tr](http://www.tmmob.org.tr) **E-posta:** tmmob@tmmob.org.tr

İÇİNDEKİLER

Sunuş	5
Kısaca GATS	6
HİZMETLERİN SERBEST DOLAŞIMININ MÜHENDİSLİK VE MİMARLIK ALANLARINA ETKİLERİ PANELİ	9
Şirin Gülcen EREN	10
Dursun YILDIZ	19
Birgül Ayman GÜLER	26
Tartışma	32
HİZMET TİCARETİ GENEL ANLAŞMASI (GATS PANELİ)	45
Açılış Konuşmaları	46
Olgun Yurt	46
Kaya Güvenç	47
H. Ali Yiğit	50
Pınar Erol	53
Sait Kozacıoğlu	59
Seyhan Erdoğdu	62
Tartışma	69

SUNUŞ

Bu kitap, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) ile ilgili olarak değişik tarihlerde düzenlenen iki panelin kayıtları üzerinde katılımcıların yaptığı düzenlemelerden oluşmaktadır.

Konuyu ele alan panellerden ilki TMMOB Mühendislik Mimarlık Haftası Etkinlikleri çerçevesinde 19 Ekim 2001 tarihinde Ankara'da düzenlenmişti. İkinci panel ise 11 Temmuz 2002 tarihinde TMMOB Ankara İl Koordinasyon Kurulumuz tarafından sevgili Başkanımız Teoman ÖZTÜRK'ün aramızdan ayrılmasının 7. yılı anma etkinlikleri çerçevesinde gerçekleşmiştir.

Panellerde görüşlerini bizlerle paylaşan katılımcılara bir kere daha teşekkür ederiz.

TMMOB'nin GATS ile ilgili çalışmaları sürmektedir. Bu çerçevede konu ile ilgili belgelerin bir araya getirilmesi ve kamu oyuyla paylaşılması amacıyla geçtiğimiz günlerde açtığımız "<http://www.gatsnedir.org>" adlı bilgilendirme iletişim web sitesini bu yayınımla aracılığıyla da duyuruyor ve sitenin GATS konusunda yapılan tüm çalışmalara ve katkılara açık olduğunu belirtiyoruz.

TMMOB 37. Dönem Yönetim Kurulu

KISACA GATS

30 Ekim 1947 tarihinde imzalanan ve 10 Ocak 1948 de yürürlüğe giren "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması" (GATT - General Agreement on Trade and Tariffs), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) ile birlikte, dünya para sistemini tanımlayan Bretton Woods anlaşmasında öngörülen kurumların üçüncüsünü oluşturmuştur.

GATT, uluslararası ticaretin işleyişinde uygulanacak ilke ve kurallar ile anlaşmazlıkların çözüm mekanizmalarının hukuki temellerini oluşturmuştur. GATT çerçevesinde belirli aralıklarla pek çok müzakere turu gerçekleştirilmiş, bu anlaşma Uruguay Turu ile uluslararası bir örgüt olan Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ - World Trade Organization WTO) dönüşmüştür.

GATT çerçevesinde, 1986'da Uruguay'da başlayan 8. Çok Taraflı Ticaret Görüşmelerinde (Uruguay Turu - Uruguay Round), mallardan sonra hizmetlerin de serbestleştirilmesi müzakerelerine geçilmiş, bu çalışmalar 1993 yılı Aralık ayında tamamlanmıştır. 125 ülke sözkonusu müzakerelere katılmış ve Ülke Taahhüt ve Muafiyet Listeleri oluşturulmuştur. Uruguay Turunda alınan kararlar üye ülkelerin hükümetleri tarafından 12-15 Nisan 1994 tarihleri arasında Fas'ın Marakeş kentinde imzalanmış ve Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu anlaşma uluslararası hizmet ticaretine ilişkin temel kavram, kural ve ilkeleri ortaya koyan ilk çok taraflı anlaşmadır. Özellikle hizmetler sektöründe anılan anlaşma kapsamında ülkeler, yabancı hizmet sunucularına uyguladıkları kısıtlamaları kapsayan Taahhüt ve Muafiyet Listelerini oluşturmuş ve anılan listeler, GATS'in eki olarak kabul edilmiştir.

DTÖ kapsamında, bugüne değin imzalanmış bulunan sayısız çok taraflı ticaret ve yatırım anlaşması bulunmaktadır. Her ne kadar anlaşmanın hiçbir bağlayıcılığı bulunmayan önsözünde, dünyadaki yaşam standardının yükseltilmesi, çevre standartlarının korunup geliştirilmesi, dünya ölçeğinde adil gelir dağılımının sağlanması, vb. gibi "yüce" ilkeler yer alsada, bağlayıcı hükümlere bakıldığında bu ilkelerin hayata geçirilmesinin ne derece olanaksız olduğu hemen göze çarpmaktadır. Çünkü hükümlerdeki yegane ortak temel; bütünleştirilmiş, uygulanabilir ve kalıcı bir çok taraflı ticaret sistemi geliştirmek ve bu ilkeleri korumak; sermayenin karşılıklı çıkar esasına dayalı bir şekilde, dünya ticaretinde ve yatırımlarda karşılaştığı engelleri ortadan kaldırmaktır.

Özetle, 1945'lerde uluslararası ticaretin çerçevesi çizilerek, Genel Ticaret Anlaşması (GATT) oluşturulmuş, uzun süren çalışmalar sonrasında 1986 yılına gelindiğinde, GATT içerisinde sürekli mal ticareti ön plana çıkmış, mal ticaretinde "uluslararası kurallar ne olmalı?" sorusuna yanıtlar aranmış ve 1986 yılında da Uruguay Turu müzakere kapsamı içerisine hizmetler konusunun da dahil edilmesi ihtiyacı duyulmuştur. Çünkü Uruguay Turu sırasında, 2002 yılı rakamlarıyla, 3.5 trilyon ABD Dolarlık "hizmet ticareti"nin önemi fark edilmiştir. Dolayısıyla, hizmet ticareti uluslararası ticaretin önde gelen ülkeleri tarafından düzenlenmesi gerekli bir konu olarak tespit edilmiştir.

Daha önce gelişmiş ülkeler tarafından OECD bünyesinde yaratılmak istenen Çok Taraflı Yatırımlar Anlaşması (MAI) tartışmaları sırasında başta ABD tarafından öne sürülen birçok tezin, özellikle bazı Avrupa ülkeleri tarafından kabul edilemez bulunması nedeni ile başarısız olan serbestleştirme çabaları, şimdi kapsamı daha da genişletilerek GATS içinde çözümlenmek istenmektedir.

1986 yılında başlayan bu çalışmalar, 1995 yılına kadar sürmüş ve Türkiye'de bu dönemde Hizmet Ticareti Genel Anlaşması'nın (GATS) gerek "yazım grubu", gerekse "müzakere grubu"nda aktif olarak yer almıştır. Türkiye'nin de kurucu üye olarak imza attığı ve 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren Nihai Senet ile ülke Taahhüt ve Muafiyet listeleri, 25 Şubat 1995 tarihinde TBMM'de onaylanmış ve 26 Mart 1995 tarihi itibarıyla, Türkiye'nin DTÖ'ne üyeliği resmi hale getirilmiştir. Böylece, GATS da bir "iç hukuk" düzenlemesi haline gelmiştir.

Anlaşmaya göre, üye ülkeler hizmetlerin serbest dolaşımı konusunda yaptıkları farklı muameleleri ve çekincelerini on yıl içerisinde kaldırmak zorundadırlar. On yıl, 2005 yılında dolacaktır. 2000 yılında başlayan yeniden görüşme (müzakere) sürecinde birçok ülke hizmet serbestisi konusunda çekincelerini belirtmeye başlamıştır. Taahhüt Listeleri'nde, yabancı gerçek ve tüzel kişilerin, tanımlanan hizmet sektörlerinde ve hizmet sunum şekillerinde hangi kısıtlamalar dahilinde çalışabileceği tanımlanmıştır. Muafiyet listelerinde ise, ikili anlaşmalardan doğan başka ülkeleri kayıracı hüküm ve kısıtlamalar yer almaktadır. 2005 yılında tüm ülkeler, Muafiyet Listeleri ile varsa Taahhüt Listesi'nde beyan edilenlerin dışındaki kısıtlarını kaldırmak durumundadır.

GATS çerçevesinde taahhüt listelerine alınan sektörlerde pazara girişe ilişkin ulusal mevzuatların ve / veya bazı şartların olup olmadığına bakılmış veya bunların varlığına rağmen sektör yabancıların pazara girişine açılmak istenmiyorsa, "kapalı" olarak değerlendirilmiştir.

GATS'a taraf ülkelerin Uruguay turu çerçevesinde yaptıkları ikili ve çok taraflı müzakereler sonunda sundukları hizmet ticareti taahhüt listeleri ile muafiyet listeleri, Anlaşmanın ayrılmaz parçalarını oluşturmaktadır. Taahhüt Listeleri'nde yer alan açıklamalar, ülkelerde söz konusu alanlardaki mevcut durumun (mevzuatların) gelecekte daha kısıtlayıcı unsurlar içermeyeceğinin tüm üyelere listeler yolu ile deklare edilmesidir.

Ülke kısıtlarının tanımlanması sırasında, ulusal politikalarımıza aykırı olması, ulusal güvenlik, kamu sağlığı ve kamu düzeninin bozulması tehlikesinin kanıtlanması durumunda, yabancı tüzel ya da gerçek kişinin "Pazara Giriş Koşulları"nın kısıtlanması konusu hükme bağlanmıştır.

Vurgulanması gereken bir diğer hüküm ise, evsahibi ülkenin anlaşmaya taraf diğer ülkelerin hizmet sunucuları ile, kendi hizmet sunucuları arasında bir ayırım yapmaması ve eşit muamele göstermesidir.

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS), esasen hizmet ticaretinin uzun vadede serbestleşmesini öngörmekle birlikte, kısa vadede, hizmetler alanında ülkelerin durumlarını belirlemeyi de amaçlamaktadır. Bu sayede, taraf ülkelerin hizmet ticaretinde mevcut durumdan daha kısıtlayıcı önlemlere yönelmesi engellenebilmektedir. Ancak halihazırda, DTÖ üyesi ülkelerin GATS çerçevesinde hizmet ticaretine yönelik taahhüt listeleri farklılıklar göstermektedir.

Tüm görüşmeler, Birleşmiş Milletler (BM)'in "Provisional Central Product Classification No:77" ile Dünya Ticaret Örgütü'nün 120 numaralı Sektörel Sınıflandırma Listesi'nde yer alan tanımlar bazında yapılmaktadır. 120 no.lu belge dahilinde tanımlanan sektörler, hizmet ve ticarete konu olan hizmetlerin tamamını içermektedir. Dolayısıyla, devletin verdiği hizmetler, eğer ticarete konursa ve ekonomik kazanç sağlayan bir eylem içeriyorsa, bu hizmetler de anlaşmanın kapsamı içerisine girmektedir.

GATS süreci, ülkemizin ve mühendis-mimarların aleyhine işlemektedir. Hem pazara giriş, hem de milli muamele açısından, ülkemiz Taahhüt Listesi'nde bir kısıtlama bulunmamaktadır. Bu konuyla ilgili olarak TMMOB'nin yapmış olduğu çeşitli girişimlere rağmen, Hazine Müsteşarlığı GATS ile ilgili taahhütlerini bildirmiş ve o taahhütlerde Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin bütün görüşleri bir tarafa bırakılarak, mühendislik-mimarlık alanlarında hiçbir çekince konulmamıştır. Bu haliyle, yabancıların Odalara geçici üyeliği koşulu dışında bir engel kalmamıştır.

TMMOB GATS Çalışma Grubu

PANEL
**“HİZMETLERİN SERBEST DOLAŞIMININ
MÜHENDİSLİK VE MİMARLIK
ALANLARINA ETKİLERİ”**

19 EKİM 2001

Oturum Başkanı

Kaya GÜVENÇ

TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

Katılımcılar

Şirin Gülcen EREN

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı

Dursun YILDIZ

TMMOB II. Başkanı

Birgül Ayman GÜLER

TODAİE Öğretim Üyesi

KAYA GÜVENÇ (Oturum Başkanı) Arkadaşlar, hoş geldiniz.

Mühendislik ve Mimarlık Haftası Etkinliklerinin ikincisinde, “Hizmetlerin Serbest Dolaşımının Mühendislik ve Mimarlık Alanlarına Etkileri” konusunu burada sizlerle birlikte irdelemeye çalışacağız.

İsmin konuklarımızı tanıyorsunuz; Doç. Dr. Birgül Ayman Güler, Şirin Gülcen EREN ve Dursun Yıldız. Yarın yapacağımız ve “IMF Tarafından Dayatılan Yasalar” adını verdiğimiz bir günlük sempozyumla bu haftayı, Ankara’daki 2001 yılı etkinliklerimizi sonlandırmış olacağız.

Biliyorsunuz, hizmetlerin serbest dolaşımı konusu uzun zamandan beri tartışılıyor. Çalışmalar birkaç kanaldan yürüyor. Bu toplantının amacı, esas itibarıyla bir tanıtım. Bu arada odalarımızın bu konuda çalışmaları var ve Genel-İş’le Çevre Mühendisleri Odası’nın da ortaklaşa bir etkinliği var. TMMOB Yönetim Kurulu olarak, hizmetlerin serbest dolaşımı konusunda daha geniş katılımlı ve daha forum türü bir etkinliği de gündemimize aldık. Tarihini henüz belirlemedik; ama bu çalışmayı da yapmak istiyoruz. Bu toplantıda öncelikle konuyu biraz tanıtım istedik; burada dile getirilen görüşleri yayın haline dönüştürüp, hem web sayfamızda, hem de yayın organlarımızda yayınlayarak daha geniş bir kitleye aktarmaya çalışacağız.

Panele katılan arkadaşlar, kendi aralarında yaptıkları görüşme sonucunda bir konuşma sırası belirlediler. Önce Şirin Gülcen EREN arkadaşımız başlayacak. Süre konusunda herhangi bir sınırlama getirmedi; yani 20-25 dakika, ne kadar zaman gerekiyorsa. Daha sonra sizlerin görüşlerini alacağız ve son bir turla da arkadaşlarımız eksik bıraktıkları noktaları aktaracaklar ya da sizin sorularınıza yanıt verecekler.

Ben, tanıştırma yapmıyorum, arkadaşlarımızın özgeçmişlerini okumuyorum, herkes kendisini tanıttak.

Buyurun.

ŞİRİN GÜLCEN EREN - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Konuşmama başlamadan önce katılımcılara “Hoş geldiniz” diyorum. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Yatırım Projeleri ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı’nda çalışmakta ve ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde doktora yapmaktayım.

Görev yaptığım birim; mimarlık, mühendislik, müteahhitlik ve müşavirlik, kısaca bayındırlık hizmetleri ile ilgili uluslararası kabul, ziyaret, müzakere iş ve işlemlerini yapmakta ve 6235 sayılı TMMOB Yasası’nın ilgili maddeleri uyarınca, tanımladığım sektörlerde yabancı mimar ve mühendislere çalışma izni vermektedir. Daire Başkanlığımız, AB mevzuat uyum çalışmalarının koordinasyonunu da yapmaktadır.

Konuşmamda sırasıyla, sizlere, hepimizin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)’ni bildiğiniz kabulüyle; sözkonusu Anlaşma ve ilgili müzakereler ile ülke mevcut durumunun tespit çalışmalarına ilişkin bilgi aktarımı yapacağım.

Hizmetlerin kalitesini yükseltmek, daha doğrusu özellikle altyapı hizmetleriyle ilgili hizmetlere ulaşmak, bunlarla ilgili hizmetlerin kalitesini arttırmak ve daha çok milliyetçilik ve korumacılıktan uzak, ama ekonomik işbirliğine ve uluslararası hukuka dayalı bir sistem içinde aynı dili konuşmak için GATS'ın yaratıldığı savunulmaktadır.

GATS, esasen, hizmet ticaretinin uzun vadede serbestleşmesini öngörmekle birlikte, kısa vadede, hizmetler alanında ülkelerin durumlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu sayede, taraf ülkelerin, hizmet ticaretinde mevcut durumdan daha fazla kısıtlayıcı önlemlere yönelmesi önlenebilecektir.

GATS ile hizmetlerin serbestleşmesi önemlidir, çünkü anlaşmaya taraf ülkeler;

Anlaşma ile, yetersiz ve pahalı hizmet altyapısının yükünden kurtulabilecektir.

Kendileri için gerekli olan hizmetleri diğer temel ürünler gibi ithal edebileceklerdir.

Diğer ekonomik faaliyetlere etkileri görülebilen, insanların talep ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bu hizmetlere ulaşabileceklerdir.

İrklarının ekonomik gelişmesini ve yoksulluğun giderilmesini sağlayabileceklerdir.

Ekonomik ulusalcılık ve korumacılık yerine, uluslararası hukuku temel alan ekonomik işbirliğini uygulayabileceklerdir.

GATS ile birlikte, uluslararası anlaşmazlıkları çözebilmek için gerekli olan yasal temeli ve tanım birliğini kullanabileceklerdir.

Yabancıların, sektöre giriş ve çalışma koşullarını belirlemiş olacaklardır.

GATS taraftarlarına göre, hizmet serbestleşmesinin altı yararı olduğu vurgulanmaktadır

- ▶ Ekonomik performans,
- ▶ Kalkınma,
- ▶ Tüketicinin korunması,
- ▶ Hızlı keşifler,
- ▶ Artan şeffaflık ve öngörü ve
- ▶ Teknoloji transferi.

GATS'a taraf ülkeler, Uruguay turu çerçevesinde yaptıkları ikili ve çok taraflı müzakereler sonunda 1995 yılında, yabancı hizmet sunucularına uyguladıkları kısıtlamaları kapsayan Taahhüt ve Derogasyon Listelerini oluşturmuştur. Anılan listeler, GATS'ın eki olarak kabul edilmiş ve anlaşmanın ayrılmaz parçalarını oluşturmuştur. DTÖ üyesi ülkelerin GATS çerçevesinde hizmet ticaretine yönelik taahhüt ve derogasyon listeleri farklılıklar göstermektedir.

Taahhüt Listeleri'nde yer alan açıklamalar, ülkelerde söz konusu alanlardaki mevcut durumun (mevzuatın) gelecekte daha kısıtlayıcı unsurlar içermeyeceğinin tüm üyelere listeler yolu ile deklare edilmesidir. Taahhüt Listeleri ayrıca, yabancı gerçek ve tüzel kişilerin, tanımlanan hizmet sektörleri ve hizmet sunum şekillerinde hangi kısıtlamalar dahilinde çalışabileceğini tanımlamaktadır.

Derogasyon listelerinde ise, ikili anlaşmalardan doğan başka ülkeleri kayırcı hüküm ve kısıtlar yer almaktadır. 2005 yılında tüm ülkeler, Derogasyon Listeleri ile, varsa, Taahhüt Listesi'nde beyan edilen kısıtların dışında var olan kısıtlarını kaldırmak durumundadır. (Ayrıcalıklı durumun devamı, ancak 1995-2005 yılları arası mümkündür). Ülkelerin Derogasyon Listelerinin yoğunluğu, o ülkedeki hizmet ticaretinin ne ölçüde tercihli bir sisteme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Ülkemizin, GATS kapsamında, DTÖ'ne sunduğu Taahhüt ve Derogasyon Listeleri, 25 Şubat 1995 tarihli (mükerrer) Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu çerçevede, GATS bir "iç hukuk" düzenlemesi haline gelmiştir.

GATS'ın 1995 yılında imzalanmasını müteakip başlayan II. Tur hizmet müzakereleri; bir dizi sektör özelinde olmuş ve muhasebecilik sektöründe tespit edilen hususların tüm hizmet sektörlerine yayılmasına ilişkin öngörü ile, 1995 yılında taahhüt üstlenilen sektörler ile üstlenilmeyen sektörlerde daha fazla liberalizasyon amacıyla başlatılmıştır.

Tüm müzakere görüşmeleri, Birleşmiş Milletler (BM)'in "Provisional Central Product Classification No:77" ile, DTÖ'nün MTN.GN/W/120 numaralı "Sektörel Sınıflandırma Listesi"nde yer alan tanımlar bazında yapılmaktadır. 120 no.lu belge dahilinde tanımlanan sektörler, hizmet ve ticarete konu olan hizmetlerin tamamını içermektedir. Devletin verdiği bir hizmet, eğer ticarete konu ise, devlete ekonomik kazanç sağlayan bir eylem içeriyorsa, bu hizmet de anlaşmanın kapsamı içerisine girmektedir.

GATS Konsey ve Komite müzakereleri, sürekli bir yapıda olup, turlar dahilinde ileriki tarihlerde de devam edeceği açıktır. Müzakere grupları, görüşmelerini farklı bir yapıda ve değişik takvimlerde sürdürmektedir. Tüm müzakerelerde amaç, ülkelerin sektörlere giriş koşullarının kriter ve kısıtlarını tanımladıktan sonra, uluslararası piyasada bulunan noktadan geri adım atmamalarının teminidir. Müzakerelerin bu turda sonuçlandırılması zorunlu değildir; ancak pek çok durumda görüş bildirilmemesi, önerilerin, Türkiye tarafından kabul edilmesi anlamına gelmektedir.

GATS müzakereleri kapsamında, 2001 yılı Şubat ayı içerisinde, Türkiye'nin Taahhüt Listesi'nde bildirdiği kısıtlar ile, diğer mesleki hizmetler sektörlerinde taahhüt üstlenmesi ile ilgili olarak, Hazine Müsteşarlığı bünyesinde çalışmalara başlanmıştır. Uluslararası hizmet ticaretindeki serbestleşme (liberalizasyon) ve şeffaflık seviyesinin artırılmasını amaçlayan bu yeni çok taraflı müzakere turu çerçevesinde, çeşitli ülkeler tarafından konu ile ilgili olarak sunulan öneriler hakkında, 01 Mart 2001 tarihinde, Hazine Müsteşarlığı'nda ilk toplantı düzenlenmiştir.

Söz konusu toplantıda alınan karar uyarınca, özel sektör temsilcilerinin de katıldığı, sektör bazında daha dar kapsamlı ön değerlendirme toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılarda, bir süre sonra, konuların çok teknik olması nedeniyle, bazı sektörlerin sektör temsilcilerinin alt koordinasyonunda müzakere görüşmelerinin yapılması gerekliliği belirmiştir. Alt koordinasyonu yapılan sektörlerle ilişkin belirli aralıklarla Hazine Müsteşarlığı'nda durum değerlendirme toplantıları yapılmaktadır.

Değerlendirme toplantılarında oluşan ihtiyaca binaen, mimarlık, mühendislik, müteahhitlik ve müşavirlik hizmet sektörlerinde gerekli koordinasyonu sağlama, sektör

görüşü oluşturma ve ulusal düzenlemeler çalışma grubu çalışmaları yapma görevi, anılan Müsteşarlık tarafından, 24.05.2001 tarihinde, Bakanlığımıza verilmiştir. Bir başka deyişle, söz konusu hizmet sektörlerinde;

► Sektör tanımlarında yapılacak yeni düzenlemeler ve/veya farklı tanımların belirlenmesi,

► 1995 Taahhüt Listesi'nde kapalı olan bazı sektörlerin açılıp açılmaması yönündeki görüşün oluşturulması,

► Ulusal Düzenlemeler Çalışma Grubu, çalışmaların gereğinin yapılması ve

► Taahhüt Listesi'nde belirtilen ve sorumlu olunan sektörlerde yer alan kısıtlamaların tanımlanması ve detaylandırılmasının sağlanması,

konularındaki çalışmalarını, Bakanlığımız, sektör temsilcilerinin desteğinde sürdürmektedir.

Bakanlığımız, görev, yetki ve sorumluluk alanında bulunan konular dahilinde; bu hizmet müzakere turunda;

► Mimarlık Hizmetleri (8671) (Açık),

► Mühendislik Hizmetleri (8672) (Açık),

► Bilgisayar ve İlgili Hizmetler (841, 842 ve 843),

► Müteahhütlik ve İlgili Mühendislik Hizmetleri (511 (Kapalı), 512 (Açık), 513 (Açık), 514 (Açık), 515 (Kapalı), 516 (Açık), 517 (Açık), 518 (Kapalı))

gibi taahhüt üstlenilmiş olan hizmet sektörleri yanı sıra, çevre ve enerji hizmetleri dahilinde tanımlanan ülke önerilerinde yer alan ve doğrudan Bakanlığımızı ilgilendiren;

► Entegre Mühendislik Hizmetleri (8673) (Kapalı),

► Kentsel Planlama ve Peyzaj Mimarlığı Hizmetleri (8674) (Kapalı),

► İlgili Bilimsel ve Teknik Danışmanlık Hizmetleri (8675) (Kapalı)

ile, süreç dahilinde belirlenen mühendislik ve mimarlık meslek alanlarında kalan diğer hizmet sektörlerinden sorumludur.

Çevre Bakanlığı'nın alt koordinasyonunda görüşülen Çevre hizmetlerinde; Kanalizasyon Hizmetleri (9401) (Açık), Katı Atık Bertarafı Hizmetleri (9402) (Açık), Sağlıkla İlgili ve Benzeri Hizmetler (9403) (Açık), Egzoz Gazlarının Temizlenmesi Hizmetleri (CPC 9404) (Kapalı), Gürültü Önleme Hizmetleri (CPC 9405) (Kapalı), Doğa ve Peyzaj Koruma Hizmetleri (CPC 9406) (Kapalı) ve Diğer Çevre Koruma Hizmetleri (9409) (Kapalı)'nde çeşitli hizmet tanımları değişikliği ve serbesti tekliflerine ilişkin, Bakanlığımız görüş vermektedir.

Yukarıda belirtilen ve Bakanlığımızca görüş oluşturulan tüm hizmet sektörleri, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)'ni doğrudan ilgilendirmektedir.

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ MÜZAKERELERİ

Genel Müzakereler

DTÖ Ülke Daimi Temsilcisi ile Hazine Müsteşarlığı'nın katılım sağladığı, 144 üye ülke arasında, 3 ana başlıkta ("Acil Koruma Önlemleri", "Teşvikler", "Kamu İhaleleri")

sürdürülen “routes (yollar)” görüşmeleri yapılmaktadır. Belirtilen bu konular dahilinde, “Acil koruma önlemleri” görüşmeleri, önceliklidir. Ülke sektörlerinin zarar görmesi sonucu oluşan kayıpların giderilmesi amacıyla, az gelişmiş ve Orta Asya merkezli ülkeler tarafından talep edilen görüşmelerde; zarar gördüğü belirlenen sektörün daha önceden bildirilerek, “bir defaya mahsus” ve “belirli bir süre için kapatma” benzeri karar ve önlemler ile acil olark korunması amaçlanmaktadır. Müzakere görüşmeleri henüz devam etmektedir. Eğer bu ilkeler kabul edilir ve örneğin mimarlık sektöründe ciddi zarar görüldüğü tespit edilir ise, talep edilmesi durumunda, sektör geçici olarak bir defaya mahsus olmak üzere, kapatılarak gerekli koruma sağlanabilecektir.

Taahhütler Komitesi (Committee on Specific Commitments)

Taahhütler Komitesi, ülke tekliflerinde yer alan ve BM “Provisional Central Product Classification No:77” belgesinde tanımlanan sektör tanımlarının müzakere edildiği ilk aşamadır. Ülkeler, tekliflerine bu tanımları koymakta ve müzakereye açmaktadır. Anılan Komitede alınan pek çok karar bağlayıcı olmakta ve gerekli ülke müdahalesi yapılmadığı için, daha sonradan ülke şartlarına uymayan bir hükmün değişmesi mümkün olmamaktadır. Bu çerçevede, anılan Komite çalışmalarına katılım önem arz etmektedir.

Ulusal Düzenlemeler (Mevzuatlar) Komitesi

(Committee on Domestic Regulations)

Ulusal düzenlemeler müzakereleri ile DTÖ sekreteryası, üye ülke mesleki hizmet üreticilerinin diğer bir üye ülkede mesleklerini icra ederken karşılaşacakları nitelik kriterlerinin gerekliliği, teknik standartlar ve ruhsat verme koşulları ile prosedürlerinin; ticareti gerektirdiğinden daha fazla kısıtlayıcı olmaması, şeffaf olması ve eşit muamele yapılması temelinde, disiplin oluşturmayı amaçlamaktadır. Her “kısıtlama” için, bu kısıtlamanın gerçekten ülke için gerekliliği, tüm hizmet sunucuları için şeffaflığının olması, meşru amaçların ne olduğu ve eşitlik içermesine ilişkin yapılan düzenlemelerin müzakereler dahilinde neler olduğunun belirlenmesi ve teste tâbi tutulabilmesi gerekmektedir.

1995 yılında üye ülkelerin Taahhüt ve Derogasyon Listeleri’ni GATS Sekreteryası’na bildirmelerinden sonra, önce muhasebecilik alanında görev yapmak üzere, DTÖ GATS Sekreteryası bünyesinde bir “Mesleki Hizmetler Çalışma Grubu” kurulmuştur. VI. Maddede belirtilen bu “uygun organ”ın, muhasebecilik alanında, birinci tur müzakereler kapsamında yaptığı çalışmayı tamamladıktan sonra görevi sona ermiştir.

Uluslararası düzenlemelere ilişkin müzakerelerde, mesleki hizmetler konusunda, öncelikli meslek grubu olarak ele alınan “muhasebecilik sektörü”ne ilişkin olarak;

- ▶ Sektörde çok taraflı disiplinlerin geliştirilmesi,
- ▶ Sektörde uluslararası muhasebe standartlarının kullanılması,
- ▶ Meslek mensuplarının sahip olması gereken yeterliliğe ilişkin şartların oluşturulması ve
- ▶ Meslek mensuplarının mesleki yeterliliklerinin karşılıklı tanınması, konularında yapılan çalışmalar tamamlanmıştır.

Mesleki Hizmetler Çalışma Grubu'nun muhasebecilik alanında oluşturduğu ve sözkonusu belge ile tanımladığı disiplinleri, tüm mesleki hizmetlere yaymak amacıyla, 1999 yılında, Ulusal Düzenlemeler Komitesi kurulmuştur. Mesleki Hizmetler Çalışma Grubu'nun hazırladığı muhasebecilik disiplinlerini kapsayan ve bu disiplinlerin tüm hizmet sektörlerine yayılması ile ilgili S/C/W/96 rumuzlu belge yayımlanmıştır. Ulusal Düzenlemeler Çalışma Grubu, Komiteye müzakere sonuçlarını iletmektedir.

Ulusal Düzenlemeler Çalışma Grubu, listelerde yer alan sektör kısıtlarının, S/C/W/96, S/L/64 ve S/C/75 rumuzlu belgeler kapsamında tanımlanması ve detaylandırılması ve GATS VI:4 açısından savunulmasına ilişkin müzakereler yapılmaktadır. GATS'ın VI. Madde 4. paragrafında belirtilen kriterler:

- a.Gereklilik Testi (Necessity Test)
- b.Şeffaflık (Transparency)
- c.Eşitlik (Eguivalence)
- d.Uluslararası Standartlar (International Standarts) dır.

Belirlenen bu dört bölümde yer alan ölçütlerde, üye ülkelerden çalışmalarını yasal açıdan tamamlayan ülkelerin, bu hususu, ülke taahhütleri şeklinde, GATS'ın eki olarak iletmeleri önerisi Sekreteryaya sunulmuştur. Bu yöntemle, ülke düzenlemelerinin yapılması sırasında diğer ülke düzenlemelerinin neler olduğu ve vatandaşlarımızın, hangi şartlarla o ülkelerde çalışabileceği, resmi olarak da açıklanmış olacaktır.

Söz konusu kısıtların S/C/W/96 rumuzlu belge kapsamında irdelenmesi gereken ölçüt kategorileri;

- a.Yeterlilik istemleri (gerekliliği)
- b.Yeterlilik prosedürleri,
- c.Belge (ruhsat) prosedürleri,
- d.Belge istemleri ve
- e.Teknik standartlardır.

Çalışma Grubu çalışmaları kapsamında, mimarlık, mühendislik, müteahhitlik ve müşavirlik alanlarında açık olarak ülkemizce taahhüt edilen hizmet sektörleri kısıtlarımızın tanımlanması ile ilgili disiplinlerin oluşturulması ve DTÖ'ne bildirilmek üzere, Hazine Müsteşarlığı'na iletilmesi gerekmektedir. Sözkonusu değerlendirme çalışmalarına, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı TMMOB'nce de başlanmış, ancak sonuçlandırılmamıştır.

Ulusal Mevzuatlar Komitesi'nin Cenevre'deki müzakere toplantılarına, sadece sektörlerden sorumlu kamu kurum ve kuruluşları katılmaktadır. Komitede, ülke taahhüt listesinde belirlenen kısıtlamaların tanımlanması ve detaylandırılmasına ilişkin müzakereler yapılmaktadır. Bakanlığımız, görev ve sorumluluğu kapsamındaki Komite çalışmalarını takip etmektedir. Söz konusu Komite toplantılarına, TMMOB'nce de katılım sağlanması gerekmektedir. Tasarruf tedbirleri nedeniyle, müzakerelere henüz düzenli bir katılım sağlanamamaktadır.

Hizmetler Ticareti Konseyi (Council for Trade in Services)

Hizmetler Ticareti Konseyi (Council for Trade in Services)'nde ülke önerilerini içeren belgeler irdelenmektedir. GATS'ın 19. Maddesinde belirtilen hükümler uyarınca, Konsey tarafından, hizmetler alanında, uluslararası hizmet ticaretindeki liberalizasyon ve şeffaflık seviyesinin artırılması amacıyla; daha önceki bölümlerde açıklandığı üzere, Mart 2001 sonunda başlayan ikinci tur müzakerelerde; DTÖ üye ülkelerinde daha ileri seviyede serbestleşme sağlayabilmek amacıyla, taahhüt üstlenilen sektör sayısının artırılması, taahhüt üstlenilmiş sektörlerde pazara giriş ve milli muamele kısıtlamalarının azaltılması, MFN (En Çok Kayrılan Ulus Prensipleri)'ye getirilen istisnaların gözden geçirilerek istisna listelerinin daraltılması amaçlanmaktadır. Müzakereler, ülke pazarlarının stabilize edilmesi ve hizmet kalitesinin artırılması için de yapılmaktadır.

Ülkeler tarafından sunulan öneri belgelere ilişkin görüş, Konsey toplantılarında müzakere edilmektedir. Bu görüşmelerde üye ülkeler, genel ve özel oturumlarda, ülke önerilerine ilişkin görüşlerini belirtmektedirler.

Bu müzakereler çerçevesinde; ülkemizde açık olan Sektörel Sınıflandırma Listesi'nde meslek alanımızla ilgili olan "1. Mesleki Hizmetler" (1.Business Services) başlığı altında yer alan, "A. Uzmanlık Gerektiren Hizmetler" başlığı altında yer alan "d/e. "Mimarlık Hizmetleri (Architectural Services, CPC 8671)" ve "Mühendislik Hizmetleri (Engineering services, CPC 8672)" ile, "3. Müteahhitlik ve İlgili Hizmetler (512, 513, 514+516, 517) (3. Construction and Related Services)" sektörleri dışında açılmamış olan diğer sektörlerin, yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin pazar girişine açılması ve açık sektörlerdeki mevcut sektör tanımlarının yeniden yapılmasına ilişkin olarak, üye ülkelerin, kendileri için karşı ülke pazarında öncelik oluşturan sektörlerde sundukları öneri belgeler müzakere edilmektedir. Müzakereler dahilinde ayrıca ülkemizden; öncelikli hizmet sektörleri, hizmet sunum biçimleri ve özellikle yatırımlarımızın bulunduğu pazarına girişini hedeflediğimiz DTÖ üyesi ülke pazarları veya sektörlerini tespit etmesi ve karşı tavizlerin belirlenerek müzakere gündemine alması talep edilmektedir.

Üye ülke önerilerine ilişkin ülkemiz görüşleri, genel koordinasyon ve misyondan sorumlu Hazine Müsteşarlığı başkanlığında, ilgili kamu ve özel kurum, kuruluşları ile meslek örgütlerinin katılımıyla yapılan bir dizi toplantı sonucunda oluşturulmaktadır. Alt koordinasyon görevi sonrası Bakanlığımızca sektör görüşleri oluşturulması çalışmalarına başlanmıştır. Çevre Hizmetleri ve Enerji Hizmetleri ile ilgili müzakereler, Ekim ayında Cenevre'de Hazine Müsteşarlığı'nın katılımında yapılmıştır. Bakanlığımız, katılım sağlanması konusuna süreklilik kazandırılmaması ya da katılım tarihlerinin Hazine Müsteşarlığı tarafından geç bildirilmesi nedeniyle, söz konusu toplantılara katılım sağlayamamış, ancak görüşünü verilen süre dahilinde oluşturarak, Hazine Müsteşarlığı'na sunmuştur. Bu müzakereler, Entegre Mühendislik ve Kentsel Planlama ve Peyzaj Mimarlığı Hizmetleri'nin yabancıların hizmet sunumuna açılmasını öngörmesi açısından önemlidir. Sektör görüşünün, ne şekilde DTÖ Cenevre Daimi Temsilcisi tarafından Konseye sunulduğunu ise bilinmemekte ve kontrol edilememektedir. Ülkemizin görüş vermemesi, öneriyi kabul ederek, sektörde öngörülen gerekli düzenlemenin yapılması, anlamına gelmektedir.

Halihazırda bulunduğumuz aşamayı açıklamak gerekirse; yeni müzakere turu kapsamında, mimarlık, mühendislik, müteahhitlik, çevre ve enerji hizmetlerine ilişkin olarak çeşitli ülkeler tarafından sunulan belgeler, Bakanlığımıza iletilmiştir. Bakanlığımıza alt koordinasyon görevi verildiği sırada; sektördeki tehlikelere dikkat çekerek, bugüne kadar verdiğimiz görüşlerin aslında sektördeki çalışma şartları ile gerekli kriterleri açık olarak koyacak, test edecek imkânlarımızı, standartlarımızı belirlemeden oluşturulduğu ifade edilmiştir. Bu çerçevede sektörü oluşturmadan ve sektör görüşünü tamamlamadan yeni sektör açmamızın mümkün olmayacağı ön görüşü verilmiştir. Koordinasyon görevi verilmesi sonrasında ise, sektör temsilcisi olduğunu düşündüğümüz pek çok kamu kurum veya kuruluşu ile özel kuruluşlar ve üniversitelere durumu açıklayan ve görüşlerini isteyen bir dizi yazı yazılmıştır. 36 kurum ile görüşmelerimiz devam etmektedir. Tepkiler çok olumludur, ancak ulusal hizmet ticaretimizin etkilenmesine ilişkin olarak, herkes aynı endişeleri tekrar etmektedir. Pek çok sektör temsilcisinin GATS' ı, ülke taahhütlerimizi ve kendisinden istenileni bilmediği bir gerçektir.

Taahhüt Listemizin oluşturulması ve ilgili müzakerelere esas hizmet arzı çeşitleri: 1. Sınır ötesi ticaret, 2. Yurtdışında tüketim, 3. Ticari varlık ve 4. Gerçek kişilerin varlığıdır. Bir sektörün serbest olarak tanımlanabilmesi için, bu sektörde en az üç hizmet arzı çeşidinde taahhütte bulunulması gerekmektedir. Ülkemiz de dahil tüm üye ülkeler açısından, açık ve kapalı sektörlerde 1. (sınır ötesi ticaret) ve 4. (gerçek kişilerin varlığı) hizmet arzı çeşitleri önem taşımaktadır. Sözkonusu hizmet arzı çeşitlerinin "korumacılık" bağlamında açılmaması gerekmektedir. 1995 Ülke Taahhüt Listemizde, ne yazık ki, Mimarlık Hizmetleri ve Mühendislik Hizmetleri, Bilgisayar Hizmetleri ile, Müteahhitlik ve ilgili Mühendislik Hizmetleri Sektörleri'nde; bu arz çeşitleri, yabancıların hizmet sunumuna, "geçici üyelik" dışında hiçbir kısıtlama getirilmeden açılmıştır. Çevre Hizmetlerinde bu şart dahi aranmamıştır.

Sözkonusu kısıtlar, tamamıyla, mevcut mevzuatın yazılmış halidir. Müzakerelerle ilgili çalışmalara başladığımız zaman, kısıtların son derece eksik olduğu görülmüştür. 1995 yılında "geçici üyelik" kısıtı yanı sıra, en azından "ülkenin sosyo-ekonomik ihtiyaçlarına göre sektörde yabancıların çalışması koşulları belirlenir" cümlesinin eklenmesi gerekirdi. Taahhüt Listemize göre açık olarak tanımlanan sektörlerin tamamı, (yatay taahhütlerde) 50.000 ABD Doları ve üstü yatırımlarda çalışacak yabancı idari ve teknik personeli kapsamaktadır. Geri kalan yabancıların Türkiye'de çalışma şart, koşul ve esasları, göçmen politikalarımız kapsamında, TMMOB Kanunu ve Bakanlığımız takdirindedir.

Ülke kısıtlarının tanımlanması sırasında, sadece GATS'ın öngörüsü olan, milli politikalarımıza aykırı; milli güvenlik, kamu sağlığı ve kamu düzeninin bozulması ve bunun ispatı durumunda, yabancı tüzel ya da gerçek kişinin pazara giriş koşulları'nın kısıtlanması konusu hükme bağlanmıştır.

1995 yılında açık olarak taahhüt üstlenilmiş mimarlık, mühendislik ve müteahhitlik sektörlerinde, yabancıların çalışma izninin sosyo-ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenebileceği konusunun hükme bağlanmış olması ve yapılması gereken işlemler detaylı olarak açıklanmadığı için, bugün Türkiye'de yabancı bir makine mühendisinin düşük ücretle çalışması, piyasada haksız rekabet koşulu olarak gösterilememektedir.

Bu taahhütlerin yapılması ile, "DPT ya da sendikaların raporlarına göre çok fazla işsizimiz var, bu yabancıyı çalıştırmam" deme hakkını kaybetmiş durumdayız. Bu durumda "geçici üyelik" olgusu elimizdeki son araçtır. Bakanlığımız, TMMOB ile birlikte, ülkemizdeki çalışma mevzuatımız paralelinde mesleki mevzuatımızı çıkartarak, bu hizmetlerin serbest dolaşımı, yabancı mimar-mühendislerin ülkemizdeki çalışması ve meslektaşlarımızın diğer ülkelerdeki çalışmasıyla ilgili teknik rapor çalışmaları yaparak, mevcut durumu ortaya koyması gerekmektedir.

Özetle, ülke önerilerinde yer alan ve hizmet alanı olarak ülke Taahhüt Listemizde halen açık olan sektörlerle ilişkin, ülkemizin, varsa yabancılar aleyhine ayrımcı uygulamalara neden olan mevzuatını gözden geçirmesi ve taahhüt ettiği kısıtlarını tanımlaması ve yine ülke önerilerinde, yabancı uyruklu gerek gerçek, gerekse tüzel kişi hizmet sunucularına halen kapalı olan, ancak açılması yönünde müzakereleri yapılan sektörlerin mevcut durumlarının incelenmesi, bu sektörlerin açılması durumunda olası kısıtlamaların belirlenmesi çalışmaları ile, yeni tur müzakerelerde söz konusu sektörlerde taahhüt dışı mevcut kısıtlamaların tespit edilmesi ve kaldırılması yönünde işlem yapılması gerektiği açıktır. Bir başka deyişle, müzakereler kapsamında ülkemizin, ülke önerilerinde belirlenen sektörlerle ilişkin;

a.Sektör tanımlarının yapılması veya değiştirilmesi,

b.Sektörün yeni tanımının ülkemiz meslek alanındaki kabulü veya meslek alana etkileri,

c.Ülke önerilerinin bir kısmı ya da tamamının kabulü veya reddi, ve

d.Sektörün yabancı uyrukluların çalışması için açılması düşünülmekte ise, yabancıların çalışmalarına ilişkin kısıtlama olup olmayacağı, bu kısıtlamaların neler olduğu ve olası etkilerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Ülke eylem planına esas olacak hususlar beş başlıkta toplanabilir: Bunlardan ilki, Türkiye eğer öngörülen öneriyi kabul ederse, yapılan teklifi DTÖ üyesi 144 ülke vatan-daşı için de açmış olacaktır. İkinci husus, teklif veren ülke, hangi sektörde güçlü ise, bu sektörde pazarımıza girmek için teklifte bulunmaktadır. Bir başka deyişle, bizim ihtiyacımızı karşılayan teklifler azdır. Ülkemizde sermayeyi bir araya getirerek bir teklif oluşturmak da zordur ve şu anda bir ülke teklifi oluşturabilecek durumda değildir. Bunun başlıca nedeni, mevcut sektörü tanımlamamış olmamız ve pazardaki iş ve işlemlerin kayıt altında olmamasıdır. Bu aşamadan sonra belki dönüp, üçüncü-dördüncü turda, eğer bu ekip devam ederse, gerekli ciddiyeti ve desteği, merkezi idare ve Odalar Birliğimizden, sürekli olarak görebilirsek müzakereleri gerçekleştirebiliriz.

Üçüncü bir tehlike ise; önerilerde yer alan tüm öngörülerde, teklif sahibinin girmesinin olası olmadığı veya Genel Bütçe'den yapılan yatırım ihalelerinin hedef alınmasıdır. Sektörlerin çoğuna zaten kontrolsüz olarak yabancılar girmiştir. Bir taraftan da başka platformlarda ihale yaşamızı değiştirmek için uğraşmaktadırlar. Ulusal ve uluslararası pazarda, Türk mühendis ve mimarının daha nitelikli hizmet sunmakta olduğu bilinmelidir.

Dördüncüsü, ülkemizin müzakerelerde mühendislik ve mimarlık alanında gerektiği kadar temsil edilememesi ve gereken zamanda görüş oluşturamaması sonucunda;

önerilerdeki istemleri yapmayı taahhüt etme durumunda kalınmaktadır. Sonuncu tehlike ise, GATS müzakereleri için müzakere niteliğine haiz bir ekibin halen kurulmamış olmasıdır.

Teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ediyorum.

Söz Sayın Dursun Yıldız'da; buyurun.

DURSUN YILDIZ- İnşaat mühendisiyim, Uluslararası ilişkiler konusunda çeşitli diploma programlarını tamamladım ve uluslararası su politikaları konusunda yüksek lisans çalışması yaptım. Halen Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulu İkinci Başkanlığı görevini yürütüyorum. Ben bu panelde konuyu GATS-AB ve OECD ile yürütülen müzakere süreçlerinde mühendislik-mimarlık hizmetlerinin serbest dolaşımı konusundaki ulusal ve uluslararası çalışmalar ve gelişmeler çerçevesinde ele alacağım.

Değerli arkadaşlar; hizmet ticaretinin serbestleştirilmesiyle ilgili yürütülen müzakereler sadece GATS çerçevesinde yürütülüyor. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne yanıtlanması istemiyle bir önceki dönem gelen yazılardan bir tanesinde, OECD ülkeleri arasında Liberalizasyon çalışmaları için, L-6 kodunda, "Sınır ötesi ticaretin liberalleştirilmesi, serbestleştirilmesi konusundaki görüşlerimiz soruluyordu. Buna yanıt verirken, Hazine Müsteşarlığıyla bağlantı kurduk, OECD ülkeleri içerisinde mühendislik-mimarlık hizmetlerinin, sınır ötesi ticaretinin liberalizasyonu konusundaki görüşümüz; bu alanın, Türkiye'de kapalı olduğu ve açılmaması gerektiğidir dedik. Neden, kapalı çünkü çalışacak olanın ilgili odaya geçici üye olması gerekir, geçici üyelik için şartlardan biri de ikamet şartı,yani hizmet sunucusunun Türkiye'de ikamet ediyor olması lazım. Sınırötesi ticaretin açılması halinde mevcut işleyişle geçici üyelik şartı devre dışı kalıyor, dolayısıyla da halen geçerli olan yasa ve yönetmeliklerle hizmet sunucusunu kontrol ve denetim olanağı ortadan kalkıyor. Daha önce de belirtildiği gibi. GATS kapsamı içerisinde bu hizmetlerin verildiğini 4 ana alandan bir tanesi de sınır ötesi ticarettir.

Ben, mühendislik, mimarlık ve müşavirlik hizmetlerinin serbestleştirilmesinde özelikle bu hizmet ticareti alanı, sınırötesi hizmet ticareti alanı üzerinde önemle durulması gerektiğine inanıyorum. Bu alandaki duyarlılığı diğer bazı OECD ülkeleri de gösteriyor ve "sınır ötesi ticareti" birçok ülke kapalı tutuyor. Şimdi konuşmama bu ülkelerden örnekler vererek devam edeceğim daha sonra Avrupa Birliği sürecine gireceğim, sonra GATS süreci ve yapılan çalışmalar ile ilgili daha detaylı açıklamalar yapacağım.

OECD ülkeleri arasındaki liberalizasyon çalışmalarında mühendislik mimarlık hizmetleri alanının sınır ötesi ticaretinde biz "açığız" derken diğer ülkelerin kısıtlarına bir göz atalım; Çek Cumhuriyeti, diyor ki: "Hayır, yerleşik olmayanların mimarlık-mühendislik yapımları konusunda çekincem var." Macaristan, muhasebe ve hukuk hizmetleri konusunda sınır ötesi ticareti kısıtlamış. Kore, yabancı avukatların hukuk alanında hizmet vermesine çekince koymuş. Polonya, yine aynı şekilde avukatlar konusunda çekince koymuş. OECD kapsamındaki liberalizasyon çalışmalarında, müzakerelerinde şunu görüyoruz: Avusturya, müşavirlik, mühendislik ve mimarlık hizmetlerine milliyet kısıtı koyuyor. Belçika, mimarlık hizmetlerine ikamet kısıtı koyuyor. Yunanistan, mimarlık ve mühendislik hizmetlerinde AB vatandaşı olma

ve ikamet kısıtı koyuyor. İtalya, mühendislik ve mimarlık hizmetlerinde AB vatandaşı olanlara da, olmayanlara da ikamet kısıtı koyuyor. Japonya, mühendislik ve mimarlık hizmetlerinde ikamet kısıtı ve yabancı müşavirler için Japon yasalarına göre yeterli bulunması kısıtı koyuyor. Yeni Zelanda, mühendislik ve mimarlık hizmetlerinde ikamet kısıtı koyuyor. Portekiz, mimarlık ve mühendislik hizmetlerinde ikamet kısıtı; İspanya, mühendislik ve mimarlık hizmetlerinin bazı alanlarında ikamet kısıtı koyuyor. OECD ile ilgili özet bilgiler bunlar.

Ülkemizin hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi konusunda kapsamı oldukça geniş tuttuğunu görüyoruz. Türkiye'nin GATS için sunduğu taahhüt listesi, gelişmekte olan ülkeler tarafından sunulan tekliflerin en kapsamlılarından birisidir. Hatta bu listenin bazı gelişmiş ülke teklifleriyle boy ölçüşecek durumda olduğunu görüyoruz. Bu çerçevede Türkiye'nin özel taahhütleri, GATS'ın sektörel sınıflandırma listesinde yer alan 155 hizmet sektöründen 72'sini kapsıyor. Türkiye'nin özel taahhütler listesindeki kapsama oranı yaklaşık yüzde 46; ama bunun yanı sıra gelişmekte olan ülkeler ortalaması yüzde 18. Başlangıçtaki bu yaklaşımımız doğal olarak şimdi müzakerelere de yanıyor , yani böyle bir yaklaşımla girmişsiniz sürece.

GATS ve OECD'de durum böyleyken, Avrupa Birliğiyle yürütülen müzakerelerde serbestleştirme açısından GATS'ı aşan bir çerçeve var önümüzde. Bu da GATS'a verilen taahhüt-deregeasyon alanlarında daha üst bir serbestleştirmeyi gerekli kılıyor.

Avrupa Birliğiyle bu konudaki görüşmeler 2000 yılının Ekim ayı içerisinde başladı. Türkiye-AB arasındaki görüşmelerde, hizmet ticaretinin serbestleşmesi için , mevzuatın yakınlaştırılması konusunun anlaşmada yer alması ve bu çerçevede diplomaların ve sertifikaların karşılıklı tanınmasına yönelik çalışmalara öncelik verilmesi gerektiğinden söz ediliyor, özellikle kamu ihalelerinin açılması da bunlarla eşzamanlı olarak gidiyor, bu çalışmalar birlikte yürütülüyor.

Avrupa Birliği'nin Mühendislik alanında mesleki ve akademik yeterliliklerin karşılıklı tanınması konusunda genel bir sistem oluşturmada başarıya ulaşamadığını biliyoruz. Bu nedenle bu alanda Avrupa Toplulukları Adalet Divanına götürülen bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu alanda AB içerisinde geçerli tam bir tanıma sisteminin oluşturulmamış olması, bizim hizmet sunucularımız için mütekabiliyet esasının uygulanmasını da zorlaştacaktır. Bu nedenle eşitsiz gelişme süreci ve karışıklılık esası konularında ülkemiz açısından birçok olumsuzluklar taşıyan bir sürece Türkiye'nin bu denli açık bir şekilde yaklaşmasının mühendislik ve mimarlık alanında yaratacağı sorunları görüş ve önerilerimizle birlikte Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'ne ilettik.

GATS'a gelelim; çeşitli modlarda verilen hizmet arzı şekillerinden sınır ötesi ticarete tekrar dikkat çekmek istiyorum. Sınırötesi ticaret bir hizmetin, yabancı hizmet sunucusunun, tüketicinin bulunduğu ülkeye gitmeden hizmeti göndermesi şeklinde tanımlanıyor. Bu modun açılması halinde mevcut işleyişle geçici üye kaydedilmesi ve denetim yapılabilmesi mümkün değil. Bu denetim için yeni kurumsallaşmalar, belki yasal ve yönetmeliksel düzenlemeler gerekecek.

GATS kapsamındaki mühendislik-mimarlık hizmetleri, Birleşmiş Milletlerin hizmet sektörleri sınıflandırma listesi temel alınmak suretiyle sıralanmış. Bunlar; mimarlık hizmetleri, mühendislik hizmetleri, entegre mühendislik hizmetleri, şehir planlama ve peyzaj mimarisi hizmetleri. Gülcen hanımın da sözettiği gibi, bunların bazıları kapalı;

ama “Bunları ne kadar açabiliriz?” şeklinde çaba ve çalışmalar var. Bundan sonra bizim daha fazla ilgilenmemiz gereken alanlar şehir planlama, peyzaj mimarisi, entegre mühendislik hizmetleri, alanları olarak ortaya çıkıyor. Bu alanların içerisinde çevreyle ilgili olan mühendislik hizmetleri de var, son durum bu. Mühendislik hizmetleri alanlarındaki serbestleştirmede teknik bir eşik olarak yararlanabileceğimiz ve taahhüt listemizde belirttiğimiz geçici üyelik kısıtının dışında herhangi bir kısıtımızın olmadığı görülüyor.

Türkiye, taahhüt listesinde sadece geçici üyelik kısıtı bildirmiş. Şimdi GATS anlaşması müzakerelerine katılan diğer ülkeler ne yapmış, hizmet alanlarını ne kadar açmışlar, bir de ona bakalım: Amerika Birleşik Devletleri, mühendislik hizmetlerinde gerek pazara giriş, gerekse milli muamele hususunda sınır ötesi ticaret, yurtdışında tüketim ve ticari varlık bakımından herhangi bir sınırlama getirmemiş. Ancak bazı eyaletlerde milli muamele hususunda çeşitli kısıtlamaları olduğu, ikamet etme zorunluluğunun bulunduğu ve mimarlık hizmetlerinde pazara girişin gerçek kişilere kapalı olduğu notu da var önümde. Bilgiler halen raporunu yazma aşamasında olduğumuz Komisyon çalışması sürecinde elde ettiğimiz bilgiler.

Meksika diyor ki, “Mühendislik ve mimarlık hizmetlerinde gerçek kişilerin varlığına kapalıyım.” Güney Amerika’da mühendislik hizmetleri alanında taahhütte bulunan ülkeler; Arjantin, Brezilya, Şili, Ekvador, Guyana, Peru, Venezüella. Bunlardan Ekvador, Peru ve Guyana haricindeki ülkeler bu alanı kapalı tutuyorlar. Diğer taraftan Brezilya, bu alanda hizmet yapacak olanlara bir konsorsiyumla birlikte gelmelerini, konsorsiyumda da çoğunluk hissesinin Brezilyalı partnere ait olması gerektiğini söylüyor.

Devam ediyorum; uzun, ama sizinle paylaşmak istiyorum: İspanya, İtalya ve Portekiz pazara girişte gerçek kişilerin ticari varlığını kısıtlıyorlar. İtalya ve Portekiz’de, pazara girişte meslek odalarının izni gerekiyor. Belçika, Hollanda, Danimarka, İngiltere ve İsveç diplomanın yanı sıra mesleki yeterlilik, üç yıllık mesleki deneyim koşulunu öne sürüyor. Bu ülke kısıtları Cenevre’de yapılan toplantılarda ele alınıyor ve bu kısıtların GATS’in genel ilkelerine uyup uymadığı konusunda görüşmeler sürüyor. Yunanistan, İtalya ve Portekiz, “Bu hizmetlerin sınır ötesi ticaretine kapalıyız.” diyor. İngiltere, mühendisler için ekonomik gereklilik testi istiyor; Çek Cumhuriyeti ve Slovakya, ticari kuruluşların pazara girişleri için bu ülkelerin meslek odalarından onay almaları gerektiğini söylüyor. Macaristan, gerçek kişilerin pazara girişleri için daimi ikametgah istiyor. Hindistan, “Sınır ötesi ticaret, yurtdışında tüketim ve gerçek kişilerin varlığına kapalıyım.” diyor. Endonezya, “Sınır ötesi ticaret ve yurtdışında tüketim, finansmanı hükümetçe yapılan projelere kapalıyım” diyor. Japonya’da mühendislik hizmetleri gerçek kişilere kapalıdır diye almışız notlarımıza. Pakistan’da mühendislik hizmetlerinin sınır ötesi ticarete ve yurtdışında tüketime kapalı olarak geçiyor. Avustralya ve Yeni Zelanda, mühendislik hizmetlerinin gerçek kişilerin varlığına kapalı olduğunu söylüyor. “GATS anlaşmaları çerçevesinde biz bu konularda kapalıyız.” diyen ülkeler ve ülke kısıtları özetle bunlar.

Birgül hanımın, bizler konuştuktan sonra konuyu daha genel ve uluslararası sermayenin hareketi ve stratejileri perspektifinden ele alacağını düşünüyorum. Bu nedenle bir yandan da ben o değerlendirmeye özellikle mühendislik mimarlık alanındaki süreci irdeleyerek ve olabildiğince fazla veri sunarak katkıda bulunmaya çalışacağım.

GATS sürecine de kısaca bir gözatacak olursak; Uruguay Raundu sırasında, 1995 yılı rakamlarıyla 4.8 trilyon dolarlık mal ticaretinin yüzde 20'sini oluşturan hizmet ticaretinin önemi fark ediliyor. Hizmet ticaretinin uluslararası ticaretin önde gelen ülkeleri tarafından düzenlenmesi çok önemli bir konuydu, "Buna el atalım" diyorlar. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması, 95 Şubat ayında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçiyor, onaylanıyor. Üye ülkeler, yaptıkları farklı muameleleri, çekinceleri imza tarihinden itibaren 10 yıl içerisinde bildirmek ve bu süre içerisinde farklı uygulamaların son bulmasına çalışmak zorunda olarak bu müzakerelere başlıyorlar. Cenevre'de yapılan toplantılarda, GATS'ın temel koşulları ve ülke kısıtlarının bu koşullara uygun olup olmadığı konularında görüşmeler sürdürülüyor.

Yaptığımız görüşmelerde, katıldığımız tüm toplantılarda ülkemizin bu alanlarda konuyu ilgili tüm taraflarla tartışarak yeterli bir hazırlık yapamadığı ortaya çıkıyor. Bu nedenle de sektörlerde halihazırda mevcut kısıtlarımızın bile farkında olmadığımız görülüyor. Varolan kısıtlar konusunda da yeterli bilgilendirme olmadığı ve bu süreç ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca da yeterince takip edilmediği için gerekli hazırlıkları yapamadığımızı görüyoruz.

Ben, bu süreçte az gelişmiş ülkelerin rekabet şansının ne olabileceği ve karşılıklılık ilkesinin işleme olasılığı konusunda bilgiler verecek bazı istatistikleri, önemli oldukları düşüncesiyle sizlerle paylaşmak istiyorum: Birleşmiş Milletlerin Hizmet ve Mal Ticareti Komisyonu Ekim 2000 tarihli Uzmanlar Toplantısında, yapı sektöründeki düzenlemelerin ve liberalizasyonun gelişmekte olan ülkelerin gelişimine katkıları konusunu ele almış ve sonuçları bir rapor olarak yayınlanmış.

Bu rapordaki bazı bilgileri sizlerle paylaşarak, bu kadar eşitsiz gelişme koşullarında ve pazarın bu denli ele geçirildiği bir ortamda, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin mühendislik-mimarlık hizmet ticareti alanında uluslararası pazara ne kadar girme şansı olduğunu tartışmak istiyorum. Bu raporda, dünyadaki inşaat sektörünün pazarı 3.2 trilyon dolar olarak veriliyor. Son 20 yıl boyunca uluslararası pazarda inşaat sektörü iş olanaklarının yüzde 70'inin, ihalelerin büyüklüğüne göre ölçülerek, gelişmekte olan ülkelerde özellikle altyapı projeleri olarak yer aldığı belirtiliyor, bu pazarın yüzde 70'i az gelişmiş ülkelerde. Gelişmiş ülkelerde ise bu sektörde yapılacak olan işin yaklaşık yarısı sadece bakım ve onarım işleri olarak ortaya çıkıyor.

Aynı raporda, 1986 ve 1998 yılları arasında dünyadaki en büyük 225 mühendislik ve mimarlık proje firmasının yurtdışında yaptıkları işlerden elde ettikleri gelirlerin 3.5 milyar dolardan 17 milyar dolara yükseldiği belirtiliyor. Bu en büyük 225 mühendislik-mimarlık firmasının çok büyük bir bölümü, gelişmiş ülkelerin mühendislik-mimarlık firmaları.

Mühendislik-mimarlık proje hizmetlerinin uluslararası ihracatında 1998'de, en üstteki 10 ülke arasındaki paylara bir bakalım: Amerika Birleşik Devletleri yüzde 43; hemen peşinden Hollanda geliyor ki, Hollanda 15 sene içerisinde 10 kat arttırmış bu payını ve yüzde 14'e getirmiş. Kanada yüzde 8 ile üçüncü sırada, İngiltere de yüzde 7 ile dördüncü sırada; artakalan bölüm de diğer tüm dünya ülkeleri tarafından paylaşılıyor. Bu sektörlerde son 15 yılda Hollanda'nın ihracat değerlerindeki artış oranı 10 kat, Japonya'nın ihracat değerlerindeki artış oranı 7 kat, ABD'nin 6 kat, Kanada'nın da 5 kat.

Bir başka istatistik daha var: Bu sektörlerin tümünde gelişmiş ülkelere ait en büyük 10 proje firmasına bakmışlar; bunların gelirlerinin yüzde 32 ile yüzde 50'sini uluslararası ihalelerden sağlıyorlar. Gelişmekte olan ülkelerin bu pazardaki paylarıyla ilgili de bilgiler var raporda. Bu sektörde ilk 200 firmanın sadece 15'i gelişmekte olan ülkelerin firmaları. Şimdi hizmet ticaretinin karşılıklı (!) olarak serbestleştirilmesiyle mühendislik-mimarlık hizmetleri alanında halen 15 olan gelişmekte olan ülke firması sayısı, bu pazara girip rekabet ederek artabilir mi? Bunun için öncelikle müteakabiliyet esası kağıt üzerinde değil, uygulamada işliyor olacak, hem de eşitsiz gelişme koşulları bu denli açık olarak sürerken yani dünyada yoksulluk küreselleşirken... Bu nedenle fotoğrafın bütününe iyi görüp ona göre ulusal ve sektörel stratejiler üretmek gerekiyor.

Gelişmekte olan ülkelerin firmalarının yaptığı hizmet ihracına miktar olarak bakalım: 98 yılı itibarıyla sadece 763 milyon dolar, bu da bu sektördeki toplam pazarın sadece yüzde 4,5'ine karşılık geliyor.

Böyle bir ortam içerisinde mühendislik-mimarlık hizmetlerinin serbest ticaretinin az gelişmiş ülkelere ne denli faydalı olabileceği, raporda iddia edildiği gibi "Bu az gelişmiş ülke şirketlerinin yönetim anlayışlarının ve organizasyon yeteneklerinin geliştirilmesine ve birtakım büyük projelere girebilme olanakları elde etmelerine " nasıl yararlı olabileceği ve rekabet şanslarını nasıl ve ne kadar arttırabilecekleri ortadadır. Bunun alternatifi, gelişmekte olan ülkelerin bu alandaki tüm uluslararası ilişkilerden uzak durması kapılarını tümüyle kapatması değildir. Tersine ulusal politikalarla kendi iç dinamiklerini harekete geçirmeye çalışarak sektörlerini güçlendirmesi rekabet edebileceği sektörler için stratejik planlı bir çaba göstermesi ve ilerlemesidir.

Daha önce de belirttiğim gibi GATS süreci Cenevre'de yapılan toplantılarla sürüyor. Bu sene Temmuz ayında benim de katıldığım Ulusal Mevzuatlar Komitesi Cenevre resmi toplantısına, yaklaşık 50 ülkenin delegasyonları katıldı. Bu toplantılar yılda 2-3 kez yapılıyor, GATS sürecindeki sorunlar ve ilerlemeler tartışılıyor daha sonra da hükümetlerin resmi temsilcileri toplanıyor. Bilindiği gibi GATS sürecinde Muhasebecilik ve Serbest Müşavirlik hizmetlerinin serbestleştirilmesi öncelikli olarak ele alındı ve bu çalışmalar belli bir aşamaya getirildi. Bu yapılan toplantıda Cenevre'de muhasebecilik sektöründe kaydedilen ilerleme çerçevesinde bundan sonra hangi meslek disiplinin ele alınması gerektiği de konuşuldu. Tabii pazarın yüzde 43'ünü elinizde bulundurursanız, hemen "Mühendislik-mimarlık hizmetleri dersiniz..." Öyle de oldu. Amerika Birleşik Devletleri temsilcisi, "Bundan sonraki ilgili alanımız, mimarlık-mühendislik hizmetleri olsun. Muhasebecilik hizmetlerinin serbestleştirilmesi konusunda elde ettiğimiz deneyimi mühendislik-mimarlık hizmetlerine uygulayalım." dedi.

Ben, bu toplantı ile ilgili olarak TMMOB'ye bir rapor sundum, o rapordan size kısa bir bölüm aktarmaya çalışacağım: Rapora şöyle geçmişim: "ABD temsilcisi, komitenin disiplinlerle ilgili konuları genel olarak ele aldığı; bazı üyelerin, muhasebecilik alanında oluşturulan disiplinlerin yatay olarak, yani diğer tüm sektörlerde de yayılması üzerinde durduklarını, ancak ABD olarak disiplinlerin daha az sayıdaki sektör üzerinde yoğunlaşarak yaygınlaştırılması ve bunun için öncelikle mimarlık ve mühendislik ve harita mühendisliği, arazi düzenlemesi ölçümleri, "land surveying "sektörlerinin ele alınabileceği görüşünde olduklarını söyledi."

Tabii buna çeşitli ülkelerin delegasyonlarından olumlu ve olumsuz genellikle olumsuz yaklaşımlar geldi. Brezilya, yatay yaygınlaşmayı savundu , Hong Kong, mühendislik mimarlık sektörünün ele alınması konusunu desteklediklerini belirtti, Şili ise, ABD'nin neden özellikle üç sektörün seçilmesini istediğini sordu. Buna cevaben ABD, bu sektörlerin çok dinamik sektörler olduğunu ve ele alınmasının çalışmaları daha somut hale getirmek ve ileri götürmek açısından önemli olduğunu ileri sürüyor. Ancak bu görüşlerin henüz resmi bir öneri olmadığı, sadece bir fikir olarak belirttiği ifade edildi.

Toplantının sonuna doğru da yine ABD'nin başlangıçta sunduğu bu öneri gündeme geldi. Öncelikle muhasebecilik alanından sonra çalışmaların mühendislik-mimarlık hizmetleri alanına neden yoğunlaştığını öğrenmek isteyen ve ABD'nin bu önerisinin biraz daha açıklanmasını talep eden ülkeler oldu. ABD temsilcisi bu sorulara yine açılacak sektörlerin daha önce de sözü edildiği gibi, mühendislik ve mimarlık ve arazi düzenlemesi ölçümleri sektörleri olması halinde daha fazla ilerleme sağlanacağı yanıtını verdi. Yalnız bu arada Brezilyalı dayanamadı, sordu, "Mühendislik-mimarlık hizmetlerini anladık da, land surveying ne?" dedi. ABD temsilcisi de Land Surveying'in ikinci Cumhurbaşkanı George Washington'un mesleği olduğunu ve bu nedenle kendisine duydukları saygıdan ötürü de bunu öncelikli alan olarak ele aldıklarını söyledi. Bu sektörün ön plana çıkartılma çabasının altında da ABD'nin bu pazardaki egemenliğini ve sektörün stratejik önemini belirtmeden geçemeyeceğim. Cenevre'den ana hatlarıyla aktarmak istediğim notlar bunlar.

Şimdi isterseniz tekrar ülkemize dönelim. Ülkemizde bu müzakere süreçleri için hazırlık çalışmalarını ilgili kurum ve kuruluşlar yapıyor. Meslek odaları ve diğer kurum ve kuruluşlar da yapılan toplantılara katılarak ve yayınladıkları raporlarda kendi sektörleri ile ilgili görüş ve önerilerini açıklıyorlar. Bildiğiniz gibi bizler de TMMOB olarak görüşlerimizi gerek sözlü gerekse yazılı bir şekilde iletiyoruz. Şimdi bazı kuruluşların bu alanda yazılı hale getirdikleri görüşlerini sizlerle paylaşmak istiyorum. Devlet Planlama Teşkilatı'nın bizim de katıldığımız toplantısından sonra yayınlanan raporunda, " AB ilişkileri Genel Müdürlüğü, Türkiye-AB arasında hizmetlerin serbestleştirilmesi ve kamu ihaleleri pazarının karşılıklı açılması; müzakereler, değerlendirme, mevzuat değerlendirme raporunda konuyla ilgili görüş aynen şöyle dile getirilmiştir: "Mevcut koşullar dahilinde mühendislik-mimarlık hizmetleri alanında AB ile olası bir serbestleşme halinde, mühendis ve mimarlarımızın karşılaşacakları rekabet edebilme sorunu dikkate alındığında, sektörün büyük oranda dışarıdan gelecek olan hizmetlere ve hizmet sunucularına yardımcı hizmet sunmak konumuna itilebileceği ve mevcut istihdam sorununun giderek artacağı düşünülmektedir."

Gülçen Hanım'ın da belirttiği gibi, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın koordinasyonunu yaptığı çalışmaya çeşitli kuruluşlardan gelen yanıtlarda, çoğu zaman bu alanlarda bir açılımın sektörü olumsuz olarak etkileyeceği, mühendislik-mimarlık hizmetleri açısından uzun bir geçiş sürecine gereksinim olduğu şeklinde birtakım görüşler yer alıyormuş. Diğer taraftan İktisadi Kalkınma Vakfının raporunda da hemen hemen benzer yaklaşımlar var; müteahhitlikle ilgili mühendislik hizmetleri konusundaki çalışma grubu, sektörün Avrupa pazarında rekabet edebilmesi için AB ülkelerinde şirket kurmalarının tek başına yeterli olmadığı, -ticari varlık oluşturmadan sözediyoruz- bu firmaların yabancı ülkelerde kendi işçi ve mühendisleriyle de çalışabilmelerine izin verilmesi gerektiği ifade ediliyor.

Avrupa Birliği ülkeleri AB genelinde uyguladıkları birçok çerçeve programı ile bir yandan eğitim seviyelerini yükseltmeye çalışırken diğer taraftan da meslek içi eğitim programlarına büyük kaynak ayırmaktadır. Bunun yanısıra AB’de ileri teknoloji eğitiminin desteklenmesi, yabancı dil eğitimi için geliştirmesi, öğrenci ve öğretmen dolaşımının desteklenmesi vb konularında birçok çerçeve program yürütülüyor. Bütün bunlar, AB’nin daha homojen bir yapıda kaliteli hizmet üretilmesi konusundaki genel seviyeyi yükseltirken; Avrupa Birliği’yle hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi konusunda müzakereleri sürdüren Türkiye, bu açıdan bu eşitsiz gelişimin içerisinde daha da eşitsiz bir noktaya doğru kayıyor. Koordineli ve yeterince planlı bir çaba göremiyoruz. Örneğin 1999 yılında Bologna’da bir toplantı yapılıyor. Toplantı tutanağında Avrupa’da bir “European higher education area” Avrupa yüksek öğrenim alanı oluşturma çabası olduğunu görüyoruz. Bu toplantıya 23 Avrupa ülkesinin Milli Eğitim Bakanları katılıyor. Türkiye’nin böyle bir süreci çok yakından takip etmesi gerekirken bu toplantıyla neden katılmadığımızı Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’ne sorduk ve bir yanıt alamadık. Diğer taraftan Güney ve Doğu Avrupa’nın yeniden yapılanması programlarına da Türkiye dahil edilmiyor; İktisadi Kalkınma Vakfı da bundan yakınıyor ve halihazırda ilk etapta üye olmaya çalışan ülkelerin geliştirilmesine yönelik programlarda yine Türkiye’nin bulunmadığını söylüyor. Mevcut gelişmelerin doğrultusunu ve eşitsiz gelişme sürecini görmemek için bir başka yöne doğru bakıyor olmamız gerek.

İktisadi Kalkınma Vakfı; AB’nin müzakerelerde serbestleşme açısından GATS’ı aşan bir model benimsemesinden sonra, anlaşmanın taslak metninde yer alan ve GATS’daki serbestleşmeleri aşan bütün unsurlarının AB’nin değil, Türkiye’nin üzerine büyük bir yük oluşturduğuna, bu durumda AB’nin kazanımının daha fazla olacağına dikkat çekiyor. Ayrıca yine bizim tespitlerimiz onlar tarafından da yapılmış; tüm çalışma grubu toplantılarında, bütün sektörlerde hizmetlerin serbestleştirilmesine ilişkin müzakereler konusunda bilgi ve ilgi eksikliği olduğu tespit ediliyor. Çünkü bu o kadar belirgin ki, bilgi ve ilgi eksikliğinin tespit edilememesi, farkedilmemesi mümkün değil. Bu çerçevede odalar, sektör kuruluşları ve meslek örgütlerinin konuyu daha yakından takip etmeleri gerektiği vurgulanıyor. Yine “Hizmetlerin serbestleştirilmesi konusunda mühendislik-mimarlık hizmet sektöründe gerekli altyapının hazırlanması için uzun bir geçiş dönemine ihtiyaç var.” deniyor. Ülkemizde her yıl 25 bin mühendis-mimar mezun olurken, 340 bin olan mühendis ve mimar sayımız 5 sene sonra yaklaşık 500 bine çıkacakken hizmet ticaretinin serbestleştirilmesine bu denli açık ve istekli iseniz böyle bir süreçte akademik ve mesleki yeterliliklerinin yükseltilmesine ve diplomaların karşılıklı tanınmasına ve sektörün en azından bir geçiş süreci boyunca korunmasına önem vermelisiniz. Ancak bu konuda da kaydadeğer bir çalışmaya rastlamadık. Bu konuda DPT ve İKV’nin yanısıra Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nın görüşleri de, çevre hizmetleri, entegre mühendislik hizmetleri ve kentsel planlama hizmetleri başta olmak üzere, diğer tüm sektörlerde” bazı kısıtlamaların ve kapalılık şartının olması” şeklinde; Bunun yanısıra mesleki hizmetler, müteahhitlik ve mühendislik hizmetleri ve hizmet sektöründe ülke taahhüt listelerimizde yer alan kısıtların saklı kalmasını, yeni tanımlanan açılmamış alanlar ile açık olan sektörlerin entegre mühendislik ve kentsel planlama hizmetlerinin yabancı uyrukluların ve kuruluşların çalışmasına kapalı kalmasını savunuyorlar.

Sektör temsilcilerinin ve ilgili bakanlığın da içinde yer aldığı birçok kesimin bu konudaki görüşleri böyle iken önümüzde bir başka yol haritasının olduğundan endişe duyuyorum. Bu nedenle bu yol haritasının içerisinde de bu görüşlerin ne kadarının dikkate alınacağını takip ederken konunun öncelikle daha geniş kesimler tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmaların sürdürülmesi gerektiğine inanıyorum.

Hepinize sabrınızdan dolayı teşekkür ediyorum

KAYA GÜVENÇ-Teşekkürler.

Söz sırası, Birgül Ayman Güler'de; buyurun.

BİRGÜL AYMAN GÜLER- - Teşekkür ederim sayın Başkan.

Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyorum. GATS'la ilgim, kamu hizmetleri üzerine çalıştığım için ister istemez var; çünkü GATS doğrudan doğruya kamu hizmetleri alanını etkileyen bir anlaşmadır. Bu etki kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi yoluyla kamu hizmeti alanının daraltılması, kamu hizmetlerinin ticarileştirilmesi yoluyla özünden ya da doğasından uzaklaştırılması ve hizmetlerin uluslararası liberalizasyonu ile birlikte kamu hizmetlerinin özellikle az gelişmiş ülkelerde yabancılaştırılması biçimlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu anlaşma ile ilgim, Genel-İş Sendikası, KİGEM ve Çevre Mühendisleri Odası ortaklığında yaklaşık iki aydan beri yürüttüğümüz bir 'GATS İnceleme Grubu' çalışması nedeniyle yoğunlaşmış durumda. İnceleme grubunun çalışması, doğrudan GATS metnini analiz etmeye yönelik bir iş. Anlaşmanın orijinal metni adeta şifrelenmiş bir dizi ilkeler bütünü olarak tanımlanabilir; bunun Türkçeye resmi çevirisi ise, anlaşmanın nasıl onaylandığını merak etmemize yol açacak denli kötü ve yer yer maddi hatalar da içeren bir metin. GATS metninin analizinden sonra GATS'in analizine geçebileceğimizi umuyoruz!

GATS, 29 maddelik kısa bir anlaşma. Ancak ekinde yer alan 'ekler' ve 'kararlar' ile büyük bir klasöre sığacak hacme sahip. Anlaşma metni, Resmi Gazete'nin en kalın mükerrem sayılarından biri olarak elimizde bulunuyor: 25 Şubat 1995.

Yapılan iki konuşma, GATS'in içeriğini ve bu anlaşma karşısında Türkiye'nin konumunu (daha doğrusu durumunu) net bir biçimde ortaya koydu. TMMOB ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı bu işe el atmış görünüyoruz. Öncelikle bunun sevindirici olduğunu belirtmek gerekir. Ama doğrusu, bu kurumların ilgisine karşın bakanlıkların içinde buldukları durumun son derece rahatsız edici olduğunu vurgulamadan geçilmemelidir. Sözü edilen, 1994 tarihli bir anlaşmadır; bu anlaşmaya uzanan görüşmeler süreci 1986'da başlamıştır. Bunu da ihmal edelim; Türkiye anlaşmayı 1995 başında onaylamıştır ve ülkelere beş yıllık bir kendilerini hazırlama süresi verilmiştir. Anlaşmaya göre, görüşmeler turunun yeniden başlatılması için beş yıllık bir süre vardır ve bu sürede de GATS diye bir şey Türkiye'de bakanlıkların gündemine girmemiştir. Bakanlık temsilcileri GATS görüşmelerine 'apar topar, toplantıda görüşülecek başlıca dokümanlar ellerine geçmeden' gitmek zorunda kalabilmektedir. Türkiye bürokrasisinin GATS gibi, doğrudan doğruya geleceği ipotek altına alan son derece kapsamlı bir çok taraflı anlaşma sürecinde gözlerimizin önüne serilen bu durumu, üzerinde özenle durulması gereken ve affedilmesi güç bir ihmalkarlıktır.

GATS, hizmetler alanında 11 temel sektörde ve 'diğer sektörler' olarak bir torba madde ile toplam 12 başlık altında, yatırımların uluslararası düzeyde serbestleştirilmesi ni öngören bir anlaşmadır. Her birinde kamu hizmeti alanının oldukça geniş bir yer tuttuğu hizmetler alanı içinde, akla gelebilecek her türlü toplumsal hizmet yer almaktadır: Sağlık, eğitim, çevre, enerji ve doğal kaynaklar, başlıca belediye hizmetleri, sosyal güvenlik, hapishaneler, kentsel imar hizmetleri, yeşil alan, kültür, eğlence, spor... , kısacası toplumsal günlük yaşamın hemen her parçası, bu anlaşmanın kapsamı içinde yer almaktadır. GATS, bu alanlarda devlet tarafından geliştirilmiş ve uygulamaya koyulmuş kural ve düzenlemelerin, uluslararası serbest ticaret lehine ortadan kaldırılmasını; son dönemin teknik deyi mi ile "deregüle edilmesi"ni öngörmektedir. Ulusal yasa ve yönetmelikler ile belirlenmiş kurallar, benimsenmiş standart ve ölçüler, izin ve ruhsat sistemleri, teşvik ve yardım uygulamaları, her türlü 'regülasyon', genel olarak uluslararası ticaretin önünde "engel" olarak değerlendirilmekte; hizmet ticaretinin liberalizasyonunun gerçekleştirilmesi amacıyla bu "engeller"in ortadan kaldırılması talep edilmektedir. Bu durumda, GATS'ın kapsamı ve etki gücü kendiliğinden ortaya çıkmaktadır: GATS sistemi, bu anlaşmaya imza koyan ülkelerde bakanlıklardan bağılı kuruluşlara, yerel yönetimlerden kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına kadar tüm devlet örgütlenmesinin hizmet görme tarzına müdahale etmektedir. Bu müdahalenin ardından devlet sistemlerinin örgütlenme tarzlarına da müdahale gelecektir. Yeni tip kurallar ve yeni tip bir çalışma biçimi, kendine uygun yeni tipte bir yapılanmayı gerekli kılacaktır. Böyle bir kapsam, bakanlıkların bu alanların uzmanları ve toplumsal örgütleri ile neden sıkı sıkıya işbirliği sağlamaları gerektiğini, GATS sürecine sıkı sıkıya ve çok iyi bir hazırlıkla katılmanın neden önemli olduğunu, ama en önemlisi, bu süreçle ilgili olarak halkın sürekli ve etkili biçimde bilgilendirilmesinin neden vazgeçilmez olduğunu yeterince açık biçimde göstermektedir.

GATS anlaşması, liberalize etmek üzere yola çıktığı alanı şöyle tanımlamaktadır: "Ticari niteliği olmayan ve kamu tekeli olarak görülmeyen tüm hizmetler bu anlaşmanın kapsamına girer." Buna göre, bir hizmet ticari nitelik taşıyorsa ve devletin elinde tekel olarak yürütülüyorsa kapsam dışında kalmaktadır. Bunun dışında her türlü hizmet, ister özelleştirilmiş / piyasa tarafından yürütülenler olsun, ister kamu kesimi tarafından görülen hizmetler olsun, uluslararası ticarete açılacaktır. Burada soru, 'ticari olmayan ve tekel niteliği taşıyan hizmet'in kim tarafından tanımlanacağıdır. Örneğin, eğitim hizmeti ticari nitelik taşıır mı? Ya da daha çarpıcı bir örnek olabilir, sosyal yardım hizmetleri ticari nitelik taşıyan hizmetlerden sayılabilir mi? Bir sektörün, -örneğin eğitim sektörünün- büyük bölümünü ticari nitelik taşımayan bedava kamu hizmeti olarak verirken, sistemde özel okullara da yer açılmışsa, bu durumda sektörün ticari nitelik taşıyıp taşımadığı nasıl belirlenecektir? GATS, tanımlar üzerinde yürüyen bir anlaşmadır; tanımlar 'hizmetlerin daha ve daha çok uluslararası liberalizasyonunu sağlamak' amacı doğrultusunda müzakereler sürecinde yapılmaktadır. Formüle edilen bu amaç, GATS'ı kamu hizmetlerinin piyasaya terkini güvence altına alan emredici bir etkiye sahiptir. Anlaşmanın kendine özgü ve üzerinde durulması gereken yönü budur. Anlaşmaya imza koymak demek, en temel kamu hizmetlerinin bedelsiz, sübvansiyonlu, 'kamu fiyatlı' olarak sunumunu sınırlandırmak ve adım adım ortadan kaldırmak politikasını benimsemek demektir. Bu sonuç, neo-liberalizmin ortaya attığı bir başka terimle 'evrensel hizmet' ya da 'aşgari hizmet' terimlerinin altyapısını kurmaktadır.

GATS anlaşması, bu anlaşmaya imza koyan 147 değişik ülkede devletin ekonomideki ve toplumdaki rolünü yeniden belirleme işlevi görmektedir. Bir başka deyişle, dünyanın az gelişmiş ülkeleri ile birlikte son 20 yıldan bu yana yaşadığımız 'yapısal uyarılama politikası' çerçevesinde devleti küçültme politikası, GATS eliyle uluslararası anlaşma hükmü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda GATS bir başlangıç değildir. Bu anlaşma, küreselleşme sürecinin kapsayıcı kurallarını ören anlaşmadır. GATS'ın talepleri, yapısal uyarılama politikaları ile az gelişmiş ülkelerde temizlenen zeminin üzerine yükselmektedir; bu yeni kurallar, OECD'nin özellikle son on yıldan bu yana taşıdığı devletin küçültülmesi, devletin sosyal boyutunun ortadan kaldırılması, devletin baskıcı özüne doğru geri çekilmesi taleplerine yaslanmaktadır; Avrupa Birliği Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Türkiye'den talep edilen kamu kesiminin tasfiyesi, sosyal refah devletinden vazgeçme, kurullar biçiminde örgütlenme, Bakanlıklardan bir anlamda vazgeçme baskıları ile aynı içeriktedir. IMF niyet mektuplarında sözü edilen içerik aynı içeriktir. Yani OECD dünyası, Avrupa Birliği'nin adaylık süreci içerisindeki Türkiye'den talepleri, IMF niyet mektuplarında ortaya çıkan talepler, Dünya Bankası kredi anlaşmalarındaki talepler, GATS'ta öngörülen hizmet liberalizasyonu talepleriyle aynı taleplerdir.

Bu anlaşmanın yaratıcıları ve sahipleri, küresel / ulusötesi şirketler ile dünyanın gelişmiş kapitalist ülkeleridir. Kaynağın bu unsurlar olduğu, GATS sisteminin savunucuları tarafından açıkça dile getirilmektedir. Örneğin, DTÖ Hizmetler Müdürü David Hartridge, 1997 yılında GATS'ın, American Express ve Citicorp şirketlerinin baskısı olmasa 1994'de de imzalanmayacağını söylemiştir. Hizmetler alanında en güçlü ABD'li lobi grubu olan ve AT&T'den Citigroup'a kadar en büyük şirketleri içeren The Coalition of Service Industries (Hizmet Sanayileri Koalisyonu), GATS anlaşmasının biçimlenmesinde oynadığı belirleyici rolden kıvançla söz etmektedir. Avrupa Komisyonu danışmanlarından biri olan Andre Sapir, hizmetleri içeren ticaret anlaşması fikrinin 20 yıl önce ABD kökenli bir çokuluslu küçük grup tarafından ortaya atıldığını yazmıştır.

GATS'ın yeni olan tarafı, GATS'ın liberalizasyonu, mal liberalizasyonundan hizmet liberalizasyonu alanına çekmesidir. Burada doğru düşünmemizi engelleyen bir nokta olabilir mi? Liberalize edilen gerçekten nedir? GATT, Mal Ticaretinin Liberalizasyonu Anlaşması olarak 1947'den günümüze uzun bir uygulama sürecine sahipti. GATS, hizmetlerin ticaretinde liberalizasyondan söz ediyor. Aslında doğru söz dizimi şudur: Hizmet sermayesinin liberalizasyonu; liberalize edilmesi amaçlanan şey hizmetin kendisi değil, hizmet sermayesidir. Hizmetlerin serbestleştirilmesinin nasıl gerçekleştirileceğine bakılınca, bu özellik görülebilmektedir. (1) Hizmetin sınırötesi sunumu mümkün kılınacaktır, yani hizmetlerin elektronik ticareti serbestleştirilecektir, (2)Yurtdışında tüketim, yani uluslararası seyahat serbestleştirilecektir, (3) Ticari varlıkların - gerçek kişilerin varlığı, yani yabancı yatırımcının girişi - etkinliği - çıkışı serbestleştirilecektir. GATS'ın serbestleştirme amaçları arasında emeğin serbest dolaşımını sağlamak yoktur. Tersine, GATS hükümlerinin bu yönde anlaşılması, G-7 ülkeleri için önemli bir tehdittir; bu özenle yasaklanmaya çalışılmaktadır. Anlaşma için 'gerçek kişinin dolaşımı', bir şirketin kilit personeli olarak, bir şirketin içinde şirketle bağlantılı olarak gerekli personelin dolaşımının serbestleştirilmesidir. Ticari varlığın serbest dolaşımı, şirket ya da temsilcilik kurulması, sermayenin kendine ait özelliklerinden biridir. Sınır ötesi ticaretten söz edildiğinde, yine aynı şeyden söz edilmektedir; bir şirketin ürettiği bir projenin on-line gönderilmesi; aynı zamanda onun karşılığı

olan paranın serbestçe ödenebilmesi, yani sermayenin mobilizasyonu önündeki her türlü engelin kalkması... Dolayısıyla mali sektör, mali sektörün liberalizasyonu, öncelikle karşılanması gereken alan olarak ele alınıyor. Anlaşmada ticaret biçimleri (modları) olarak dört maddede belirtilen bu türlerin tümü, sermayenin liberalizasyonunu gerçekleştirmektedir.

GATS anlaşmasının 'hizmetleri serbestleştirmek' değil, 'hizmet sermayesini serbestleştirmek' amacına dönük olduğunu ayırt etmek önemlidir. Aksi halde, şu hataya düşmek mümkündür: "Malda serbestleşme, bizi nasıl şu kötü Anadolu ve Murat marka otomobillere mahkum etmekten kurtardıysa, hizmette serbestleşme de gelişmiş ülke standardında mağazalara, eğitime, sağlık ve mühendislik hizmetlerine ulaşmamızı sağlar. Bu neden kötü olsun? Önemli olan, kaliteli hizmetin üretilmesidir" Neo-liberalizmle kirlenmiş bakış açısının iyi bir örneği olan bu tür savların temelinde, sözdizimlerindeki 'küçük' sözcük düşmeleri önemli bir rol oynamaktadır; GATS'ı hizmet sermayesinin serbestleştirilmesi olarak değil, hizmetin serbestleşmesi olarak yorumlamak, böyle bir sözdizimi hatası sayesinde kolayca şaşkınlığa düşmek mümkün. Oysa sermayenin sınırsız ve sorumsuz serbestlik talepleri, yaşamın en temel maddelerini ticarileştirerek 'kaliteli hizmet'e kavuşmak bir yana, hizmete erişemezlik ile sonuçlanmaktadır. Hizmetlerde liberalizasyon, Dursun Bey'in verdiği örnekleri anımsarsak, doğrudan doğruya uluslararası ticarete üstünlüğe sahip olan gelişmiş ülkeler ile küresel şirketlerin tüm dünya üzerinde açık tekellerini kurma sonucu verecektir. Azgelişmiş ülkelerin kendi üretme kapasitelerini geliştirme olanakları ellerinden alınacaktır; azgelişmiş ülkelere biçilen rol taşeronluktur. Son günlerde İstanbul Ticaret Odası'nın düzenlediği Ana Sanayi-Yan Sanayi Kuruluşları Panelinde, Türkiye'nin, otomotiv sektöründe önümüzdeki dönemlerde, var olan ana sanayiden de olup, tümüyle 10 büyük dünya tekelinin taşeron yan sanayi üreticisi haline geleceği endişesi dile getirilmişti. Hizmetler sektöründe yaşanacak olan da bundan ibarettir.

GATS anlaşması ile birlikte üzerinde düşünülmesi gereken bir başka önemli sorun daha vardır: Biz, hizmet sektöründen ne anlıyoruz? GATS süreci tanımlar üstüne gidiyor; ama bu anlaşmanın içerdiği terimlerin tanımlarından önce, 'hizmet sektörü' denilen şey nedir? Sanayi sektörü adlandırmasından aldığımız çağrışım ya da buna yüklediğimiz anlam görece sorunsuzdur; bu özde imalat sektörüdür. Sanayi sermayesinden de net bir şekilde bu sektörün aktörünü çıkarırız. Buna karşın hizmet sektörü ve hizmet sermayesi dediğimizde neden söz ediyoruz? Hizmet sektörü, sanayi sektörü gibi birincil - üretken sektör müdür, bağımlı sektör müdür? Eğer bağımlı sektör ise, dolayısıyla hizmet sermayesi diye kendi başına varolan bir sermaye kategorisi yoksa, hizmet sektörü diye ayrı bir sınıflandırma düşüncemizi ne kadar açar? Eğer bu sektör ikincil, bağımlı ise, liberalize edilen hizmet sermayesi, finansal sermaye ve sanayi sermayesinin bir uzantısı mıdır; bunların karması mıdır; kendi başına dinamikleri var mıdır? Hizmet sermayesi denilen sermaye nereye aittir; mali sermayeden farklı bir şey midir, sanayi sermayesinden farklı bir şey midir? Küresel bazda hizmet sermayesi, kendi dinamiğiyle yürüyen, kendi başına bir üçüncü sermaye türü müdür; yoksa diğerlerinin ikincil sonuçları mıdır? Bunun analizi son derece önemli; dünya genelinde hangi sermaye grubunun ne tür bir liberalizasyon peşinde olduğunu o zaman anlayabileceğimiz kanısındayım. Ekonominin sektörel sınıflandırmasında kullanılan sanayi - tarım - hizmetler sektörü ayrımı ile hareket etmek, bu sorular bakımından açıklayıcı değildir;

çünkü sorular aynı düzleme ait değildir. GATS anlaşmasının metin analizinden dinamiklerinin analizine doğru açılırken, bu soru önemli görünüyor. Aksi halde, kabul edilmiş sektörler sınıflandırmasıyla yürüdüğümüzde, önümüze getirilen 12 ana ve 160 alt hizmet sektörü sınıflandırması içinde dağlıyoruz. Bir parça belki akademik bir görevden söz ediyorum.

Son olarak, GATS kapsamında yer alan önemli bir kavramın daha üzerinde durmak gerekir: Şeffaflık. GATS anlaşmasının İkinci Bölümü "Şeffaflık" başlığı taşımaktadır.

Şeffaflık; genel olarak, devletin yurttaşa karşı şeffaf olması, "hesapveren ya da hesap sorulabilen bir devlet yapısı oluşturmak, böylece otoriter olmayan, yurttaş tarafından denetlenebilen bir yönetim sistemine işlerlik kazandırmak" olarak algılanır. Böyle bir şeffaflık tanımına kimsenin karşı çıkması herhalde pek mümkün değil. Ne var ki, Türkiye'de devletin şeffaflığını talep eden Dünya Bankası'dır. Şeffaflık, kredi anlaşmalarında sağlanması gereken koşul olarak Dünya Bankası kredi anlaşmalarında, IMF standby metinlerinde, OECD reçetelerinde, Avrupa Birliği koşul belgelerinde yer alan birkaç değişmez kavramdan biridir. Bu metinlerde şeffaflık, devletin yurttaşına karşı şeffaflığı tanımının dışında başka bir şeffaflıktır. Bu kurumların talep ettiği şeffaflık, borç yönetimini sorunsuz yürütebilme, borçları tahsil edebilme ve sermayenin serbestleştirilmesi için gerekli veri ve bilgileri kolay ve güvenilir biçimde edinmeyi sağlama amaçlı bir şeffaflıktır. Şeffaflık, Türkiye gibi borç krizi içerisinde yüzen ve güçlü bir sömürgeleşme baskısı altında olan pek çok ülkede ulusal egemenliğin küresel şirketlere ve bunların uluslararası kurumlarına teslimini sağlayan kavramdır. Şeffaflık, bir neo-liberal araçtır.

GATS bakımından ise şeffaflık hizmet sermayesinin liberalizasyonuna engel olabilecek her türlü denetlenemeyen iş ve işlem sürecinin ortadan kalkması; ulusal düzenleme, kural, standart, izin-ruhsat, vb. kamu iş ve işlemlerinin değiştirilebilirliğinin sağlanmasıdır. Başka bir devletin hizmet sunucusundan, yani şirketinden -GATS'ın dünyası, şirketler dünyasıdır- herhangi bir şikâyet olduğunda, şikâyeti en hızlı biçimde görüşmek ve çözmek önemlidir. İşte bunu sağlayacak, şikâyet mekanizmasını hızlandıracak bir şeffaflık, imzacı devletlerin yerine getirmeleri gereken yükümlülüktür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesini güvence altına almak amacıyla kurumsal bir yapı da öngörülmektedir. Şirketlerin gerekli bilgilere hızla erişebilmeleri, çalışmalarında yerli şirketler ile aynı kurallara tabi tutulduklarından emin olmaları, uygulamaların kolayca denetlenebilmesi için, GATS ajansları denebilecek kontrol noktaları oluşturulması gerekmektedir. Aynı Avrupa Birliği Katılım Ortaklığı Belgesinde talep edilen gibi, bütün istatistik sistemi, bütün kayıt sistemi, bütün şikâyet cevap sistemi dahil olmak üzere, bütün bu sistemi kontrol edebilecek türden GATS mekanizmaları ile mi yüzyüze geleceğiz?

Şeffaflık ilkesi, neoliberalizmin bir aracı olarak devletin yurttaşa karşı yüksek sorumluluğu ve denetlenebilirliği anlamı taşımadığı gibi, GATS anlaşması içindeki şeffaflık ilkesi de yurttaş-devlet ilişkisine bakmaz; doğrudan doğruya küresel şirket, yerel şirket ve bunlar ile ilgili kamu süreçlerine bakar. GATS anlaşması, şeffaflığı bütün prosedürlerde yerine getirilip getirilmediği sınanacak olan ilke düzeyine yükseltmiştir. Yani, şeffaflık ilkesinin içerisinde başka bir küresel kamu örgütlenmesinin müdeleri vardır; Dünya Bankası Türkiye Temsilciliği, IMF Türkiye Temsilciliği, AB Türkiye Temsilciliği,

OECD'nin diğer örgütleri, bunun yanına şimdi GATS'ı ekleyin. Tüm kamu hizmet alanında hizmet sermayesinin liberalizasyonunu kontrol edebilecek, teşvik edecek, dolayısıyla aslında bu alanı, kamu alanını, sosyal devleti tanımlayan alanı doğrudan doğruya küresel şirketlerin denetimine açacak bir örgütlenme tarzı mı gündeme geliyor? Küreselleşme sürecinin IMF, Dünya Bankası, Avrupa Birliği ortaklarından sonra, yeni ortağından söz ediyoruz, GATS anlaşmasından. GATS anlaşmasının da bir örgütü vardır. Dünya Ticaret Örgütü, GATS anlaşmasının ekinde yer alan anlaşmalardan biriyle 1995 yılında kurulmuştur. Anlaşma ile örgüt içiçe doğmuşlardır. Şeffaflık ilkesi gereğince talep edilen kontrol noktalarının genel yönetimini belki de DTÖ'nün kurumsal bünyesi ile bir bütün olarak düşünmek gerekecektir.

GATS anlaşmasıyla birlikte devletin yeniden tanımlanması yolunda uluslararası anlaşmalar üzerinden bir yeniden tanımlama yürüdü. GATS taahhüt listelerinde "liberalize ediyorum" bonkörlüğü öyle düzeylerde sergilenmiş ki; aslında bakarsanız içinde yaşadığımız devletin toplum ve ekonomi içindeki rolü bu anlaşma çerçevesinde taahhüt listelerinde somut bir şekilde yazılıp çizilmiştir.

Peki şimdi ne yapılabilir? Türkiye'nin 1994 yılında verdiği ve daha sonra genişletmeleri sürdürdüğü taahhüt listelerinin anlamı nedir? Taahhüt listelerine yazılarak ilan edilen serbestleştirme yükümlülüklerinden vazgeçebilir miyiz? Türkiye, bu listeler ile ne kadar bağlanmış? Her ülke, GATS anlaşması kapsamında bulunduğu serbestleştirme taahhüdünden vazgeçebilir. Ancak, taahhütte bulunulan tarihten başlayarak üç yıl içinde bu hak yoktur. Üç yıl sonra bir taahhüt geri çekilebilir. Bu durumda, herhangi bir şirket zarar görürse ve ülkeyi şikayet ederse, şikayet uluslararası tahkim sisteminde değerlendirilecektir. Yargılama sonunda ülkeler, şikayetçinin zararını tazmin etmek zorundadırlar. Bu yaptırımlarla başa çıkıp çıkamama, her sektör için ayrı ayrı hesaplanması gereken bir şeydir. Türkiye'de yanlış olan, bu çalışmaların yapılmamış olması ve 'ne kadar çok liberalize edersem, o kadar çok kazanırım' tavrıyla hareket edilmiş olmasıdır. Burada iç karartıcı olan şey, beş yıl gibi bir hazırlık süresinde kimsenin parmağını kımıldatmamış olması ve şimdi müzakereler her sektörde yeniden başlamışken, kamuoyunun bu konudan hâlâ haberdar edilmemesidir. Üniversitelerde kamu yönetimi ve siyaset bilimi kürsülerinin, diğer uluslararası metinler gibi GATS'ı da uluslararası mali alana ait sayıp, kamu yönetimini yeniden organize eden bu gücü kendi konuları dışında saymaya devam etmeleridir.

Devletin küçültülmesi politikaları doğrultusunda AB, Dünya Bankası, IMF ve OECD ortaklığı içerisinde, GATS'a onlarla eşit ağırlıkta yer vermekte fayda var; GATS'ın getirdiği şeffaflık, karşılıklı eşitlik ilkelerinin realite karşısındaki anlamını net bir şekilde düşünmekte fayda var ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı gibi, AB adaylık süreci için hazırlanan Ulusal Program gibi, tümel metinleri GATS hükümleri çerçevesinden, o gözlüğü takarak bir kez daha yorumlamakta büyük fayda var. GATS, sosyal devletten taviz anlamına geliyor, GATS ulus-devletten taviz anlamına geliyor; yani neoliberalizm, toplumsal çıkarı ve ulusal çıkarı yine son derece etkili bir şekilde tehdit ederek yürüyor.

Üzerinde çalışmak gerekiyor. "GATS'ı yırtıp atalım..." GATS'ı yırtıp atacak gücünüz yoktur, bunu görmek gerekir. Geçerli dünya koşullarında, çok etkili siyasi bir irade değişikliğiyle yüründüğünde bile bunu yapabilmek için uygun bir uluslararası ortam gerekir. Ancak yapılacak çok şey vardır. GATS, görüşmeler üzerinde inşa

edilmektedir. Anlaşma, yukarıdan aşağıya çok kapsayıcıdır; ama aşağıdan yukarıya işle-
yişte ülkeler taahhüt listelerini kendileri hazırlarlar ve bu bakımdan pazarlık güçlerine
göre hareket alanlarını genişletme olanağına sahiptirler. Anlaşmanın giriş paragrafların-
da yer alan 'ulusal politikalara aykırı olması durumunda" koşulu, Avrupa Birliği ve diğer
gelişmiş ülkelerce kendi çıkarlarına uygun düştüğünde 'korumacı' önlemleri savunma
aracı olarak kullanılabilir. Kamu sağlığı, kamu güvenliği, ulusal güvenlik, bu
kavramlardan yararlanarak GATS'a kendi ülkeniz açısından biçim verebilirsiniz. GATS sis-
temi tüm zorlayıcılığına karşın ülkelere belli sektörlerde ulusal ve toplumsal çıkarlarını
kollama bakımından çeşitli açık kapılar bırakmaktadır. Açık kapıları kullanmaya, en azın-
dan bu akıllılığı göstermeye ihtiyacımız var. Sorun, bu siyasal iradeye sahip olma
sorunudur.

Teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ- Sayın Birgül Ayman Güler'e teşekkür ediyoruz.

Buyurun Sayın Uyar.

A.BETÜL UYAR (Peyzaj Mimarları Odası Başkanı)- Merhaba. Sayın Başkan,
değerli katılımcılar; bu bilgiler için hepinize teşekkür ediyoruz. Bir boyutun daha aktarılması
yönünde bir talebim olacak. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın son dönemde, bu liberalleşme
süreciyle ilgili olarak başlattığı bir toplantılar serisi daha var, daha doğrusu bir çalışma var.
Adı FİAŞ. Sermayenin Türkiye koşullarına tam entegrasyonu için, Türkiye'nin bürokrasi-
sinde belli iyileştirmelerin yapılması isteniliyor. Bunun için de belli pilot kurumlar
seçilmiş, pek çok kurum bu anlamda listelenmiş ve o kurumlarda bürokrasiyi azaltma
konusunda neler yapılabileceği araştırılıyor; kurumun yasaları ve işleyişleriyle ilgili
olarak. Çalıştığım kurum nedeniyle böyle bir yabancı heyetle karşılaştım, o nedenle de
Şirin hanımın bu FİAŞ'la ilgili toplantılara da katıldığını ve takip ettiğini biliyorum. Bu
konuda da biraz daha bilgi istiyorum; çünkü bunun da bir takvimi var. Bu yasa entegras-
yonunda; örneğin, belediyeye geldiklerinde temel olarak ilgilendikleri konu yapı deneti-
midir. Yapı denetiminde nasıl dışarıya bu hizmetlerin serbestleştirilmesi ve yabancı
sermayeye açılması sağlanabilir; en çok ilgilendikleri alan buydu.

Yine kendi meslek alanımla ilgili birtakım bilgiler verildi. Türkiye'de belki şu salon-
daki arkadaşlarımızın bile peyzaj mimarlığının yetki ve sorumluluk alanının ne olduğu
konusunda tam bir bilgileri yokken, örneğin Avrupa sermayesinde ve bu türlü hizmet-
lerin serbest dolaşımında çok etkin yapılanmalar var. Almanya'da 250 peyzaj mimarının
bulunduğu şirketler var; bunlardan bir tanesi geçen yıl deprem koşullarında Odaya
geldi - ve biz bölgede iş almak için geldiğini biliyoruz. - "Ne yapıyorsunuz ?" dedik, -
yani bu kadar çok meslektaşın çalıştığı bir yapılanmayı etüt edebilmek için - dedilerki
"Biz, bir ülkenin tüm doğal kaynak envanterini çıkarıyoruz, bütün havza planlamalarını
yapabiliyoruz; strateji bölgeleri anlamında, bölge planları anlamındaki bütün planlarını
yapabiliyoruz; kıyıların büyük bir kısmını, kilometrelerce alanının düzenlenmesini
yapıyoruz". Yani öyle beş yıldızlı otellerin çevre düzenlemesi filan değil yaptıkları, çok
boyutlu işler... Bu anlamda mühendisliğin ve mimarlığın bütün alanlarında bunlarla rek-
abet edilebilmek için çok şey yapılması gerekiyor.

Tabii olayın bir siyasal, toplumsal söylemi var; elbette ki liberalleşmeye karşı, yeni
dünya düzeni politikalarına karşı sonuna kadar karşı durmak durumundayız. Ama onun

ötesinde, bu ülkenin yasalarında, bu ülkenin mühendislik ve mimarlık hizmetlerinde -çünkü meslekler, toplumsal bir faydayı kucaklamak için varoldularsa eğer - en etkin kamu çıkarını, toplum çıkarını nasıl sağlayabiliriz? Bunun için yeni tanımlara belki gereksimimiz var; birbirimizle daha az didişmeye, toplumsal bir karşı duruşta bu anlamıyla da bir dayanışma içinde olmamıza gereksimin var diye düşünüyorum. Bu anlatılanlar çok önemli, bu konularla ilgili yeni bir sürecin başlatılması gerekiyor, meslek alanlarımıza bu anlamıyla daha fazla sahip çıkmamız gerekiyor.

Teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ- Başka sorusu olan veya katkıda bulunmak isteyen arkadaşımız var mı? Buyurun.

OĞUZ TÜRKYILMAZ (Endüstri Mühendisi) Olay sadece GATS'la sınırlı değil tabii, onun yarattığı iklimde başka boyutlar da var. Örneğin, bu pazartesi günü TMMOB'ni temsilen bazı arkadaşlarla bir toplantıya katıldık, Bakü-Ceyhan Projesinin çevre araştırmalarıyla ilgili. Bakü Ceyhan Projesi için, şu ana kadar mühendislik hizmetleri için ayrılan fonlar 40 milyon doları geçiyor. 40 milyon doların ne kadarı Türk firmalara gidiyor diye bakarsanız, yüzde 10-15 mertebesinin oldukça iyimser bir tahmin olabileceğini söyleyelim, bakiyesinin hepsi yabancı firmalara.

İki hafta önce Salı günü İstanbul'da bir toplantıya katıldık -oraya kendi adıma katıldım, TMMOB adına değil, öyle bir imkân yoktu- toplantıyı Alman Makine İmalatçılar Birliği düzenlemişti ve amaçları, Alman sanayii sektörünün, Alman organizasyonu KfW ve KTZ destekleriyle Türkiye'de ne tür hizmetler verebileceği şeklindeydi. Şu şekilde: Bütün bunlar belediyelere, kamu kurumlarına gidiyorlar ve su sisteminiz, arıtma sisteminiz, su kaçak sisteminiz, çöp arıtma düzeniniz, katı atıkların bertaraf edilmesi gibi hizmetler için önce bir para veriyorlar, bu para karşılıksız oluyor, KfW veriyor bu parayı; ama paranın mühendislik hizmetleri için kullanılmasında bunu bir Alman şirketi üstlenecek. Arkası geliyor, o Alman şirketinin hazırlamış olduğu şartnameler, esaslar dahilinde yapım ihalesine çıkılıyor ve onu da yine bir Alman şirketinin üstlenmesi şart koşuluyor, Almanya'dan temin edilen malzemelerle. Bu alanda bakın, Tarsus'tan Fethiye'ye, Diyarbakır'dan Çeşme'ye kadar birçok yerde bunların varlığını görebiliyoruz.

TMMOB'nin, bu alanda 1970'li yıllarda sahip olduğu, dün de değindiğimiz o duyarlılığa bugün çok daha fazla ihtiyaç olduğu kanısındayım. Ülke, parsel parsel gidiyor, onu paylaşmak istedim.

Teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ- Başka soru veya katkısı olan var mı?

Evet, buyurun.

DEMİR AKIN (Enerji-Yapı-Yol-Sen)- Bir bilgi vermekle sözüme başlayacağım: Bundan 15 gün kadar önce sendikama bir büyük zarf geldi ve bu zarfın içini açıp baktığımızda gördük ki, GATT'ın başındaki adam; yani tepedeki adam Mike More imzalı ki, doğrudan doğruya kendisinin imza attığı bir yazıyla sendikamızı bilgilendirmeye çalışıyor. Diyor ki, "Her ne kadar şöyle şöyle yaptığınız işler arasında bize karşı çıkıyorsanız, aslında o değiliz biz" kendisinin yazdığı 2 sayfalık bir makaleyi göndermiş, artı GATT'la ilgili

24 sayfalık da bir broşürü göndermiş “GATT, sizin düşündüğünüz gibi özelleştirmeye taraftar değil, deregülasyona taraftar değil, kamu hizmetlerinin ticarileşmesine taraftar değil, bu konularda yanılıyorsunuz” diye aydınlatmaya çalışıyor bizi. Bunu şunun için söylüyorum: Ülkemiz için bu son derece önemli olan konuyu ne yazık ki, Türkiye’de çok sayıda az insan biliyor ve bu son derece önemli bir toplantıyı da çok az sayıda insan takip ediyor. Yani bu örgüt, herhangi bir şekilde bir küçük sendikanın, kendi ölçülerine göre küçük bir sendikanın kendisine olan muhalefetini bir yerlerden yakalamış ve enforme etmeye çalışıyor, bizi tekrar bir yanılışlar zinciri içerisine sokmaya çalışıyor; ama uyanmamışız, 95 olayı biraz da böyledir. Bütünüyle devletin bürokrasisi içerisinde yer almış olan insanların ve onlara ideolojik olarak egemenlik eden siyasal partilerin temsilcilerinin ne yazık ki bizi bu noktaya sokmuş olmaları çok üzücü. Bu 95 olayını bugün de yaşamamak gerekiyor, yaşamamak için de bu GATT’a ve GATS’a karşı, hatta sade ona karşı değil; sizin de tarif ettiğiniz o 3-4 örgüte de karşı ve hatta onların üstünde yer alan emperyalizme karşı -ki, bunu çok az söylüyoruz herhalde bugünlerde- yani bunun da adını vererek bir cephe oluşturmak görevi herkesin önünde önemli bir görev olarak duruyor.

Bu çerçeve içinde, Birgül Hanım’ın oluşturduğu bu komisyonun sendikalar tarafından, demokratik kitle örgütleri tarafından hızlı bir şekilde izlenmesinde ve katkıda bulunulmasında büyük yarar var ve sendikam olarak ya da sendikamızın bir çalışanı olarak buraya katkıda bulunmaya hazırız. Ama tehlike büyük, sadece GATT olarak da sınırlamamak lazım; onunla beraber hareket eden, Dünya Ticaret Örgütüyle beraber hareket eden IMF, Dünya Bankası, OECD, ayrıca bunlara egemen olan ideoloji. Şimdi 5-9 Kasım arasında ICFTU’nun önderliğinde çok önemli bir yürüyüş, Türkiye’nin gündemine girecek, Türkiye’de 5-6 koldan Ankara’ya doğru yürüyüşler olacak, 9’unda Ankara’da geniş katılımlı bir miting olacak. Burada bu tür bilgileri daha fazla insanlara ulaştırmamız için önemli bir araç; yani bu 5-9 arasındaki 4-5 günlük sürede GATT’la ilgili, GATS’la ilgili bütün bilgileri, özellikle benim de içinde bulunduğum Bayındırlık Bakanlığındaki teknik hizmetler sınıfından çalışan, 7-8 bine yakın teknik hizmetler sınıfında çalışan arkadaşlara; bunlardan 3 bininin de mühendis olduğunu biliyoruz, elden iletmek gerekiyor ki, bu tehlikeyi yakından görsünler. Yoksa buna karşı direnmek, buna karşı cephe oluşturmak mümkün değil.

Böyle bir katkıda bulunmak istedim, teşekkür ediyorum.

KAYA GÜVENÇ-Evet, buyurun.

MUSTAFA GÜRBÜZ (Mimar)- Bundan 1-1,5 ay evvel Kanada Büyükelçiliği yapılması için Türk basınında bir ilan çıktı “müşavir firma arıyoruz” diye. Biz, bu müşavir firma işine talip olduk, talip olmamızın nasıl olduğunu anlatayım: Kanada’da Max diye bir firma var, internet vasıtasıyla şartnameyi girebiliyorsunuz -tabii ücretini öderseniz-. Ücretini ödeyip girdik ve burada mevcut olan bir limited şirket vasıtasıyla dosyalarımızı gönderdik. Yalnız bu arada şunu iyice öğrendik ki; Türkiye’deki proje yapan firma, MP Proje Limited Şirketi aynı zamanda müteahhit firma, yani bir yerde anahtar teslimi proje işlerini de yapıyor. Dünya ölçülerine göre, müşavirlik firması ve müteahhitlik firmasının tamamen ayrı olması lazım. FIDIC kararlarına göre veya Dünya Bankası ölçülerine göre; FIDIC’in de bir şubesi olan, Türkiye’de olan, Mimar Mühendis Müşavirler Birliği’nin ölçülerine göre ayrılması lazım.

Burada gördüğümüz husus şudur: Biz, tek başımıza mimar-mühendis olarak hiçbir katkıda bulunamayız; organize olmamız, şirketleşmemiz ve bu arada böyle girişimlerde bulunmak üzere birlik beraberlik oluşturmamız lazım. Şimdi bunun çabasına girdik, 1 aydır uğraşyoruz, her cumartesi günü bir toplantı yapıyoruz ve mimar, mühendis ve müşavirlerin bir araya gelmesi için uğraşyoruz. Müşavirler Birliği'nin halen Türkiye'de 182 üyesi var; siz de biliyorsunuz belki. Müşavirlik, mühendislik firmalarının çoğu yalnız, hepsi müteahhitlik firmalarının müşavir firmaları.

Bu çalışmalarınız çok değerli, çok vasıflı. Yalnız işin özüne gelirsek; bizim, fertlikten kurtarılıp şirketleşmeye, organize olmaya, bütünleşmeye ihtiyacımız olduğunu belirtiyorum.

Katkılarınıza çok teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ- Ben teşekkür ederim.

Evet, buyurun.

ŞİRİN GÜLCEN EREN- Bana yöneltilen bazı sorular için aldığım küçük notları, son konuşmacıdan başlayarak cevaplandırmak ve bir önceki konuşmama, konunun daha açıklığa kavuşturulabilmesi için, bir kısım ek yapmak istiyorum.

Mühendislik ve müşavirlik hizmetlerinde, uluslararası platformda bir tüzel kişilik hizmet sunarken bünyesindeki tüm hizmetleri girdiği pazarda birlikte sunmak istemektedir. Hizmet sunucusunun girdiği pazarda ise, hizmetin türü farklı mevzuat düzenlemelerine tâbi konular olabilmektedir. İhale yasamızda ve yeni hazırlanan Yasa Taslağı'nda Avrupa Birliği Komisyonu tarafından en çok eleştirildiğimiz nokta da budur. Maalesef yeni tasarı kapsamında, hâlâ GATS'a tâbi olan ve olmayan kamu ihaleleri kapsamındaki hizmet sunumunu ayırmamakta direniyoruz. Aslında belki ayırmak, işimize de gelmiyor. Söz konusu hizmet sunumlarının tanımlanması ve kalitesinin artırılması için, şirketleşmemiz önemli. Ne kadar şirketleşerseniz, hizmet sunumu sektöründe o kadar güçlenirsiniz.

Şirketleşme konusu ile müteahhitlik ve müşavirlik hizmetlerinin ayrılabilmesi ve pazarda GATS'na uygun sağlanıp sağlanmadığının kontrolü için, ilk önce, kullandığımız hizmet tanımlarının netleşmesi lazım.

Ülkemizde mesleki tanımlarımızı ortaya koyduktan sonra sektör durumunu da tespit etmemiz gerekmektedir. Sektörlerin tasnifini yaparken, sektörün mevcut durumunu bilmeden müzakere edemeyeceğimiz hususunun hepimiz farkındayız. Bu konuda ortak bir bilinç oluşturmayı başardık. İlgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında güzel bir dil konuşulmaktadır. Sektörümüzün durumu nedir? Yasal mevzuatımız nedir? Hangi yabancı (yabancı uyruklu -Türk soylu yabancı uyruklu) gelip hangi sektörde ne tür hizmetler sunuyor? Bu yöndeki ihtiyaç ilk olarak, Avrupa Birliği Komisyonu ile halen müzakereleri devam eden "Hizmetlerin ve Kamu Alımlarının Liberalizasyonu Anlaşması" kapsamında ortaya çıktı.

Ülkemizde bugün, yabancı bir tüzel kişiliğin, hangi yerel idareimizde, hangi sektörde hizmet sunduğu bilinmemektedir. Türkiye'nin hiçbir kamu kurum ve kuruluşu da bu durumun farkında değildir ya da kontrol edememektedir. Ayrıca yerel idareler, yabancı gerçek ve tüzel kişilerle çalışmak için herhangi bir kamu kurum ve kuruluşun-

dan onay alma gereği de duymamaktadır. Bu çerçevede, verilen hizmet sunumları kapsamında ülkenin dış bağımlılığı bilinmemekte ve tespit etmek için gerekli girişimde bulunulmamaktadır. Farklı bir deyişle, herhangi bir platformda meslek alanımızda müzakere edebilmeniz için; “Dış borcumuz ne kadar, ulusal ve uluslararası sektörlerde neredeyiz, hangi iş ve işlemler proje ve müteahhitlik sektörlerimizce yapılmaktadır, yabancılar hangi sektörlerde çalışmaktadırlar?” benzeri pek çok konuyu açıklığa kavuşturmak gerekmektedir.

Dışişleri Bakanlığı, yukarıda belirttiğim Anlaşma müzakereleri sırasında, şifahi olarak uyarılmıştır. Anılan Bakanlığın teknik konulara uzak olması nedeniyle, itirazımız bir anlam ifade etmemiştir ki, daha sonra herhangi bir kurumsal girişimleri olmamıştır. Dışişleri Bakanlığı'nın, 3216 belediyemiz ile gerekli iletişimi kurarak, dış bağımlılığımızın ve yabancıların hedeflediği sektörleri tespit etmesi gerekirdi. Benzer bir çalışmanın kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılması gerekir. Bırakın tüzel kişilerimizi, ülkemizde henüz yerel ve merkezi idarelerin yaptıkları yurtdışı kredi bağlantılı veya genel bütçeden finanse edilen projelerin tam tespiti bulunmamaktadır. Planlama ve kalkınma yaklaşımlarının eksikliğine bağlı olarak oluşan bu durum sonucunda, dış bağımlılık seviyemiz tabii ki artmaktadır. Yerel Yönetimler Yasa Tasarısı'nda bunların tespiti, kontrolü ve düzenlenmesi için de hiçbir hüküm yoktur. Bir taraftan da merkezi zayıflatmak için; her türlü yetki ve görevi taşraya verin, taşra teşkilatlarını ortadan kaldırın diye baskı yapılmaktadır. Tüm bu alımlar borçtur ve bu borçlar, genel bütçeden hepimizin vergileriyle ödenmektedir.

Bir diğer konu ise, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın büyük ölçekli yatırım projeleri -enerji projeleri-dir. Söz konusu projelerin pek çoğu, GATS kapsamında ülkemizde açık olarak taahhüt edilmeyen “8673 Entegre Mühendislik” hizmetleri kapsamında kalmaktadır. Hizmet sektörlerinin kapalı olması, yabancıların hizmet vermesinin yasak olduğu şeklinde algılanmamalıdır. Bir sektörün kapalı olması, ülkenin zaman içinde istediği yasal düzenlemeyi yaparak hizmet ticaretini kısıtlayabilecek olmasıdır. Entegre mühendislik hizmetleri kapsamında veya dışında kalan büyük ölçekli yatırım projeleri ile ilgili olarak bazı yasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Örneğin; 815 sayılı Kanun Tasarısı gibi. Bu Tasarı, Denizlerimizde gerçekleştirilecek büyük yatırım projeleri hakkında olup, bu projelerde görev yapacak yabancı mühendis ve mimarlar ve proje hizmetleri ile ilgilidir. Yabancıların belge istemine ilişkin talep yapılmış, ancak yasaya yansıtılmamış ve zaten uygulamada, hiç bir yabancı mimar ve mühendis için bir geçici üyelik istemi yapılmamıştır.

Çevre hizmetleriyle ilgili ülke önerisi veren ülkeler Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve İsviçre'dir. Belgelerin içeriğinde, tamamıyla, 8673 Entegre Mühendislik ve 8674 Şehir Planlama ve Peyzaj Hizmetleri yer almaktadır. Bir başka deyişle, büyük ölçekli, anahtar teslim projesi ya da değil, çevre hizmeti veya entegre mühendislik hizmeti içeren büyük altyapı projeleri ülkemizde yabancıların hedeflediği sektörlerdir.

Özetlemek gerekirse, bir buçuk sene önce Avrupa Sosyal Şartı ile başlayan ve GATS kapsamında ülke pozisyonunun belirlenmesine yönelik müzakereler dahilinde bugüne kadar yapılan çalışmalarda varılan sonuçlar:

En temelde, mühendislik – mimarlık tanımlarında eksiklik var,

İhtisaslaşmamız yok,

Sistem tanımımız yok,

Politika ve stratejimiz yok ya da bir bütün halinde değil,

Kontrol mekanizmalarımız yok,

ve en önemlisi, nasıl müdahale edebileceğimize ilişkin öngörümüz ve müzakere ekibimiz yoktur şeklindedir.

Bu sorun, Türkiye'nin sadece mühendislik-mimarlık hizmet ve mesleki alanda yaşadığı bir sorun değildir. Mülkiyet alanında da benzer bir durum vardır: Mülk ve mülkiyetin tanımı yoktur. Sistemi yoktur. İlgili mevzuatta mülk ile mülkiyeti birarada algılayan bir sistem var. Mülk, bir "eşya"dır, "meta"dır. Mülkiyet ise, bir haktır: "Kullanım hakkı, sahiplilik hakkı, fayda edinme hakkı ve işletme hakkı". İlgili mevzuatın eksikliğine, tanımlara göre politikaların geliştirilememesine bağlı olarak uygulama yapılması yaklaşımı, bugünkü kentleşmenin nedenlerinden biridir. Bu konunun pek çok kişi, bilincinde bile değildir.

GATS müzakerelerinde sunulan ülke taahhütlerinde yer alan tanımlar önemlidir. DTÖ ve BM hizmet tanım belgelerinde yer alan tanımlara dikkat etmek gerekmektedir. Sadece kapalı bir sektörün açılması, açık olan sektörlerde ülke kısıtlarının tanımlanması değil, BM Belgesi ile DTÖ'nün 120 no'lu belgesi kapsamında kalan tanımların değiştirilmesi yönünde müzakere yapılmaktadır. Bu müzakerelerde ülkemiz açısından çok riskli öngörüler yer alabilmektedir. Örneğin, çevre hizmetleri altında yer alan "natural landscape (doğal peyzaj)" tanımı yerine AB önerisinde, "biodiversity (biyolojik çeşitlilik)" teriminin yer alması teklif edilmektedir. Sektör görüşmesinin oluşması yönünde Çevre Bakanlığı'nda yapılan toplantılarda, açıklığa kavuştu ki, ülkemizin bu tanımla ilgili öneri bir hizmet sınıflandırması kabul etmesi, Türkiye'nin doğal zenginliğinin ticari meta haline gelmesi ve yurtdışına çıkartılmasına onay vermesidir. Bir kelimenin bu kadar önemli ve etkili olabileceğini, ülke durum tespiti sırasında, daha yeni belirleyebiliyoruz. Uluslararası Sözleşmeler (Ramsar Sözleşmesi gibi) ile bir yandan ülkemizin tabii varlıklarını korumaya çalışırken, bir taraftan da bunların, bir mal olarak, nasıl ticareti yapılabilir müzakeresini yaptığımız bir konumdayız.

FIAS açıklamam istenilen bir diğer konu. FIAS, Dünya Bankası'na bağlı bir servistir. Hazine Müsteşarlığımız, Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlarının önündeki engelleri kaldırabilmek ve uygulamaları uluslararası standartlara kavuşturmak için, DB'nin bu servisine bir proje çalışması yaptırmıştır. Sözkonusu proje için, Dünya Bankası'na ciddi miktarlarda para ödenmiştir. Proje kapsamında "Türkiye'de Yatırımlarda Karşılaşılan İdari Engeller Raporu" hazırlanmıştır. FIAS heyeti, Hazine Müsteşarlığı'nın elemanları ile birlikte, yatırımcıların yatırımlarını gerçekleştirmek için iletişimde oldukları kamu kurum ve kuruluşlarını ziyaret ederek, bürokrasinin tespitini yapmıştır. Raporun incelenmesi neticesinde görülecektir ki, pek çok iş, işlem ve ilgili kamu kurum veya kuruluş, eksik tanımlanmıştır. Kısacası, mevcut rapor, mevcut bürokrasinin eksik ve hatalı bir tanımıdır. Yapılması gereken kamu yararına dönük ya da uluslararası bir standardı olan iş ve işlemler dahi idari engel şeklinde sunulmuştur. İdari Engeller, hepimizce kabul

edilmesi gerekir ki, hakikaten bu ülkede fazladır. Ancak uygulamada benim kendi vatandaşımın da istediğim veya yurtdışında benim vatandaşımın da istenilen bir istemin, sırf yabancılar yatırım yapsın diye kaldırılmak istenilmesi de anlamlı değildir.

Raporun hata ve eksiklerine örnek vermek gerekirse; çalışma izinleri konusunda Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, TMMOB Kanunu'nda yabancı -Türk sermaye ayrımı yapılmamasına rağmen tanımlanmamıştır. Raporun giriş bölümünde, pek çok başlığın yer aldığı genel tabloda, çalışma izinleri konusunda bir engel yok şeklinde ifade yer alırken, raporun başka bir bölümünde "engel var" denilmektedir. Yabancıların Çalışma İzni Kanun Taslağı da bu öngörü ile hazırlanmıştır. Kısacası, FIAS Raporu, Türkiye'nin mevcut bürokrasisini ortaya koyarak, bunun tamamını engel olarak gören ve "bunu nasıl aşabiliriz" şeklinde beyin jimnastiği yapan, yetersiz bir çalışmadır.

10-11 Eylül 2001 tarihinde Hazine Müsteşarlığı'nda ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarının katılımında, sözkonusu raporun değerlendirilmesi ve bir eylem planı hazırlanarak Bakanlar Kurulu'na sunulmasına ilişkin olarak bir dizi çalıştay yapılmıştır. Sözkonusu çalıştaylar sonucunda, Türkiye'nin eylem planı olarak hangi kurum ve kuruluşun, ne yönde bir düzenleme yapacağı belirlenmiştir. Sadece Çalıştay-2-Yabancıların Çalışma İzinleri'nde ortak bir karar alınamamıştır. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı olarak, sektör ve mesleki disiplinin temsilcisi olduğumuzun bilinciyle gerekli müdahaleler yapılmıştır. Eylem Planında çalışma izinleri konusu yanı sıra, tüzel kişiliklerin kurulması, arazi ve imar konularında ciddi ödümlerin verilmesi öngörülmektedir. Birgül Hanım'ın dediği gibi, kamuoyunun bundan haberi yoktur. Konu kamuoyuna farklı bir şekilde yansımıştır. Bu düzenlemeleri engellemek isteyen, ülkesini seven ve olması gerekeni söyleyenler; basında projeyi engellemek isteyenler şeklinde yansıtılmıştır.

Aslında biraz öncede değindiğim gibi ihtiyacın herkes farkındadır. Ancak, eğer doğru tespit yapılır ve öngörü ülke menfaatine ise doğrudur. Bu konu çok önemli ve farklı bir konu. Bu konuda da ciddi tartışmalar yapılması gerekmektedir. İlginç bir konu da, FIAS kapsamında TMMOB yoktur, görüşü istenmemiştir ve toplantılara da bu kapsamda çağrılmamıştır, çağrılmasına da gerek görülmemektedir.

BİRGÜL AYMAN GÜLER- FIAS'ın açılımı nedir?

ŞİRİN GÜLCEN EREN- Foreign Investment Advisory Service.

BİRGÜL AYMAN GÜLER- GATS çerçevesinde mi, Dünya Bankası çerçevesinde mi?

ŞİRİN GÜLCEN EREN- Dünya Bankası çerçevesindedir ve bu kurum Türkiye'ye özel bir çalışma yapmıştır. Özetle, Hazine Müsteşarlığı, bu raporla Türkiye'nin idari anlamda yeniden yapılandırmaya ihtiyacı olduğu düşüncesiyle, mevcut bürokrasinin azaltılması ve yabancı kaynaklı yatırımların önünde engel olduğu düşünülen konuları belirleyerek, azaltılması veya ortadan kaldırılmasını öngörmüştür.

A.BETÜL UYAR- Bir ilave yapabilir miyiz? Çıkarılmak üzere olan Meclis'teki yasalarla da onların istediği -en son rapor değerlendirmeleri Eylül sürecinde oluştu çerçevede yasal düzenlemelere gidiyorlar.

ŞİRİN GÜLCEN EREN- Bakanlar Kurulu'na eylem planları bir bütün olarak sevk edildi. Çalışma izinleri konusunda ortak karar olmamasına rağmen, ne sevk edildi bilmiyoruz.

Birgöl Hanım, şeffaflıktan bahsetti. Evet, halen yeterli çalışma yok; ama en azından çalışma var ve sadece şeffaflıkla ilgili çalışılmıyor. Sayın Dursun Yıldız ile, Genel Müdür Yardımcımız İsmail Hatipoğlu'nun Cenevre'de gittiği, DTÖ Ulusal Düzenlemeler Çalışma Grubu toplantısında; şeffaflığın yanı sıra, eşitlik ve gereklilik kriterleri tartışıldı. Gereklilik kriterlerinin meşru amaçlarını belirleme çalışmalarına başladık. Türkiye için mesleklerin icra edilebilmesi, kontrolü, hizmet sunumunda yabancıların değerlendirilmesinin meşru amacı nedir? Hangi amaçları destekleyecek ya da hangi amaçları ortaya koyacaksınız da; yabancıların ülkemizde çalışması, yatırım yapması ve meslek adamını yetiştirmesi sağlanacak, hizmet kalitesi yükseltilebilecek ve tüzel kişilik ya da gerçek kişilik olarak şekillendirebileceksiniz? Aynı kapsamda, dördüncü bir olgu olan uluslararası standartları da belirlemeye çalışıyoruz. Hangi belge hangi hizmet sunumu için, nasıl ve ne zaman istenecek? Bu dört olgunun tamamı için, en azından ortak bilincin oluşturulması ve gerekli tespitlerin yapılması lazım. Kendi aramızda ortak bilinç ve bilinç düzeyine sahip olunması, böyle güzel bir topluluğun olması, en azından konuların bilinmesi bağlamında güzel, ancak daha çok katılım olması ve sağlanması lazım. Müzakerecilerin ve meslek alanının ciddi desteğe ihtiyacı var. Müzakerelerde ki tek çıkar yollarımız müzakerelere katılım ve gerekli kulisin yapılmasıdır. Mimarlık-mühendislik kapsamında dayandığımız tek nokta ise, ülke kısıtımız olan "geçici üyelik"tir. GATS kapsamında, bu kısıt dışında, sadece kamu düzeni, milli güvenlik ve kamu sağlığının korunması amacıyla meslek alanına kısıt getirilebilmektedir. Bunun da ispatı gerekmektedir. Bunların uygulama alanlarının meşru amaçlarını ortaya çıkartmamız gerekiyor ki, bu durum ise, başlı başına bir çalışmadır. Yapılması gereken daha pek çok çalışma vardır.

Birgöl Hanım, sizin dile getirdiğiniz 5 yıl konusu var; 5 yıl uyundu dediniz. 1995 yılında sektörlerin geçici üyelik kısıtı ile açılması konusunu araştırdık. İlgili kurum ve kuruluşlardan görüş alarak Hazine Müsteşarlığı yapmış. 1995 yılında Bakanlığımıza sorulup sorulmadığını tespit ederek sorduysa bile kimbilir hangi birimiz cevap vermiştir. I. tur müzakereleri başlamış, ancak bunlar muhasebecilik hizmetleri ile ilgilidir. II. tur müzakerelerde meslek alanımızı ilgilendiren konular yer almaktadır. Kısacası bir buçuk senelik bu yeni tur müzakerelerde TMMOB ve Bakanlığımız sürecin içindedir. Sektör müzakereleri sırasında, Hazine Müsteşarlığı'nda yapılan toplantılarda bilgisayar mühendisliği sektöründe, Bakanlığımızın sektör temsilcisi olamayacağı konusunda anılan Müsteşarlığı ikna etmemiz zor oldu. Bakanlığımız, sadece bayındırlık hizmetlerinin sektör temsilcisi, ancak gerekirse bu hizmet sektörüne ilişkin de görüş verilecektir. Ülkemizde, mimarlık ve mühendislik sektörlerine bir bütün olarak bakılıyor, tanımların eksikliğinin yarattığı sorunlar da bu noktada başlıyor. Sektörün mevcut durumunu kendilerine anlattıkça, bize hak vermeye başladılar. Halihazırda, Hazine Müsteşarlığı'nda bizi dinleyen, bizimle ortak çalışma ihtiyacında olan birileri var. Özetle, 5 yıldır sürdürülen ve dahil olmadığımız muhasebecilik alanındaki görüşmeler ile, II. tur kapsamında yapılan özetlediğim çalışmalardır. Muhasebecilik alanındaki ulusal mevzuatımızda muhasebecilik hizmetinin belge istemine dayanacağı ve mali müşavirlik belgesinin bir sınavla verileceği ve sadece ülke vatandaşlarına açık olduğu hükme bağlanmıştır. Sektör temsilcisi Maliye Bakanlığı, halen biraz önce bahsettiğim 4 kriter çerçevesinde uygulama yapmakta ve bunları detaylandırmaya çalışmaktadır.

Bakanlığımız, TMMOB ve Hazine Müsteşarlığı olarak, en azından son bir senedir, mevcut imkanlarımız dahilinde çalışma yapabilmektedir. Mimarlık-mühendislik sektöründeki açılıma bir “dur” diyerek, mevcut durum ve açılma detayları konusunda hep birlikte bir yol haritası çizmeye çalışıyoruz: Kısacası, 5 yıl kaybetmiş olabiliriz, ancak bunun son 1 senesini de kazandığımız düşüncesindeyim.

Dursun Bey’in de söylediği gibi, GATS kapsamında, DTÖ ile müzakereler devam ederken, uygulamanın sonuçlarına bağlı olarak, gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasında ciddi fikir ayrılıkları oluşmaktadır. Sektörler de ülkeler de uygulamaların ciddi etkileri altında kalmaya başlamıştır.

Son olarak kısaca eklemek istediğim bir iki husus var:

Mimarlık ve mühendislik sektörüyle ilgili saydığım bu çalışmalar yapılırsa dahi, bir noktanın unutulmaması lazım; hizmet sektöründe ne kadar açılmış olsak da, sektör liberal durumda olsa da, “karşılıklılık” ilkesi vatandaşımız açısından maalesef işlememektedir. Vatandaşımız, hizmet sunmak amacıyla başka bir ülkeye gittiği zaman ulusal mevzuatlara (vize, çalışma vizesi, diploma denklik, ikamet izni, yerleşiklik şartı, vb.) tâbidir. Bu nedenle, müteahhitlik hizmet sunumunu taahhüt eden gerçek veya tüzel kişi, hizmet sunumu için ekibini götürmemektedir. Kısacası, sektörlerimizin mevcut durumunu tespit ederken, müzakere yaparken, diğer bir taraftan mühendis, mimar veya müteahhidimizin pazara girişi hedeflenen ülkede ne zorluklarla karşılaştığının tespitini yapmamız lazım. Uygulamada ne tür engeller var? Bunları nasıl bertaraf edeceğiz?

Eklemek istediğim son husus, mühendislik ve mimarlık sektörlerinde; sınır ötesi ticaretin büyüklüğü konusudur. Dursun Beyin verdiği rakamlara dikkat etmek lazım. 1 trilyon 350 milyar dolarlık sektörün, bütün sınır ötesi ticaretin yüzde 20’si hizmet ticareti oluşturmaktadır. Türkiye yeniden yapılanan bir ülke ve bu nedenle, gelişen güzel bir pazardır: Denetim yok, her şey açık ve iş potansiyeli var. DTÖ web page’inden aldığım verilere göre, mimarlık ve mühendislik, en hızlı ve en çok büyüyen sektör; küresel çıktının yüzde 60’dır.

Sabrınız için teşekkür ederim.

DURSUN YILDIZ- Bizlerin de katıldığımız toplantılarla zaman zaman içerisinde yer aldığımız bu müzakere süreçlerindeki gelişmelerin ortaya koyduğu tablo ; Türkiye'nin, mühendislik-mimarlık hizmetleri alanında haksız bir rekabete doğru, ülke olarak da uluslararası sermayenin geniş bir pazarı olma noktasına doğru hızla kaydığıdır. Gelişmelere sektör ve ülke çıkarları doğrultusunda müdahale edilmez ise gelecekte de, mühendislik-mimarlık sektörünün kendi iç dinamiğiyle ülke yararına gelişmesinin engelleneceği bir ortam oluşacaktır. Bir diğer sonuç; sektör, büyük oranda dışarıdan gelecek olan hizmetlere yardımcı hizmetleri verme konumuna itilecektir. Bu süreç içinde yapılması gereken çalışmalar Birgül Hanım tarafından da ifade edildi. Katılıyorum. Öncelikle ilgili tüm kurum ve kuruluşların sözkonusu anlaşmaları detaylı bir şekilde ele alarak incelemeleri gerekiyor. Bizler de çalışmalarımızı daha da yoğunlaştırarak sürdüreceğiz. Çalışma grubumuz GATS, AB ve OECD süreçlerini birlikte değerlendirerek, bir rapor hazırlamaya çalışıyor. Ama ilk bölümde de sözettiğim gibi, gelişmelerden olumsuz etkilenecek bir çok kesimin hızla yaşanan bu

sürece ilgi olarak uzak bilgi olarak da yeterince haberdar olmadığını görüyoruz. Koordinasyonda da eksiklikler var. Bu nedenle önce somut olarak bilgilendirme ve sektör temsilcileri ve ilgili kurumların kendi aralarındaki koordinasyonun gerçekleştirilmesine çalışılmalıdır. Daha sonra yapılacak teknik çalışmalarla kendi alanımızla ilgili olumsuz gelişmelere engel olmaya ve bu alandaki olası kalıcı hasarları önceden belirleyerek gerekli tedbirleri almaya çalışmalıyız.

Teşekkürler.

BİRGÜL AYMAN GÜLER- Son dönemde çok dile getirilen “ekonomiyi siyasetten ayırma” operasyonu çerçevesinde birkaç şey bir arada gerçekleştiriliyor. Birincisi, ekonomi gerçekten de siyasetten ayrılıyor; ama yine bir 'küçük' sözcük düşmesi var burada: ekonomi ulusal siyasetten ayrılıyor. İkincisi, gerçekte ekonomi, siyaset ve yönetim, şimdiye dek hiç olmadığı kadar içiçe geçiriliyor. Bu iş, üst kurullar eliyle yapılıyor. Bu kurullarda kuvvetler ayrılığının yerini kuvvetler (yasama - yürütme - yargı) alıyor ve bunlar ekonominin siyaseti ile yönetimini aynı anda yürütüyor. Üçüncüsü, yerli ekonomi küresel ekonomi-siyasete bağlanıyor. Bu kapsamlı değişim, yapısal uyarlama politikalarından sonra günümüzde 'governance' politikaları olarak işlerlik kazanıyor.

Bu yapılanmanın araçlarından biri, Dünya Bankası'ndan 2000 yılı ortalarında alınan 765 milyon dolarlık kredi anlaşmasıdır. Ekonomik Reform Kredisi Anlaşması ile gelen bu kredi idari reform koşulu taşıyordu. Ekonomik reform kredisi içerisinde şöyle bir koşul vardır: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Dünya Bankasından (1) kamu harcaması yönetimini reforme etmek ve (2) kamu yönetimini reforme etmek konularında yardım isteyecektir. Anadolu Ajansı, yaz aylarında kamu harcaması reformu çalışmasının tamamlandığını duyurmuştu. Eylül sonlarında da kamu yönetimi reformu çalışmalarının tamamlandığı öğrenildi. Bu çalışmaların sonunda devlet bütçe sisteminde değişiklik çalışmaları başlatılmıştır; yerel yönetim bütçe sistemi dahil, bütün kod sistemi, bütün bütçeleme mentalitesi değiştiriliyor. Kamu yönetimi reformu biliyorsunuz Yüksek Planlama Kurulunun gündemine de taşındı. Bu reform ile Bakanlık sayısı 22'ye indirilecek, kimi bölge örgütleri ve taşra örgütleri kapatılacak, kimi kamu kurumları tümüyle kapatılacak. Bunlar, işte o çalışmanın sonucuydu. Şu anda, özellikle Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı'nın gündeme getirdiği “devlette küçültme operasyonu” aslında dış borçları ve iç borçları ödeyebilmek için yapılan bir operasyondur. Ama uzun vadede Türkiye'yi 'governance' adı verilen yeni iktidar tarzına itme operasyonudur. Bütün bunlar GATS'la hiç bağlantısız değil, sanıyorum o bağlantılar ortaya çıktı; ama bu ilişkileri daha iyi örmemiz gerekiyor.

Bu son tura şeffaflık ilkesi ile, yani yaşamın her alanında “şeffaflık” sözünü kuşkuyla karşılama çağrısı ile başlamak isterim. Neoliberal sözlükte ve uluslararası metinlerde şeffaflık teknik bir terimdir, bizim özelemlerimizi ifade eden şeffaflık bu değildir. Neoliberalizm için şeffaflık sorunu, devlet-yurttaş ilişkilerinde değil, devlet-şirket ilişkilerinde şeffaflık sorunudur. GATS da bunu küresel, ulusal, yerel tüm şirketlerle-devletlerin şeffaf ilişkisi diye algılar. GATS bu ilkeyi, ikinci olarak, DTÖ Hizmet Ticareti Konseyi eliyle, 147 ülkede hedeflere ulaşma doğrultusunda oluşturacağı örgütü kurma aracı olarak kullanır. Şeffaflık, yeni iktidar ilişkilerinin kurumsal yapısını kurmanın anahtarıdır, son derece önemlidir bu anlamda; yoksa basit bir yolsuzluğu önleme, basit bir kapalı devreleri açık görüverme, rahat hareket etme isteğinin ürünü değildir. 21. yüzyılın yeni iktidar mekanizmasının temelini atma aracıdır.

GATS sistemi değerlendirilirken gözönünde tutulması gereken diğer önemli bir sorun eşitlik yanılmasıdır. Kapitalizmin eşitsiz gelişmiş dünyasında sanki eşitlik varmış gibi davranmanın alemi yoktur; az gelişmiş ülkeler ile gelişmiş ülkeler eşit değildir. 'Mukayeseli üstünlük', mukayese edilebilir bir denklik varsa anlamlı olur. Serbest küresel ticaret, bu iki dünyaya aynı oranda yararlı ya da aynı oranda zararlı olamaz. Zenginlik ve üretme gücü gelişmiş ülkelerin tekellerine geçmiş durumdayken, az gelişmiş ülkelere düşecek rol en iyimser noktadan taşeronluktur; bir başka deyişle kendi üretme gücünü ve üretici gücünü harekete geçirememesi riski. O nedenle eşitlik yanılmasını, aynı şeffaflık yanılması gibi bir tarafa koymakta ya da müzakereleri yürütürken bunu hep hatırlamakta yarar vardır.

Uluslararası standartlar terimi de GATS ile gelen bir başka yaptırım aracıdır. GATS sistemi, her hizmet alanında uluslararası kurumlar tarafından belirlenmiş uluslararası standartların geçerliğini sağlama ilkesini getirir. Birincisi, standartları belirleyen uluslararası kurumların kurucusu ve yöneticisi kapitalist dünyanın gelişmiş ülkeleridir; ikincisi, bunlar kendi ellerinde bulunan teknolojiye uygun standart belirleme gücünü kullanırlar. Bu, iktidar demektir. Gelişmiş ülkelerin standartları, uluslararası standart değil, gelişmiş ülkelerin ortak standartlarıdır. Bu standardı sağlayacak birikim ve üretim zemini olmayan bir yerde rekabeti bu ilkeye oturtmak, yarısı çoğu zaman baştan yitirmek anlamına gelecektir. Şeffaflık ve eşitlik ilkeleri, nasıl olumsuzluktan doğru algılanmalıysa, şu uluslararası standartlar da olumsuz anlam yüklenerek düşünülme hak eden bir terimdir.

Dünya Ticaret Örgütü yöneticileri, GATS metninde ve bu anlaşmayla ilgili hiçbir metinde özelleştirme sözü edilmediğini, GATS'ın özelleştirmeyi dayattığı savların gerçek dışı olduğunu öne sürüyorlar. DTÖ başkanının imzasıyla sendikalara gönderilmiş olan, Demir beyin sözünü ettiği mektupta bu sav yineleniyor. Gerçekten de sözel olarak GATS metni özelleştirmeden söz etmez. Ama GATS'ın hizmet sermayesinin liberalizasyonunu gündeme getirdiği anda özelleştirme politikası kendinde içkin olarak var. Bir yabancı şirket, bir diğer yere, eğer oradan yüksek kâr oranı vaat edilmemişse; yani hizmeti satın alacak müşteri kitlesi hazır değilse ne diye gitsin ki? Piyasa mekanizması yoksa, onun çalışabileceği zemin yok demektir. Özelleştirin demeye gerek yok; dereğüle edin ve serbestleştirin demek, kamu hizmetleri açısından özelleştirin demekten başka ne anlama gelir?

Zihinleri karıştıran bir soruya yeniden değinmek gerekebilir: "Ticaretin serbestleşmesi, ulusal piyasaya Anadolu'da keçilerin yediği türden otomobil üreten ya da sağlık sisteminde çaresizlik üreten yerli tekellere karşı, ileri teknoloji ürünü, sağlam, güvenli, konforlu araba üreten yabancı tekellerin girmesi ise, neden bu geri kalmış ve beceriksiz tekelleri savunmalıyım? Yalnızca yerli oldukları için mi? Ezberci ve geri eğitim sistemine ve çaresizliğe açılan sağlık sistemine, yalnızca yerli-ulusal olduğu için mi katlanmalıyım? "

Mal ticaretinin serbestleşmesinde yerli tekeller, zaten temsilcilik ve patente dayalı olan dışa bağımlı doğalarından güç alarak, toplumun tüm kesimlerinden daha hızlı ve gönüllü olarak taşeronluğu kabul etmektedirler. Bunların sahip oldukları yapının kendisi, yabancı tekele karşı yerel tekeli savunmak gibi bir ikilemi hayali kılmaktadır. Hizmet ticaretinin liberalizasyonuna gelince, gerçekten de bu süreç ülke içinde hizmetlerin kalitesini artırabilir. Ama liberalizasyon ile birlikte gelen hizmet, piyasa hizmetidir;

alım gücü olan bireye, yani müşteriye dönüktür; yurttaşına değil. Yüksek hizmet kalitesine sahip uluslararası bir otel ve orada ailece beş çayı içmek fikri, aynı kentte yaşayan binlerce insan için ne kadar 'yok'sa, kaliteli hizmet veren pahalı bir hastane, paralı özel okul, piyasa fiyatından sunulan su da o kadar 'yok'tur. Hizmetin, hizmet sermayesinin liberalizasyonu, Türkiye'de nüfusun yüzde 20'si için, belli hizmet alanlarında çok kaliteli işler üretilmesini sağlayabilir. Burada sorun, ülke topraklarının tümünde, bölgeler arasında, kentin semtleri arasında, cinsiyetler arasında eşitsizlikleri gidermek, en temel hizmetleri herkes için erişilebilir kılmak ve onları kaliteli sunmaktır. Hizmet sermayesinin liberalizasyonu, bu amaca hizmet etmediği için, tersine yaşamın başlıca unsurlarını metalaştırdığı için, eşitsizlikleri arttırıp derinleştirdiği için istenmeyen süreçtir.

Son olarak, GATS sürecinin halkın bilgilendirilmesi dışında sürdürülmesi üzerinde durulmalıdır. Bu açıdan başlıca sorumlu Hazine Müsteşarlığı'dır. Sürecin yönetimini üstlenmiş olan bu kurumun ilgili genel müdürlüğü, internetteki sunuş yazısından görüldüğü üzere, GATS sürecini halka ilişkisi olmayan, yalnızca işadamlarını ilgilendiren bir süreç olarak görmektedir. Böyle gördüğü için de katılımcılık anlayışı daha çok dar bir iş adamları dünyasına sıkışmaktadır. Bakanlıkların, meslek birliklerinin, sendikaların ve tüm demokratik kitle örgütlerinin sürece müdahale edilmesi ve GATS sürecinde Hazine Müsteşarlığı'nın kapalı işleyişinin kırılması önemli görünmektedir. Daha önemlisi, GATS işlerinin bu kuruluşun yönetiminden alınması üzerinde durulmalıdır. Bu anlaşma, 'Bankacılık ve Kambiyo Genel Müdürlüğü'nce yürütülebilecek türden bir anlaşma değildir.

ŞİRİN GÜLCEN EREN- Yalnız hemen burada bir şey eklemek istiyorum. Hazine Müsteşarlığı ile, küçük de olsa bir sorunumuz var: Eksik ve geç belge iletimi. Tabi ki bu durum, ülke görüşü oluşturmamızda çok ciddi eksikliğe ve geç kalınmasına neden olmaktadır: Bakanlığımıza müzakere kapsamında kalan herhangi bir belgeyi göndermezse, Bakanlığımızın haberi olmuyor. TMMOB de aynı sorunu yaşıyor. Sürecin dışına bazen öyle bir atılabiliyorsunuz ki, mimarlıkla ilgili bir ülke taahhüdü TMMOB'ne gönderilmiş ancak Bakanlığımıza iletilmemiş oluyor. Kısaca ifade etmek istediğim nokta: Eğer Bakanlığım müzakerelere çağrılmazsa, sektör temsilcisi olarak muhatap kabul edilmezse, konular aktarılmazsa, devletin ilgili birimi olarak kamuoyundan hiçbir farkım kalmayacaktır.

KAYA GÜVENÇ- Arkadaşlar; önce katılımcı arkadaşlara teşekkür ediyorum, sizlere teşekkür ediyorum.

Kamu İhale Yasasıyla ilgili bir-iki bilgi aktarmakta yarar var; çünkü dün sabahleyin, Ankara Ticaret Odası'nın bir panelinde ben de konuşmacıydım, yine estik gürledik, "ulusal politikalar" dedik. Kimsenin dinlediği filan yok; yani "kimse" derken, oradakileri kastetmiyorum.

Biliyorsunuz, bu İhale Yasası, Devlet İhale Yasasıydı, şimdi Kamu İhale Yasası oldu, ama kapsamı daraltıldı; yani isim olarak genişletildi, ama kapsamı daraltıldı. Şöyle: KİT'ler eskiden de yoktu -2886'da- yenisinde de öyle bir maddeyle gündeme getirilmiş ki, bir anlamda muaf olduğunu anlıyorsunuz. En azından kendisi, o şeffaf -yine o

meşhur kelime- olduğunu söyleyen Yasa, daha birinci maddesinde, kapsam maddesinde olağandışı bir tartışma yaratıyor ve hiç kimse neyin kapsam içinde olduğunu bilmiyor.

İhale Yasasındaki temel olay, biliyorsunuz uzunca bir zaman geciktirildi ve geciktirilmesinin arkasında da temel olay; Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Başkentinde, büyükelçilikler arasında sayılan bir Avrupa Birliği Büyükelçiliği var, bir de Karen Fogg hanımefendi var. Bir dönem dikkatimi çekti -basındaki arkadaşlar mutlaka daha iyi izlemişlerdir- nerede Devlet İhale Yasası tartışılrsa, Karen Fogg Hanım orada. Biliyorsunuz, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği standartlarına uydurmak için özel bir çalışma yaptı. Çok uzun anlatmama gerek yok; danışmanlık diye bir madde açmışlar, bütün ihalelerde yabancı firmaların katılımına olanak tanınıyor; eşik değerler konulmuş, eşik değerler de 130-230 bin ve 5 milyon EURO karşılığı olan TL karşılıkları alınmış, bunlar Avrupa mevzuatındaymış ve bu eşik değer üzerinde olan bütün ihaleler yabancılara açık. Sadece ve sadece getirdikleri, yüzde 15'lik bir fiyat avantajı. Buna karşın Avrupa Birliği bastırıyor, "Yüzde 15 fiyat avantajı bir ayrıcalıktır, dolayısıyla kalkması gerekir" diyor. Biz de açık açık şunu söylüyoruz: Bu yasanın, yeni adıyla Kamu İhale Yasasının temel olan noktası, doğrudan doğruya Türkiye'deki bu pazarı yabancılara açmaktır.

Tekrar söyleyeyim: Bununla ilgili bir not hazırlayabilirsem, en kısa zamanda bizim yayın organlarında yayınlarız; ama çalışmalarımız sürüyor zaten. Türkiye'de yarın IMF yasaları, daha doğrusu IMF tarafından dayatılan yasalar konusunda bir sempozyumumuz var. Yani Türkiye son 20 yılda; ama her geçen gün biraz daha fazla, her konuda tam anlamıyla bir teslimiyetçilik peşinde. Yani arkadaşlarımızın anlattıklarından da en azından bu konuda yürütülen veya yürütülmesi gereken pazarlıklarda dahi ne kadar teslimiyetçi bakış içinde olduğumuzu bir kez daha gördük. Ülkemiz adına üzüntü duyuyoruz bundan; ama buna karşı çıkacak olanlar da yine bizleriz, o bakımdan herkesin görevi var ve o görevlerini kimse unutmamasın.

Hepinize iyi akşamlar diliyoruz.

**TMMOB ANKARA İL KOORDİNASYON KURULU
TEOMAN ÖZTÜRK'ü Anma Etkinlikleri**

PANEL

**HİZMET TİCARETİ GENEL ANLAŞMASI
(GATS)**

11 TEMMUZ 2002

Acılış Konuşmaları

Olgun YURT

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Ankara Şubesi Sekreteri

Kaya GÜVENÇ

TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

Oturum Başkanı

Mustafa KADIOĞLU

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Ankara Şubesi Başkanı

Katılımcılar

H. Ali YİĞİT

Elektrik Mühendisi

Pınar EROL

MAI Karşıtı Çalışma Grubu Üyesi

Sait KOZACIOĞLU

TMMOB Mimarlar Odası Yönetim Kurulu Üyesi

Seyhan ERDOĞDU

A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi

AÇILIŞ KONUŞMALARARI

OLGUN YURT- Değerli panelistler, sevgili, meslektaşlarım; Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Ankara İl Koordinasyon Kurulunun her yıl geleneksel olarak düzenlediği ve en önemli etkinliği olarak gördüğü Teoman Öztürk'ü Anma Programına hoş geldiniz.

Programımıza başlamadan önce, 1994 yılında kaybettiğimiz sevgili Başkanımız Teoman Öztürk ve demokrasi mücadelesinde yitirdiğimiz arkadaşlarımızın adına sizleri bir dakikalık saygı duruşuna davet ediyorum.

Anıları mücadelemize örnek olsun.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne bağlı 1 000'i aşkın birimde sürdürdüğümüz anlayış ve mücadeleyi önümüze koyan, bunun temelini oluşturan Teoman Öztürk'ün söylediği sözlerden bazılarını sizlerle paylaşmak istiyorum.

Bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde Türkiye işçi sınıfının yanında yer alan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği olarak, "Maden-İş'in MESS'e karşı grevini destekliyoruz" diyerek Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin sınıfsal konumunun tespiti ni geçmişlerde yapmış bulunmaktadır.

Gün, emperyalizme ve onun içindeki uzantılarına, faşizme ve onun silahlı çetelerine karşı tüm emekçi kitlelerin birlik ve dayanışma içerisinde mücadele verme günüdür.

Bilim ve teknoloji pazara çıkartmamış, yabancı sermaye çevreleriyle bütünleşmemiş, halkını ve yurdunu seven teknik elemanlar, sömürü ve baskıdan kurtuluş yolunu halkımızın kurtuluş süreci içerisinde görmüşler ve bu görüşte egemen sınıflara karşı saftaki yerlerini kesin bir biçimde almışlardır.

Yine dilimizden düşürmediğimiz; yüreğimizdeki insan sevgisini ve yurtseverliği, baskı, zulüm ve engelleme yöntemlerini söküp atamayacağının bilinci içinde "bilimi, teknoloji, emperyalizmin ve sömürgeçlerin değil, halkımızın hizmetine sunmak, her çabayı sürdürmek ve güçlendirmek için bu yolda inançlıyız ve kararlıyız" diyen sevgili Başkanımızı bir kez daha saygıyla anıyoruz.

Açılış konuşmasını yapmak üzere Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Başkanı Sayın Kaya Güvenç'i kürsüye davet ediyorum.

KAYA GÜVENÇ- Teoman Öztürk'ü anma toplantılarından birini daha gerçekleştireyoruz.

Bu anma toplantısı için seçilen konu çok anlamlı; çünkü küresel bir dünyada sermayenin hareketi serbest olacaktı, küresel dünyada mal hareketleri serbest olacaktı ve son bir halkası daha, hizmetler de serbest olacaktı, hizmetlerin dolaşımı da serbest olacaktı.

GATS olarak anılan hizmetlerin serbestleştirilmesi sürecinde ilginç noktalara geldik, biraz sonra arkadaşlarımız bunun ayrıntılarını sizlere anlatacaklar.

Türkiye'nin ve bizim açımızdan mühendislik ve mimarlık alanında neler oluyor diye belki bir-iki örnek vermekte yarar olabilir diye düşündüm. Bilebildiğimiz kadarıyla, Türkiye'nin GATS kapsamında yapmış olduğu çalışmalarda taahhütlerin sunulduğu sektör sayısı bendeki bilgilere göre yaklaşık 72; 155 faaliyet alanından 72'si. Yani Türkiye, "İleride bu alanlarda mevcut durumdan daha fazla kısıtlama olmayacaktır" diye bir taahhütte bulunuyor. Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan diğer ülkelere baktığınız zaman, bu sektörlerin sayısının ortalama olarak 30 dolayında olduğunu görüyorsunuz.

Bu durumu mühendislik ve mimarlık alanlarındaki çalışmalarla ilgili yaptığımız çeşitli görüşmelerde yetkililere de anlattık ve sorduk, "Neden böyle oluyor?" diye. Verdikleri yanıt son derece ilginçtir. Bize dediler ki, "Biz liberal ekonomiyi benimsemiş bir ülkeyiz; dolayısıyla, küresel dünyayla da entegrasyonumuz konusunda elimizden ne geliyorsa onu yapacağız." Soru sormaya devam ediyoruz, örneğin Avrupa Birliği konusunda da sürüyor biliyorsunuz bu hizmetlerin serbest dolaşımı, bir taraftan da OECD bünyesinde sürüyor; üç ayrı dalda yapılan müzakereler ve görüşmeler var. Avrupa Birliğine bağlı ülkeler, örneğin mühendislik ve mimarlık hizmetlerinde sınır ötesi hizmet konusunda çekince koymuşlar. Türkiye'ye soruyoruz, "Siz ne yaptınız?" "Biz çekince koymadık" yanıtını alıyoruz.

Gelişmiş ülkeler, kendi politikalarını, kendi planlarını, kendi çıkarlarını koruyacak bir takım önlemler alırlarken, Türkiye'nin "biz liberal ekonomiyi benimsedik" gerekçesiyle, bu alanların hepsinde tam bir teslimiyete gitmesi, gerçekten son derece ilginçtir. Bununla da yetinmediler, biliyorsunuz mühendislik ve mimarlık alanlarında, son olarak yabancıların Türkiye'deki çalışma izinlerini düzenleyen bir yasa tasarısı gündeme getirdiler. Bu Meclisten demokratikleşme konusunda herhangi bir gelişme beklemediğimiz için, öyle bir beklentimizin de olmadığı ve böyle bir olayın da gerçekleşmeyeceğini de gördüğümüz için "Çok şükür Meclis tatile girdi, bu yasa da hiç olmazsa belli bir süre daha başka birtakım yasalarla birlikte -teslimiyet yasalarıyla birlikte- bekleyecek" dedik.

Yabancı mühendisler ve mimarlarla ilgili getirdikleri düzenlemeler, aslında TMMOB'nin de şimdiye kadar dayanak olarak kullandığı çok önemli iki maddeye dayanıyordu. TMMOB Yasasının iki maddesinde Türkiye'de çalışacak yabancı mühendis ve mimarlara ilişkin izin konusunda bir görev ve yetki tanımlanıyordu. Gerçi bu yetki görüş bildirmek şeklinde sınırlıydı, ama en azından Bayındırlık ve İskan Bakanlığı şimdiye kadarki uygulamaların büyük bir bölümünde TMMOB'nin görüşlerine aykırı bir davranış içinde olmadı.

Diğer husus ise, gelen yabancı mühendisin ya da mimarın hangi konuyla ilgili izin almışsa, sadece o konuda çalışma yapabileceğinin düzenlenmiş olmasıydı. Bu düzenlemeyi maddelerden olduğu gibi kaldırdılar. Yani yabancı bir mühendis ya da mimar, Türkiye'ye gelip de izin aldığı taktirde, hangi alanda çalışabileceğini denetlemeniz bu yeni düzenlemeyle artık ne yazık ki olası görünmüyor.

Böylesine bir liberal anlayışla ortaya çıktıklarını söylüyorlar. Aslında liberal anlayış falan yok ortada; ortada sadece bir teslimiyetçi anlayış var. Bunu sadece bu alanda değil, başka alanlarda da çok açık ve net bir şekilde izledik ve gördük. Dolayısıyla, bu konulara ilişkin ayrıntılı bir noktaya gitmektense bu geneli üzerinden belki bir-iki şey söylemek daha doğru olabilir.

Küresel dünyada varolmanın, küresel dünyaya teslim olmaktan geçmediğini herkes son derece iyi biliyor. Bakınız, sadece son ekonomik krizden sonra dünyada yaşanan olaylarda, bazı ülkeler, örneğin iç ve dış borçlar konusunda daha farklı birtakım programlar izleyebildikleri için, örneğin dış borç ödemelerinde faiz ödemelerini ihracata oranlayarak ödemeyi kabul ettirdikleri için -Rusya gibi örnekleri var- bir adım daha ileriye geçebildiler.

Türkiye'de teslimiyet politikaları, ne yazık ki son derece acımasız bir şekilde he-pimizi derinden etkiliyor. Aynı olayı son günlerde, sanıyorum siyaset dünyasındaki gelişmelerde de gözlemek mümkün.

Bu gelişmeler karşısında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Şubat krizinden hemen sonra Emek Politikaları Sempozyumuna sunmuş olduğu raporda bir şeyi çok açıkla dille getirdi. Emekten yana bir siyasi iradenin oluşması gerekiyor ve bu siyasi iradenin de mutlaka iktidara taşınması gerekiyor. Aksi taktirde Türkiye'deki emekçi sınıfların, bu arada mühendis ve mimarların da sorunlarının çözülmesi imkânı ne yazık ki görünmüyor.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği son siyasi gelişmelerle birlikte ortaya çıkan erken seçim olayını da, bu çerçevede değerlendirecektir. İradenin ortaya çıkabilmesi için her şeyden önce o alanda mücadele edecek olanların eşit koşullardan yararlanma haklarının bir kere ortaya serilmesi gerekiyor. Yani Seçim Kanununda ve Siyasi Partiler Kanununda değişiklikler yapılması gerekiyor, bu düzenlemelerin demokratikleştirilmesi gerekiyor. Emekten yana, bağımsızlıktan yana, demokrasiden ve barıştan yana bir siyasi iradenin oluşumu için hep beraber kollarımızı sıvamamız gerekiyor.

"Sevgili Teoman'ı Anma Toplantılarında birini daha yapıyoruz" diye başlamıştım söze. Evet, çok önemli, çünkü hizmetlerin serbest dolaşımı konusu da, diğer alanlarda olduğu gibi Türkiye'deki emekçi sınıfları çok büyük ölçüde ve çok derinden etkileyecek olan bir süreç. Bu süreçte varolabilmek için direnmek gerekiyor, varolabilmek için mücadele etmemiz gerekiyor diyorum.

Sevgili Teoman'ı ve bu mücadeleye omuz vermiş diğer arkadaşlarımı sevgiyle ve saygıyla anıyorum, hepinize saygılar sunuyorum.

OLGUN YURT- Panelimizi yönetmek üzere Elektrik Mühendisleri Odası Ankara Şube Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Kadioğlu'nu davet ediyorum.

HİZMET TİCARETİ GENEL ANLAŞMASI (GATS) PANELİ

MUSTAFA KADIOĞLU (Oturum Başkanı) Değerli dostlarım; 7 sene önce kaybettiğimiz TMMOB Genel Başkanımız Teoman Öztürk'ün yönetici olarak görev yaptığı dönemlerde olsun, sade bir üye olduğu dönemlerde olsun yaşamına, hareket çizgisine, beslenme noktasına denk düşen ve emekçilerden yana taraf olmuş bir yöneticimizi, yine emekçilere bir saldırı, emekçileri dağıtma, emekçileri bireyselleştirmeyi önüne bir görev koyan GATS gibi bir anlaşmayla anmak istedik. Bu dönem yaptığımız bu ikinci etkinliğe geldiğiniz için öncelikle teşekkür ediyorum.

Bilindiği gibi, İkinci Dünya Savaşından sonra sermayenin kendini yeniden yapılandırması için, Birleşmiş Milletleriydi, NATO'suydu, IMF'siydi, Dünya Bankası'ydı gibi bir dizi örgütler kurdu, bir dizi yapılar oluşturdu. Ancak tekeli sermaye, bu kurmuş olduğu örgütlülükleri, yapıları, 1974-1975 yılına gelinceye kadar pek öne çıkarmadıysa bile, 1974-1975'ten sonraki sistemin krizinden, kendi yapısından kaynaklı krizlerden doğru Keynesçi politikaları reddedip yerine neoliberal politikaları uygulamaya ve bunu bir bir ulus ülkelerine dayatmaya başlamıştır.

Bu doğrultuda, 1994'te Dünya Ticaret Örgütü içine girmeye, sermayenin anayasası veya globalizmin anayasası, tekellerin özgürlüğünü sağlamak için ; yine ticaret ve gümrük tarifeleri anlaşması GATS, ülkelerdeki tarımı bir bir tasfiye eden, tarım politikalarının ne olduğunu, nereye endeksleyeceğini belirleyen bir anlaşmalar dizisini geri kalmış ve az gelişmiş ülkelere, ve dolayısı ile emekçilere dayattı.

Biraz sonra konuşmacıların daha çok detaylara girip bizleri bilgilendirecekler; bizleri nelerin beklediğini, nelerle karşılaşacağımızı, ülkemizdeki emekçilerin, ülkemizdeki demokrasi güçlerinin dünya emekçileriyle birlikte nelerle karşılaşacağımızın altını muhakkak çizecekler.

GATS Anlaşması, hizmet ticaretinin genel anlaşması olarak karşımıza çıkıyor. İçinde yaşadığımız toz bulutunun içinde, belki de kurulacak olan yapı, Parlamentoda kurulacak olan Hükümet, AB ve IMF politikalarının uygulamaları ve GATS'ın getirecek olduğu uyum yasaları da bizlere dayatılacaktır.

Aslında 3-4 gün önce yaşadığımız Türkiye'deki -Parlamentodaki- siyasal çöküş, birbirini üzme, birbirine vefadan dolayı bir yıkılma değildir ve bugünkü Hükümet, AB ve IMF yasalarının çıkarılması yönünde bir elçi gibi "pop" hükümeti olmaya devam edecektir belki de. Zira biliyoruz ki, 1999 yılında ülkemizin 40 000 insanını depremde kaybettiğimiz zamanda, bu ülkede MAİ Yasasına dayanak olması anlamında Tahkim Yasasını ülkemizin Parlamentosunun kabul ettiğini bizler unutmadık.

Bu anlamda, yaşadıklarımızı ve yaşayacaklarımızı GATS açısından değerlendirmek üzere panelistlerimiz Ali Yiğit, Pınar Erol, Sait Kozacıoğlu ve Seyhan Erdoğan Hocamızı panelimizi devam ettirmek ve bu konuları açmak üzere buraya davet ediyorum.

İlk konuşmacımız Ali Yiğit, 1987 yılında başlayan Elektrik Mühendisleri Odası örgütlülüğü içindeki üyeliği ile, Şube Yönetim Kurulu, Şube Başkanlığı ve iki dönem Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanlığı yapmış bir arkadaşımız. Şu anda da yine demokrasi mücadelesinde kendi alanında devam etmektedir. Söz sizin buyurun.

H. ALİ YİĞİT- Arkadaşlar, merhaba.

Sıcak bir günde böyle bir panelin saati konusunda bence iyi bir seçim yapılmadığını İKK'ya bir eleştiri olarak söyleyeyim. Akşamüzeri olsaydı daha başarılı olurdu diye düşünüyorum.

Konuşmama başlamadan önce sevgili büyüğümüz ve önderimiz Teoman ÖZTÜRK'ü bir kez daha sevgiyle anarak başlamak istiyorum.

GATS konusu, aslında tek başına değerlendirilecek bir konu değil, aslında bir sonuç. Yani 1970'lerden beri dünyada estirilen liberalizm rüzgârının son geldiği nokta. Açılış konuşmasında da TMMOB Başkanının bahsettiği gibi, mühendislik alanını da doğrudan ilgilendiren bir konu.

GATS'a nasıl gelindiğine ilişkin kısa bir tarihsel kesiti sunarak başlamak istiyorum. Dünyada iki anlayış var; bunlardan biri sosyalist düşünceyi savunan anlayış, diğeri de Adam Smith'in başını çektiği liberal anlayış. Yani bu iki anlayışın temel farklılığı; birinde mal ve hizmet üretimlerini ihtiyaçlara yönelik yapılması, diğesinde de kâr amaçlı olarak üretilmesi.

Bu iki anlayış sürekli bir çatışma halinde. Dünyada 1917'de Sovyet Devriminin gerçekleşmesiyle birlikte bir reel sosyalizm dönemi yaşandı. Aynı döneme denk gelen, yani İkinci Dünya Savaşından sonra da kapitalist sistemin bir biçimde yaşamış olduğu krizi yine devletçi uygulamalarla aştığı, yani liberal anlayışı bir biçimiyle terk ettiği bir dönem yaşandı. Ama özü itibariyle bu liberal anlayış her zaman kafalarda bir yerlerde kaldı ve dönem dönem gündeme getirildi. 1930'larda her ne kadar devletçi uygulamalar yapılsa bile, bu liberal anlayışın ikinci büyük savunucusu olan İngiliz iktisatçısı Peter DRUCKER sürekli olarak liberalizmin erdemleri üzerine yazıp bununla ilgili projeleri geliştirdi. Ancak o dönem içerisinde mevcut durum, belki de hem ekonomik kriz, hem de o güne kadar karşılaşılmamış olan bir sosyalist deneyimin olmuş olması, kapitalizmin de kendisini, yani liberal anlayışı savunanların da kendisini koruyucu bir alana yöneltmesini getirdi.

İkinci Dünya Savaşından sonra ise, özellikle sosyalist düşüncenin veya komünist partilerin Avrupa'da fikri hegemonyasının oluşmasıyla birlikte liberal anlayış da buna karşı ciddi anlamda kendisini yeniden koruyucu bir önlem olarak "sosyal devlet" fikrini ortaya attı. Aslında liberal düşünce savunuluyor olmasına karşın, fiiliyatta uygulamanın devletçi anlayışların hâkim olduğu bir süreç yaşandı ve dünyada ikili bir yapılanma söz konusu oldu.

Bu süreç içerisinde de bu liberalizmin erdemlerini savunanlar, ancak akademik düzeyde kalabildiler ve bunu pratik anlamda uygulama şansı bulamadılar. Ancak 1970'lere gelindiğinde dünya ekonomisindeki genel anlamdaki bunalımla birlikte liberalizm fikri yeniden gündeme geldi ve bunların temel olarak ilgi alanları da kamu işletmelerinin özelleştirilmesine yönelik bir çıktı. Yani burada şunu söylüyorlardı: Sistemin genel anlamda önünün açılabilmesi için kamu tarafından işgal edilmiş olan eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve diğer hizmet alanlarının da ticari faaliyete açılması, buraların, özel kuruluşların kâr alanı olarak yeniden örgütlenmesi fikri savunulmaya başlandı ve bu fikir, 1980'lerin başından itibaren de fiili olarak uygulanma şansı yakaladı.

10 yıllık dönem içerisinde yapılan uygulamalardan sonra, özellikle Meksika ve Arjantin örnekleri özelleştirme konusunda öne çıkartıldı. Bu iki ülkenin de bugün içinde bulunduğu durumu herhalde anlatmaya gerek yok.

1990'ların başında ise, dünyada sosyalist sistemin çöküşüyle birlikte tam da liberalerin istedikleri ortamın oluştuğu, yani tek kutuplu bir dünyanın oluşmaya başladığı ve artık dünyadaki mal ve hizmet üretimlerinde ulusal hukukun ya da bugüne kadar ulus devletlerinin kendi gerçekleştirmiş oldukları ticarete yönelik tüm uygulamaların ya da mal ve hizmet üretimlerine yönelik tüm uygulamaların artık yerine başka bir şeylerin geçmeye başladığı ve bunun da zorla yaptırılmaya başladığı bir süreç yaşandı. İşte küreselleşme olarak adlandırılan ve artık ABD'nin sınırsız hegemonyasını da tanımlayan bu anlayış bütün alanlarda serbestleştirmeyi savunan bir ideolojiyi tek taraflı olarak dünyayı körüklemeye başladı ve bu bizim alanımıza, yani Türkiye'ye temel yansımaları da, özellikle özelleştirmeler biçiminde kendini gösterdi.

Ardından buralarda faaliyette bulunacak olan yabancı kuruluşların hukukunun savunmasına yönelik olarak, Çok Taraflı Yatırım Anlaşmaları (MAI), Uluslararası Tahkimin gündeme gelmesi söz konusu oldu. Bunların uygulanmasında iki tane temel parametre belirleyici oldu. Birincisi, 1950'lerden beri çok bilinçli bir şekilde az gelişmiş ülkelerin ya da gelişmekte olan ülkelerin uluslararası mali kuruluşlarca borç kaskacına alınmış olması ve sürekli borçlanmaya dayalı olarak bir bağımlılık ilişkisinin doğmuş olması. İkincisi de, Sovyetler Birliği'nin ya da Doğu Bloğunun dağıtılmış olması; yani kapitalist sistem karşısında kendisine rakip bir başka anlayışın olmadığı ve rahatlıkla dünyayı yeniden düzenleyebileceği gibi bir güvenceye sahip olmuş olmasından kaynaklanıyor. 1980'lerde özelleştirmenin fikriyatının fiili olarak uygulamaya başladığı dönemlerde, içinde Türkiye'nin de yer aldığı az gelişmiş ülkelerin ya da gelişmekte olan ülkelerin borçları yaklaşık toplam 130 milyar dolar civarındaydı. Bugün ise bu rakam konusunda değişik rivayetler mevcuttur, ama toplam olarak 1.5 trilyon dolar civarındadır; yani 10 katından fazla bir artış söz konusudur. Bu borçlanmalar, ulus devletlerin uluslararası mali kuruluşlara teslim olmasını yaratan en önemli etkenlerden birincisidir. İkincisi de, biraz önce söylediğim gibi, askeri anlamda ya da başka anlamda kapitalist sistemin karşısında ya da ABD'nin karşısında başka bir gücün olmamasından kaynaklanmaktadır. Yani tam anlamıyla, Anadolu tabiriyle, şu anda 'köpeksiz köyde değneksiz gezme' konumundadır uluslararası mali kuruluşlar.

1998'de tartışmalar başlanılıp 1999 yılında fiiliyata geçen Uluslararası Tahkimin Anayasaya monte edilmesi süreciyle birlikte Türkiye'nin gündemine Uluslararası Tahkim konusu geldi. Uluslararası Tahkim, özet olarak söylemek gerekirse, herhangi bir yabancı ülkede ticari faaliyette bulunan uluslararası kuruluşların o ülkeyle olan çatışmalarında, yani anlaşmazlıklarında o ülkenin iç hukukunun değil de uluslararası para kuruluşlarının belirlediği bir hakem heyetinin yetkili olmasını tanımlayan bir anlayıştır. Bu da bir hukuk sistemi değil yani bir mahkeme süreci değil, tamamen bilirkişilerden oluşan ve genellikle de yüzde 100'ünde tartışmaların ya da anlaşmazlıkların ticari kuruluşların kârlı çıktığı bir süreçtir. Bu süreçle de, yani Anayasaya Uluslararası Tahkimin yerleştirilmesiyle de yetinilmemiş ve bütün dünyada bugün tartışmakta olduğumuz konu olan, yani GATS konusu gündeme gelmiştir. Yani bütün mal ve hizmet alanlarında yeni yeni kuralların belirlenmesi ve bu kuralların ağırlıklı olarak da uluslararası ticari kuru-

luşların hukukunu korumaya yönelik olarak geliştirilen kurallardır. Bunlar tamamıyla bizim ilgi alanımız olan mühendislik alanından tutun da, bütün mal ve hizmet üretim alanlarının tümünü kapsayan bir çerçeveyi çizmektedir ve bu çerçeve temel olarak da belli bir sınır içerisindeki o ulusal hukukun değil de, uluslararası ticari kuruluşların, yani Dünya Ticaret Örgütü'nün belirlediği kuralların geçerli olduğu bir süreci tanımlamaktadır. Bu süreç de 2002 yılı içerisinde tamamlanması hedeflenen bir süreçtir. 1994 yılında başlatılmış ve 2002 yılı sonuna kadar da uygulamaya konulması konusunda, yani bütün anlaşmaların uygulamaya konulması konusunda ortaklaşılacak bir metindir.

Bu anlaşmalar, 1980'den sonra yapılan tüm uluslararası anlaşmalarda ya da Avrupa Birliğiyle yapılan uyum sözleşmelerine, vesairelerine bakıldığında, aslında Türkiye'nin neyin altına imza attığının çok farkında olmadığı söylenebilir. GATS sözleşmeleri de böyledir; bunu Dünya Ticaret Örgütü'nün en yetkilileri de belirtmektedirler. Yani bu anlaşmalarla ulus-devletlerinin ya da anlaşmaya imza koyan ülkelerin neler kaybettiklerini bilmedikleri, buna karşılık da uluslararası ticari kuruluşların da "hayal edemeyecekleri denli büyük avantajlar sağladıklarının farkında olmadıklarını" söylemektedirler. Bunlar neler diye baktığımızda; bunlar bir tamamıyla o ülkedeki ticari faaliyette bulunan kuruluşun kârını ve ticaret yapmasını garantiye almaya yönelik birtakım işlemlerdir ve de temel olarak da o ülkedeki önce örgütlenmenin kabul edilmemiş olmasıdır. Yani bir sendikal hukukun kabul edilmemesidir. İkincisi, çevre hukukunun kabul edilmemesidir. Yani bir mal ve hizmet üretilirken tek kriterin malın üretimindeki standartların yanı sıra, onun ne denli kârlı olup olmayacağına yönelik bir kriterdir. Oradaki çevreye ve rilmış olan zarar ya da sendikal örgütlenmenin olup olmaması ya da buna karşı bir hareketin olup olmaması çok belirleyici değildir. Yani tamamıyla bu ticarete bulunan kuruluşların bir güvence altına alınarak buna karşı üretimin yapıldığı ya da hizmetin sağlandığı alanda verilen tahribatin dikkate alınmadığı bir süreçtir.

Bunun GATS ile ilgili müzakerelere Türkiye de bir biçimiyle katılmakta; ama demin de dediğim gibi neleri istediğini ya da nelerin altına imza attığı konusunda çok fazla bilgiye sahip olmadığı ve bununla nelerle karşılaşacağı konusunda bir bilinmezler süreci içinde ilerlediğini söyleyebiliriz. Ancak bu son dönemlerdeki Hükümet tartışmalarını da ilgilendiren bir konudur. Avrupa Birliği'ne üyelik başvuruları konusunda uyum yasaları adı altında çıkartılan yasalar konusunda birtakım direnişlerle karşılaşmış olması nedeniyle bugün Parlamentoda birtakım istifalar vesairelerle yeni bir süreç açılmaya çalışılmaktadır. Aslında bu süreç, bir biçimiyle AB'nin dayattığı yasaların hızlı bir şekilde çıkartılması ve ardından da üyelik doğrultusunda birtakım adımların atılmasına yönelik bir operasyon olduğu söylenilebilir. Bu ne denli başarıya ulaşır, ulaşmaz, bu Parlamento içerisindeki siyasi dengeler ve diğer ilişkilerle belirlenebilecek olan bir konudur. Yani bizim çok yön verebileceğimiz ya da belirleyebileceğimiz bir konu değil; ama temel tartışma, bir biçimiyle gerek Avrupa Birliği'yle olsun, gerek IMF'nin ya da Dünya Bankası'nın dayattığı birtakım yasal uygulamaların yeniden hızlı bir şekilde hayata geçirilmesine yönelik bir operasyon olduğunu söyleyebiliriz. Bugüne kadar yapılmış olan uygulamaların siyasi düzeyde de hızlı bir şekilde sürdürülmesine yönelik bir adım. Bu adımın da temel hedefi, Aralıkta Avrupa Birliğine müracaat etmeyi hedefleyen bir Türkiye'nin hızlı bir şekilde AB uyum yasalarını çıkartmasına yönelik olduğunu söylemek gerekiyor. Çünkü bu bir biçimiyle GATS vesaire, AB'nin, IMF'nin dayattığı birtakım yasalarla birlikte artık tümünden bir teslim olmuşluğun yaşanacağı bir

sürece doğru Türkiye'yi hızlı bir şekilde götürüyor. Bir biçimiyle AB'ye üye olup olma tartışması ya da IMF ve Dünya Bankası'nın dayattığı birtakım uygulamaların yerine getirilip getirilmemesinin ötesinde, bütün dünya genelinde uygulamaya konulmuş olan bir süreçtir. Tarihsel süreç incelendiğinde, aslında 1800'lerin ikinci yarısından 1917'ye Sovyet Devrimine kadar, yani Birinci Dünya Savaşı'na kadar dünyada yaşanan imtiyaz sözleşmelerinin yeniden ve de çok daha uygun koşullarda bir kez daha gelişmiş ülkeler tarafından dünya halklarına dayatılması olarak söylenebilir.

Bunların bizim alanımıza yönelik yansımaları konusunda da, yabancı mühendislerin ülkemizde çalışmaları konusunda birtakım kolaylıkların sağlanması, yine mal ve hizmet üretiminde birtakım standartların tanımlanarak -akreditasyon konusu da bunlardan biridir- akredite olmayan mühendislerin ya da uluslararası kuruluşlarca akredite edilmemiş okullardan mezun olanların mühendislik yapamayacaklarının belirlenmesi vesaire gibi birtakım bizim alanımızı doğrudan ilgilendiren konularda uluslararası kuruluşların koyacağı standartlar ve bunların da temel olarak da yabancı mühendislerin bu ülkelerde çalışmasının önünü açmak, buna karşılık da buralardaki mühendislerin -kendi alanımız özelinde söylüyorum- buradaki mühendislerin de hem kendi ülkelerinde mühendis olarak çalışmalarının bir biçimde önünün kapatılması, hem de diğer ülkelerde çalışmalarının çok farklı koşullara bağlanmasını getiren bir süreç.

Özet olarak söylemek gerekirse, bu GATS konusu başlı başına tartışılması ve her alanda ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir konu. Ama dediğim gibi bu bir sonuç. Çünkü bu 1970'lerden beri dünya genelinde uygulanan ekonomik politikalar ve buna bağlı siyasi yaptırımların ve bağlayıcı hükümlerin sonuçlarından birisi, yani her alanın bir biçimde istenilen kurallara uygun olarak düzenlenmesine hizmet eden yeni bir anlaşmalar sürecidir diyorum.

Beni dinlediğiniz için de teşekkür ediyorum.

MUSTAFA KADIOĞLU- Sevgili Ali Yiğit'e süresini zaman içinde kullandığı için ve ayrıca değerli bilgilerini aktardığı için teşekkür ediyoruz. Sayın Yiğit diğer emek örgütleri gibi emekçi mühendislere, mimarlara ve örgütlülüğümüzü de neler beklediğinin altını çizerek aktarmaya çalıştı.

Şimdi söz hakkını Pinar Erol'a vereceğim. Biliyorsunuz Pinar Erol, MAI Karşıtı Çalışma Grubunun üyesidir. 1998 yılında MAI tartışmaları başladığı zaman ülkemizde sendikalar ve Odamızın da içinde olduğu, TMMOB'nin de içinde olduğu MAI Karşıtı Çalışma Grubu kuruldu. Bu konuda çok değerli çalışmalar yaparak ülkemizdeki kuruluşları kamuoyunu bilgilendirdiler. Aynı zamanda Pinar Erol arkadaşımız, KESK'in tercümanı olarak da çalışıyor. MAI Çalışma Grubunun içindeki çalışmalara ve GATS konusundaki düşüncelerini bizlere aktaracak.

Buyurun.

PINAR EROL- Teşekkür ederim.

Çalışma grubumuzda derlediğimiz GATS Anlaşmasına ilişkin bilgileri, bir ölçüde yorumlarımızı ve düşüncelerimizi sizlerle paylaşmaya çalışacağım.

GATS, hizmet ticaretine ilişkin bir anlaşma ama aslında aynı zamanda ilk çok taraflı yatırım ve ticaret anlaşması. MAI Anlaşması 1998'den itibaren kamuoyunun gündemine gelmişti ve güçlü bir karşıtlık oluşmuştu. MAI, yatırım ve ticarete, malların yatırım ve ticaretine ilişkin anlaşmaydı ve sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda serbest ticareti bütün boyutlarıyla düzenliyordu. Dünyada önemli bir MAI karşıtlığı gelişti ve Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü toplantısında bu anlaşma imzalanamadı. Hatta bazen şöyle de anılıyor sendikal örgütlerin, yayınlarda olsun, ifadelerinde olsun -ki katılmıyoruz aslında- bu anlaşmayı imzalamayı başaramadıkları, yapamadıkları, geçiremedikleri; çünkü MAI o şekilde, bir çoktaraflı anlaşma olarak imzalanmadı. Oysa bakıyoruz ki, örneğin Türkiye hemen sonrasında ABD ile ikili serbest ticaret anlaşması imzaladı, Serbest Ticaret Anlaşmaları ve bölgesel, ikili, bir dizi ticaret anlaşması yapılıyor. AB'nin tüm Akdeniz ülkeleri ile, Asya, Pasifik ülkeleriyle benzer anlaşmaları yapıldı. Bunların hükümlerine baktığınızda, bunların MAI'nin hükümleriyle çelişmediğini, bizzat bu hükümleri taşıdığını görüyoruz. Onun dışında tahkim uygulaması çok önemliydi, bu getirilmek istenilen hukuki düzenlemelerde -ki o geçti ve işliyor- dolayısıyla, rafa kalkmış, ya da kaybedilmiş ya da kazanılmış bir şey yok. Dediğimiz gibi, MAI, mallara dair ticaret ve yatırıma ilişkindi. GATS ise, aslında 1994'te imzalanmış ve dünya kamuoyunun çok da ilgisini çekmemiş. Türkiye de imzalamış, bilmiyorum Türkiye'deki örgütlerin haberi var mıydı ya da gündeminde miydi? Anlaşma Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde imzalanmış. Dünya Ticaret Örgütü de zaten 1995 başında yasal olarak ya da resmi olarak kuruluyor. Ama öncesinde de var; yani ülkeler arasında serbest ticareti düzenleyecek görüşme turları şeklinde bir araya gelişler var. Yıllarca süren "görüşmeler turları" adı altında anılan ve bu anlaşmaların bağlandığı mekanizmalar var. Örneğin, tarifeler ve gümrük vergilerine ilişkin sürekli geliştirilen GATT var, 1950'lerden itibaren geliştiriliyor. GATS da bu bağlamda tartışılmış, bağitlanmış, bağitlandıktan sonra Dünya Ticaret Örgütüne aktarılmış bir anlaşma.

Türkiye'ye bakarsak; Türkiye de bunu 1994'te imzalıyor, 1995'de Meclis kabul ediyor. Türkiye hem DTÖ üyeliğini, hem de GATS Anlaşmasının yürürlüğe girmesini 1995 başlarında kabul etmiş oluyor.

Dediğim gibi, MAI karşıtlığının dünya kamuoyunda yükselmesinden sonra GATS da dikkat çekti. Bakıldı ki, halihazırda imzalanmış böyle bir anlaşma da var ve metnine bakınca da, 2000 başından itibaren tekrar müzakereleri açılıyor. Ülkeler bunu imzalamış, belli sektörlerini açmış. Mesela, Türkiye'ye bakarsak, Kaya Beyin söylediği gibi, gelişmekte olan ülkeler kategorisi olarak anılan ülkelere fazlasını GATS bağlamında taahhüt etmiş. Ama 2000'de bir daha müzakerelerin açılacağı da anlaşmada var. Çünkü anlaşmanın şöyle bir özelliği var: İngilizce'de "Built in" denilen, yani yapılandırmaya açık yapısı ve dolayısıyla her bağitlandıktan sonra bir başka sene, bir daha genişletecek müzakerelerin açılacak olması. Ama aynı zamanda anlaşmanın şu özelliği de var: "Stand still" deniliyor yine İngilizce'de; yani daha önce taahhüt ettiğiniz, GATS bağlamında açacağınızı taahhüt ettiğiniz sektörlerinizi bir daha kapatamıyorsunuz ya da bu son derece katı hükümlere bağlı, örneğin herhangi bir hizmet kolunda muafiyet alabiliyorsunuz. Ancak bu muafiyetin süresi 10 yılı aşamaz, mutlaka bu sürede müzakere edilmek ve kaldırılmak zorundadır.

Ben de paneli açan arkadaş ve ilk konuşmacı arkadaş gibi, müsaadenizle biraz bunu

kapitalizmin 1970'lerden beri içinde olduğu krizle ilişkilendireceğim. Çünkü aslında şu soru akla geliyor: Neden hizmetler bu derece sermayenin önem verdiği bir alan haline geliyor ve neden hizmetlerdeki serbest ticaret ve serbest yatırım anlaşması, bu kadar üzerinde durdukları ve bastırdıkları bir konu? Hizmetler kapitalist ekonomide neden öne çıkıyor diye baktığımızda; aslında bunu sermayenin kârlılık kriziyle açıklayabiliriz. Sermayenin 1970'lerden bu yana içinde olduğu kârlılık krizinden dolayı, sermayenin üretime yatırım yapmasının cazibesi düşüyor. Artan rekabetle gerçekten kârlılık oranları, devasa değer birikimine, yoğunlaşmaya, sermayedeki merkezileşmeye göre sıkışıyor. Belli ellerde toplanan devasa sermaye birikimine karşın, bu sermayeyi aynı kârlılık oranlarında yatırıp kazanabilecekleri bir üretim içerisinde olamıyorlar ve bu konudaki rekabetleri kıyasıya devam ediyor. Bu neye yol açıyor peki? Git gide finans yatırımları daha fazla önem kazanıyor. Bu eğilimleri sayısal olarak takip ettiğimizde, dünyanın en büyük ekonomilerinin, mesela 1960'lı yıllarda yaptığı sabit sermaye yatırımı, yani üretim elde etmek için yaptığı sermaye yatırımı ile 1990'larda yaptığı sermaye yatırımı karşılaştırdığımızda, sermaye daha fazla birikmiş olacağı halde üretime yaptığı yatırımın düşmüş olduğunu görüyorsunuz. Halbuki hizmetlere olan yatırıma baktığımızda artmış. Aslında bu propagandif olarak da kullanılıyor, ona da vakit olursa döneceğim. Ama öncelikle her hizmet alanına giden yatırım da artmıyor. Onu da kalem kalem incelediğinizde, esasında çok büyük oranda finansa yapılan yatırım artıyor ve kamu hizmetlerine yapılan yatırım artıyor. Bu hizmet alanları çok önem kazanıyor.

Sermayenin bir kârlılık krizi yaşadığını söyledik. Çok kısaca, bundan çıkmak için geliştirdiği politikalar arasında neler var? Neler yapmak zorunda? Reel ücretleri düşürmek zorunda. Bunu yapmaya çalışıyorlar, işgücü açısından en ucuz ülkeye gitmeye çalışıyorlar. Emek üretkenliğini artırmak zorunda; bunu da yapmaya çalışıyorlar, kalite uygulaması gibi, ama bunun da bir sınırı vardı.

Esasında emekten aldığımız verimliliği manalı ölçüde yükseltmenin yolu, daha yüksek sermaye yatırımı yapmak. Bunu da yapıyorlar. Bu yatırımlar ise "rasyonalizasyon" dedikleri şeyi getiriyor. Yani neyi? Daha az işçiyle üretim yapabildiği bir teknolojiyi getiriyor. Dolayısıyla işgücü azaltmalarına gidiyorlar. Ama şu çelişki de var sermaye açısından; bir yandan işgücünü azaltırken, bir yandan reel ücretleri düşürürken, bir yandan da kârlılık için yüksek kapasitelerle çalışmak zorunda ve ürünlerini satmak zorunda; ama talep de düşüyor elbette. Dolayısıyla, bir kısa döngü çıkmış oluyor karşımıza. Bunların sonucunda en öne çıkan eğilim olarak, finans piyasalarına yatırımı görüyoruz. Finanstan bugün daha yüksek kâr elde edebiliyorlar. Sadece Türkiye'de değil, bütün dünyada şirketlerin esas kârları bu alanda, paradan para kazanıyorlar. Bu eğilim yükseliyor ve aslında hizmet ticareti dediklerinin de en önemli kalemi finans piyasasıdır, bunu görmek lazım. GATS kapsamında da bu düzenlenmiş; anlaşmada yapılan ilk düzenlemeler finans alanında olmuştur.

Bunun dışında kamu hizmetlerine yöneldiklerini söyledik. Yine kârlılık krizinin içerisindeki sermaye bu sefer kamu hizmetlerine niye yöneliyor? Aslında bu alanı da piyasalaştırmak için. Çünkü özellikle "sosyal devlet" denilen ve aslına bakarsak sınırlı coğrafyalarda var olmuş ekonomilerde, kamu hizmetleri, eğitim, sağlık, ücretsiz verilen şeyler olmuş, devletin sunduğu şeyler olmuş. Sermaye, bunların kâr edilebilir alanlar olduğunu keşfediyor ve bunlara önemli bir yöneliş var. Mesela, öğretmen

sendikalarının üst örgütü olan Eğitim Enternasyonalı Genel Sekreteri bir konuşmasında anıyor; tüm dünyada kamusal eğitime 1 senede harcanan para diyor, yanlış hatırlamı yorsam 1 trilyon doları aşan bir rakam. Argümanlar hep benzer; su için de, eğitim için de. Elektrik için örnekler bulmaya çalıştım EMO'nun paneline geldiğim için. Argümanlar hep, kamunun kaynaklarının yetersiz olduğu, bu hizmeti yeterince iyi veremeyeceği ve daha iyi hizmet sunulması için özel sektörün kaynak aktarımının gerekli olduğu yönünde. Oysa Eğitim Enternasyonalinin Genel Sekreterinin yorumuyla, "Gözleri bu 1 trilyon dolardadır, vergilerden toplanan paralardadır."

Yine kamu hizmetlerinden devam ederek biraz su ve elektrik üzerine bulduğum örnekleri sıralamak istiyorum. Suyun, su kaynaklarının, dağıtımının, içme suyunun, kullanımı suyunun, tarımda kullanılan suyun liberalizasyonu yönünde önemli baskı var dünya çapında; uluslararası finans kurumlarının baskıları var. Suyun özelleştirilmesi IMF kredilerinin şartı olabiliyor, Dünya Bankasının şartı olabiliyor, çeşitli ülkelere bu dayatılıyor. Özellikle Avrupa'da önemli çokuluslu su şirketleri var. Fransa modeli diye anılıyor. Peki Fransa'nın bir şehrinde suyun liberalizasyonu sonucunda neler yaşanabiliyor? Fransa'nın bir şehrinde, Grenoble şehrinde su özelleştirilmiş, bir Fransız çokuluslu şirketine verilmiş. Bu şehir halkının 11 yıl süren mücadelesi sonucu özelleştirme yasal olarak mahkûm ediliyor ve uygulamadan geri dönülüyor. Çünkü en başta suyun satışı bu şirkete verilirken belediye başkanına rüşvet verildiğini kanıtlayabiliyor.

Kanada sendikasının, kamu alanındaki sendikanın doğrudan ifadeleri var elimde. Dünyanın temiz su kaynaklarının 1/5'inin Kanada'da olduğunu söylüyorlar ve özellikle "Avrupalı şirketlerin bu su kaynaklarında gözü vardır" diye açıkça ifade ediyorlar. Kısa adı CUPE olan sendikayı bir örnek olarak vermek istiyorum. Bu sendika Kanada'da bir kamuoyu araştırması ve ardından bir kampanya yapmış. Kamuoyu araştırmasına göre, 6 kişiden 5'i suyun özelleştirilmesine karşı. Yine de bu sendika bir kampanya yürütüyor. Neden? Çünkü bu eğilimin farkında, bu tehlikenin farkında ve şu ifadeleri kullandığı bir kampanya yürütüyor: "Bizim altımızda yer alan suyu hiç kimse alıp bize damla damla ücretle satacak hale getiremez". Yine bu okuduğum da, kamu alanındaki sendikaların üst örgütü olan Kamu Hizmetleri Enternasyonalin (PSI) dergisinden, 2-3 sene önce bu konularda, yani su, elektrik gibi alanlardaki "özelleştirmeyi değerlendirmek" üzerine bir konferanstan. 50 ülkeden 150 sendikacı katılmış bu konferansa. Bu konferansa göre, saydığım tüketim maddelerinde yapılan özelleştirmenin ve kural-sızlaştırmanın sonuçları; kitlesel işten çıkarmalar, hizmetin niteliğinin düşmesi ve hizmete ulaşabilme oranının düşmesi, yani ücret yerlerdekilerin ulaşamaması, sendikal haklara müdahale ve saldırılar, çokuluslu şirketler için astronomik kârlar, yükselen fiyatlar ve dediğim gibi düşen nitelik.

Su için ise yaşanmış yakıcı bir örneği aktarmak istiyorum. 2 ya da 3 yıl öncesinde Bolivya'da, Bolivya'nın üçüncü büyük şehrinin suyunu çokuluslu bir konsorsiyuma devrediyorlar ve ücret ortalaması 100 dolarlar seviyesinde olan ülkede, bir erkeğin ortalama maaşının yüzde 21'i ve bir kadının maaşının yüzde 25-26'sı seviyesine çıkacak aylık su faturaları gelmeye başlıyor. Bu bir karşı çıkışa, bir mücadeleye yol açıyor. İşçi örgütleri, köylü örgütleri ve öğrenci örgütlerini bir araya getiren bir koalisyon kurulu -yor, gösteriler yapılıyor ve buna saldırıyla karşılık veriliyor. İlk gösterilerde birisi kör oluyor ve bu çok öfke yaratıyor. Sonraki gösterilerinde ölen insanlar oluyor, sayısını bir

yerde 1, bir yerde 7 olarak okudum ve mücadele bir ayaklanmaya dönüşüyor Boliviya'da. Olağanüstü hal ilan edilmek zorunda kalınıyor ve sonuçta bu şirketin hakları geri alınıyor. Diyeceksiniz ki başarılıymış, ama değil; çünkü günümüz koşullarında bu durum, o konsorsiyumun uluslararası tahkime gidip Boliviya'dan tazminat talep etmek hakkı var anlamına geliyor.

Aslında biz, çalışma grubu olarak, Türkiye'de suya ilişkin yaşanan gelişmeleri çok detaylı çalışabilmiş, inceleyebilmiş değildik. Yalnız 2-3 gün öncesinde bir Alman televizyonunda program yapan bir Alman kadın arkadaş bizi buldu. Türkiye'deki suyun özelleştirilmesiyle ilgili Almanya'da ve Fransa'da bir televizyon programı yapıyordu. Biz de daha çok araştırmaya çalıştık, hatta sizin örgütlerinize de başvurduk. Türkiye'de, -kabaca biliyoruz- Antalya'da su özelleştirildi ve İzmit-Yuvacık örneği yaşandı, bunu aktarayım: Yuvacık, baraj olarak kaynaktan itibaren özelleştiriliyor ve üç şirketin ortak olduğu -bunların biri İngiliz, "Times Water", diğer ikisi Türk- bir şirkete veriliyor. İstanbul Büyükşehir Belediyesi de buradan su alacak. Ama çıkartıldığı zaman su fiyatı, İstanbul'un tedarikinin dört katı bir fiyatta oluyor ve İstanbul Belediyesi bu suyu almıyor. Bu şirketin yaptığı, Yuvacık Barajı'ndan bu suyu boşa akıtmak, ama Hazine'den de parasını almak, çünkü anlaşma böyle. Bu televizyoncu Alman kadın arkadaştan ise biz şunu öğrendik: "Times Water" deyince "hah" dedi. Çünkü bir Alman şirket, aslında enerji üzerine çalışan bir şirket -şu anki ismi "RWE" olan bir şirket- suda daha yüksek kâr olduğunu tespit ederek, sadece 1 sene önce, geçtiğimiz sene, su alanına yöneliyor ve Times Water şirketini ve bir Amerikan şirketini satın alıyor; demek ki İzmit'teki şu anda RWE ve bir Alman çokuluslu şirketi.

Tüm alanlarda yaşadığımız sorunlarda mutlaka kapitalizmle, sermayenin kâr hırsıyla girdiği yönelimlerle karşı karşıya geldiğimizi görüyoruz.

Sizler için biraz araştırma yapmaya çalışırken elektriğe ilişkin biraz veriler toplamak istedim. Özellikle de Avrupa'dan oldu bunlar. Ama önce genel eğilimler olarak bahsederek; Hindistan'dan, Pakistan'dan, birçok ülkeden elektrik özelleştirmelerine ilişkin örnekler var ve bunlar da yine uluslararası finans kurumlarının politikaları olarak gündeme gelen uygulamalar. Elektrik özelleştirilmesi iki biçimde uygulanıyor gibi görünüyor. Biri, enerji santrallerinin bağımsız olarak yapılması ve hükümetlerin de bu yapılan bağımsız santrallerden enerji satın alma anlaşmaları, İngilizce'si PPA olan bir anlaşma yapması; yani tahmin edebildiğim kadarıyla da satın alacağını garantiliyor hükümet. PPA anlaşmalarından, enerji satın alma anlaşmaları yapılan bazı ülkelerden örnekler verirsek, Endonezya'da fiyatlar aşırı yükseliyor. Pakistan'da elektrik kurumu batıyor, askeri darbeden sonra da ordu devralıyor bu kurumu ve içinde örgütlü olan sendikayı da yasaklıyor, tanımıyor. Macaristan ve Dominik Cumhuriyetinde de bu PPA anlaşmaları yapılmış. Ama rekabet kanunu da var bu ülkelerde ve bu süreç sonucunda tespit ediliyor ki, rekabet kanunlarıyla çelişik bu uygulama ve aslında yasal olmadığı sonucuna varılıyor; yani tekeli aslında bu anlaşmalar. Yine Hırvatistan'da böyle bir anlaşma yapılıyor, ama çok pahalı olduğu için vazgeçiliyor. Bu şekilde enerji satın alma, PPA anlaşmaları var. Bir de "dağıtımçıların özelleştirilmesi" diye bir uygulama var. Zannediyorum Türkiye ile çakışır, sizler daha iyi yorumlarsınız. Dağıtımçıların özelleştirildiği yerlerde, mesela Rio De Janeiro ve Buenos Aires'te elektrik kesintileri gerçekleşiyor, yani hizmet daha kötü sunuluyor. Yine Hindistan'da bir doğal afet sonucu hatlar çöküyor. Ama şirkete göre, çöken hatları yapması gereken hükümet.

Bunun dışında birazcık da Avrupa'daki enerjinin liberalizasyonu dedikleri süreci incelemeye çalıştım. Avrupa'daki süreci inceleyince de, Avrupa'da da elektrik piyasası deniliyor, AB'de elektrik iç piyasası oluşturulduğundan bahsediliyor. AB'ye aday ülkelerin de bu iç piyasaya entegre olmasından, dolayısıyla bu ülkelerde, "CEEC ülkeleri" diye geçer bunlar, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde de elektriğin liberalize edilmesi öneriliyor ya da şart koşuluyor. Avrupa'da ilk önce İsveç'te özelleştirilmiş, liberalize edilmiş elektrik piyasası ve bu yapıldığının hemen ertesi yılı sembolik de bir şekilde, Christmas'da İsveç'in geniş kesimleri elektriksiz kalmış; bazı kesimler 6 gün, bazı kesimler 2 gün boyunca elektriksiz kalmış. Çok büyük bir tepki olmuş ve tüketiciler, sendikalar yaşanandan özelleştirmeyi sorumlu tutmuş. İşten çıkartmalar yaşanıyor elektrik liberalizasyonu sonucunda ve yeterli kişi çalıştırmadığı, yeterli donanım sağlanmadığı için kesintiler olduğu iddia ediliyor. Şirket ise, "Doğal afet, kar yağdı, yapacak bir şey yoktu" diyor.

Avrupa'da, dediğim gibi, elektrik özelleştirmeleri yoğun olarak yaşandı. Karşı çıkılabilen yerler oldu. Fransa'da bir yerde grev sonucu o sene yapılamadı, İrlanda'da da geri döndü. Ama yüzde 66 oranında sanıyorum -şu an bulamıyorum sayısını- 2000 yılı itibarıyla, yüzde 28 hedeflenirken, yüzde 60 küsur olan bir oranda Avrupa'da enerji piyasaları liberalize edildi. Avrupa'da EPSU, kamu alanındaki sendikaların üst örgütüdür. EPSU'nun bu konudaki tartışmalardaki pozisyonlarını okudum. Mesela, sermaye kesiminin ve Avrupa Komisyonunun argümanı, liberalizasyon sonucu elektriğin ucuzladığı yönünde. EPSU'nun görüşü böyle değil. Sonunda EPSU bu konuda "Bir yalanı yüz kere söyleyince doğru olmuyor" diye başlayan bir basın açıklaması yaptı. Şöyle ki, tüketici için, kullanıcı için hiçbir şekilde elektrik ucuzlamadı, ama bazı yerlerde büyük sermaye için ucuzladı. Bunun dışında kitlesel işten çıkartmalar önemli bir sonuç olarak yaşandı. Bu, Avrupa'da elektrik için tarafların tümünün kabul ettiği bir veri. EPSU bundan şikâyet ediyor. İşveren örgütü de sonucun bu olduğunu kabul ediyor.

Liberalizasyon büyük oranda tamamlanmış ve sektörde cidden kitlesel işten çıkartmalar olmuş. EPSU ile "Euro Electric" denilen Avrupa Elektrik İşverenleri Konfederasyonu arasında bunu değerlendirdikleri bir sosyal diyalog toplantısı yapılıyor. Burada Avrupa Komisyonuna hazırlanan bir rapor değerlendiriliyor ve rapor da, sektörde korkunç iş kıyımı, işçi kıyımı olduğunu tespit eden bir rapor. Ama ortaklaştırdıkları kararları okumak istiyorum size. İşveren örgütü, işçi örgütüyle birlikte şu kararlara varıyorlar: İyi pratikleri inceleyecek ortak bir komisyon oluşturulmalıdır. İyi pratik ne demek? Çok işten çıkarılmalar oluyor, dolayısıyla ömür boyu eğitim dedikleri şeyin, meslek içi eğitim ve yeniden işe alma olanaklarının yaratıldığı yerlere ilişkin iyi pratikler varsa, bunu inceleyecek bir komisyon oluşturmak. Yani sektörün, şu kadarı işten çıkmış, bir yerde üç kişi geri işe alınmışa ya da yeniden eğitime alınmışa bunu inceleyecekler. Sonra, gelecekte işgücü sektöründe hangi nitelikler gerekecek, bunu araştırarak ve buna nasıl hazırlanabiliriz, bunu inceleyecek bu komisyon; ayrıca fırsat eşitliği, kadın-erkek eşitliği üzerine çalışacak ve Avrupa Birliği'ne aday ülkelerde elektrikle ilgili yeniden yapılandırmada sosyal etkilerin de incelemesini yapacak. Bu şekilde üç-dört karara varmışlar. Bu uzlaşma zamanını eleştirmemiz gerek; şöyle bir şey yapıyor Avrupa'daki sendikalar: Sanki işten çıkartmalar, işsizlik, istihdamın düşmesi, nitelik eksikliğinden kaynaklanıyormuşçasına, buna çözüm olarak eğitim, ömür boyu eğitim, nitelik kazanma üzerinde duruyorlar işveren örgütü ile birlikte, böyle inanılmaz bir şey var. Oysa yine geçtiğimiz sene

Avrupa'da en nitelikli işgücünün işsizliğiyle ilgili kitlesel bir gösteri gerçekleşti, yani nitelik eksikliği değil işgücünün işini kaybetmesinin sebebi.

Yine GATS'a dönecek olursak, GATS'a yönelik birçok hareketin, öğrenci hareketinden tutun, -çünkü eğitimi kapsıyor- sendikaların gitgide artan, herhangi bir yayını açsanız karşılaşacağınız tepkisinin olduğunu söylemeliyim. Öncelikle bu küreselleşme karşıtı hareketler, daha küçük sivil toplum örgütleri gibi zeminlerde gelişti, ama bugün daha kitlesel örgütleri de kapsıyor. Dolayısıyla, genel anlamda, bu 2000'den itibaren açılan müzakerelerin, GATS'ın ikinci etap müzakerelerinin belli bir kamuoyu baskısı altında sürdüğünü söyleyebilirim. Bu kamuoyu baskısı, en fazla "eğitim, sağlık gibi alanları kapsamasın GATS, bunları dışarıda bırakalım" şeklinde ifade ediliyor. Ama bu yeterli olmuyor.

Yine meslek odaları için, bu anlaşmanın aslında çok önemli etkileri oluyor sanıyoruz. Bu akreditasyon, vb. uygulamalar meslek odalarına bir misyon veriyor. Bizce aslında meslek odalarını da bu sürece uyumlaştıracak belli yönelimler içerisindedir. Yani sermaye kesimi ve devlet bir sosyal diyaloga giriyor, ama meslek odaları ve sendikaların, demin verdiğim örnekte olduğu gibi, bu sürece karşı duruşta ne kadar sağlıklı tutumlar geliştirebildiğinden çok şüpheliyiz.

"Nasıl bir çözüm?"e gelince; açıkçası bütün bu hizmet alanlarına yönelimlerinde sermayenin kârlılık krizini, kendi krizini aşmaya yönelik bir çabası olduğunu özetlemeye çalıştım. Bizim çözümümüz ise tam tersi olmalı; yani biz ne su, ne elektrik, ne herhangi bir hizmette sermayenin kârlılık krizine yönelik herhangi bir talebine makul, meşru olarak bakmamalıyız ve tüm bunları, hayatın bütün alanlarını emekten yana, işçilerden yana bir çözüm için değerlendirmeliyiz diyorum.

Teşekkürler.

MUSTAFA KADIOĞLU- Pınar hanıma biz teşekkür ediyoruz.

Sözü Mimarlar Odası Yönetim Kurulu Üyesi Sait Kozacıoğlu'na vereceğim.

Sait Kozacıoğlu, halen Mimarlar Odası Yönetim Kurulu üyesi, zaten teşkilatımız kendisini yakından tanıyor.

Buyurun Sayın Kozacıoğlu.

SAİT KOZACIOĞLU- İyi günler arkadaşlar.

Teoman Öztürk arkadaşımızın 8. Yıldönümünde, aslında onun TMMOB'nde, 1970'li yılların başında büyük bir yenileşmeyi gerçekleştiren kadronun önde geleni olduğunu unutmamamız gerektiğini düşünüyorum.

TMMOB'nin kuruluşunun 50. Yıldönümüne yaklaşırken, aslında bu yenilenmeleri yeniden gündeme getirmemiz, yeniden kendimizi tazelememiz ve söylemimizi ve ufkumuzu bugüne uygun ve bugünün zeminine ayak basar bir halde yeniden kurmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu bakımdan, bu tavrın öncülerinden olan Teoman Öztürk'ü bir kez daha saygıyla anıyorum.

Arkadaşlar, GATS konusunda Mimarlar Odası'nın epeydir sürdürdüğü çalışmalar var, aşağı-yukarı da geliştirdiğimiz ve benimsediğimiz bir konsensüsümüz var. Bunu da

kısaca özetlemek gerekirse; biz Türkiye'deki mimarlık ve mühendislik ortamının bu tip anlaşmalarla yok edilmesine karşıyız. Yani mimarlık ve mühendislik etkinliğini ülke içinde sürdürülmesi için elimizden geleni yapmaya da kararlıyız. Ama bunu söylemekle birlikte şunu da hemen ilave etmek istiyoruz: Biz, mimarlık ve mühendislik hizmetlerinin aslında milliyetle, hatta ülkeyle sınırlandırılabilir büyüklükler olduğunu düşünmüyoruz. Biz, onun için aslında ülkemizi yabancı mimarlara, -özellikle Mimarlar Odası olarak baktığımız için onu da söyleyeyim- biz ülkemizde yabancı mimarlara da yer olduğuna, dünyada da Türkiyeli mimarlara yer olduğuna inanıyoruz. Yani bu bakımdan tavrımızı biraz netleştirmekte, net olarak aktarmakta yarar var.

Bu Dünya Ticaret Örgütü'nün kuruluşu, biliyorsunuz, yani herkesin bildiği şeyler, ama bazı şeyleri söyleyebilmek için tekrara da gerek kalıyor; yani kapitalizmin büyük dünya savaşlarına yol açan buhranlarının belli ölçüde dizginlenebilmesi için kurulmuş bir örgüttür. Dünya ticareti ne zaman aksarsa dünya savaşları çıktığı için, kapitalist ülkeler arasında dünya savaşları çıktığı için ve bunun da artık "iki kere iki dört" diye bilindiği için kurulmuş ve geliştirilmeye çalıştırılan şeyler.

Bunlar, aslında 1970'li yıllarda, yani bugün andığımız Teoman Öztürk'ün TMMOB Başkanlığı yaptığı yıllarda Dünya Ticaret Örgütü, aslında kapitalist örgütlerin sosyalist sisteme karşı silahları olarak kullanılıyordu. Yani buna karşılık da o sistem içindeki ülkelerde kendi anlaşmalarını ve kendi örgütlerini geliştiriyorlardı. Yani bugün unutulmuş artık, ama mesela COMECOM gibi bir örgüt de vardı. Doğu Avrupa ülkeleri ve diğer sosyalist ülkeler arasında gerek mallarda, gerek hizmetlerde olsun serbest ticareti geliştiren bir örgüttü.

Böyle baktığımız zaman, yani bu ticarete veya genel olarak sınırların ötesine hizmet akışında veya mal akışında esas olarak emperyalist, esas olarak kapitalist, esas olarak kötü, esas olarak oligarşik bir şey yok; bunların sadece hangi konjonktürde, hangi sistemler tarafından ne şekilde kullanıldığı önemli. Bizim açımızdan, bugününün Türkiye'sinde bizim açımızdan aslında çok ilginç ve zorlu bir durum söz konusu. Çünkü biz, yaklaşık 1949'larda başlayan 1999 depreminde de sona eren hızlı bir kentleşme süreciyle aslında ülkemizi baştan başa değiştirdik ve bu süreç zarfında, bu sürecin esas olarak ihtiyaçlarını karşılayan bir mimarlık ve mühendislik sektörü de yarattık. Önceleri bu sektör bu ihtiyaca yetişemedi; yani 1950'li ve 1960'lı yıllar mimarlık ve mühendislik hizmetlerinin ülkenin ihtiyaçlarını, yani kentleşmenin ve kentleşmeyle beraber gelişen diğer sektörlerin ihtiyaçlarını karşılayamadığı dönemlerdir. Belki bunların başa baş olduğu dönemler 1970'lerin sonları olmuştur. Ama şu anda aslında çok zor bir durumla karşı karşıyayız. Türkiye'deki ve Kuzey Kıbrıs'taki mimarlık öğrencilerinin toplamı, bugün Avrupa Birliği'nin 15 ülkesindeki mimarlık öğrencilerinin toplamından fazla. Yani biz, dünyanın en çok mimar üreten ülkesi haline gelmiş bulunuyoruz. Bunun da bütün bu sistemler, yani bu hizmetlerin serbest dolaşımı gibi şeyler söz konusu edildiğinde dikkate alınması gerekir. TMMOB üyesi, TMMOB'nin örgütlediği diğer mühendislik disiplinlerinde de benzer bir durum olabileceğini tahmin ediyorum, yani kesin rakamlarım yok, olabileceğini tahmin ediyorum; ama mimarlık alanında, aslında gerçekten sürdürülemez bir durumla karşı karşıyayız.

Bir kıyas olsun diye söyleyeyim: Mesela, bugünkü Rusya Federasyonu'nda toplam 15 000 mimar var. Bizdeki kayıtlı mimar sayısı 30 000 civarında; bir de 1980'lerde kayıt zorunluluğu

kamu görevlilerinden kaldırıldığı için kayıtdışı kalmış bir 5 000 mimarımız daha var. Rusya Federasyonu'nun nüfusunun 1/3'ü kadar bir nüfusumuzla onların iki mislinden fazla bir mimar sayımız var. Buna karşılık Türkiye'deki mimar sayısı Fransa'nın mimar sayısı ile eşit. Yani bir taraftan da, yani bir kapitalist örgütlenme içinde de belki de bu kadar mimar bugün için fazla değil. Ama bunun şu andaki 5 000 öğrencinin 4 yıl içinde hepsinin mimar olacağını ve bu sürecin de böyle devam edeceğini düşünürsek, aslında ciddi bir sorunla karşı karşıyayız ve aslında hiçbir serbest ticaret anlaşmasıyla da bu kadar hizmeti dışarıya kimse ihraç da ettirmez. Yani prensip olarak şu anda Sovyetler Birliği'ne ve eski Sovyetler Birliği ülkeleri olan Orta Asya Cumhuriyetleri, Ukrayna, Rusya Federasyonu gibi ülkelerde çok sayıda proje yapan meslektaşlarımız var.

Bu bakımdan, sanki serbest dolaşım hizmetleri, serbest dolaşım, Türkiye mimarlarının yararına gibi görülüyorsa da, aslında durumumuz öyle bir dengesiz hale gelmiş ki, bunlar da bir kapı değil. İkincisi, kapılarımızı dışarıdan gelecek mimarlık hizmetlerine kapamak da mümkün değil. Yani bunun mümkün olmadığını epeydir biliyoruz. Bu GATS sürecinde, aslında biliyorsunuz bu süreçte KİP'ler var, yani Türkçe'sinin KİP olması gerektiğini düşünüyorum; bu TMMOB toplantılarında MOB diye konuşuluyor, ama yani dört usulde hizmet ticareti söz konusu. Bunlardan en basiti, yabancı bir mimarın gelip Türkiye'de çalışması gibi. Fakat başka şeyler de söz konusu. Mesela, projenin tamamen New York'ta hazırlanıp, buraya gelip, postayla İstanbul Belediyesi'ne gönderilip, oradan ruhsat alınarak bir şekilde uygulamaya girmesi gibi. Türkiye, maalesef bunların hepsinde sınırlarını açmış durumda. Bizim de bu süreçteki en büyük çekincelerimiz, (aslında Türkiye'deki mimarlık ve mühendislik etkinliğini ortadan kaldıracı bir şekilde etkisi olabilecek), bu proje ithaline yönelik birinci KİP'teki açılmaya karşı. Buna karşılık üçüncü KİP galiba- mimarların ve mühendislerin serbest dolaşımı diyebileceğimiz, yani yabancı bir mimarın Türkiye'ye gelerek, işte bir provasını da bir şekilde Türkiye'de Ben de mimarım, mühendisim" diye gösterip, ondan sonra odaya geçici üye olarak kaydolup burada mimarlık, mühendislik yapmasına biz Mimarlar Odası olarak karşı değiliz. Bu sadece benim şahsi görüşüm değil, Mimarlar Odasının Genel Kurulunda tartışılmış olan görüştür. Bunu da bilgilerinize sunmak isterim.

Bu ilk turda söyleyeceklerim bu kadar.

Teşekkür ederim.

MUSTAFA KADIOĞLU- Sait arkadaşımıza teşekkür ediyoruz.

Sözü Seyhan Erdoğan Hocamıza vereceğim.

Seyhan Erdoğan, iktisatçı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Bölümü Öğretim Görevlisi, Türk-İş Konfederasyonu ve Türk-İş'e bağlı Yol-İş Sendikasına danışmanlık yaptı. Uluslararası Kamu Görevlileri Federasyonu Avrupa Birliği Genişleme Grubunda Türk Sendikalar Temsilcisi. DİSK'e bağlı Genel-İş Sendikasının GATS Çalışma Grubu Üyesi. Yakın zamanda Seyhan Hocamızın GATS ile ilgili bir yayını da çıkacak.

Buyurun Seyhan Hocam.

SEYHAN ERDOĞDU- Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Değerli arkadaşlar, Sayın Başkan, değerli katılımcılar; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bu panelimizde GATS ile ilgili olarak iki konu üzerinde yoğunlaşmak istiyorum. Bunlardan birincisi, diğer konuşmacı arkadaşlarımızın da ara ara değindikleri gibi, GATS'ın ticari varlık tesisi adı altında aslında gizli sermaye ihracı olduğu; ikincisi de GATS'ın dördüncü hizmet ticareti biçimi olarak tanımladığı, özellikle mimar ve mühendisleri ilgilendiren boyutuyla gerçek kişilerin hareketinin niteliği.

Üzerinde duracağım konu diye böyle bir seçim yapmak zorunda kaldım. Çünkü GATS, gerçekten çok teknik, kendine özgü bir jargonu olan, anlaşılması güç, özellikle anlaşılması güç olsun diye yazılmış, muğlak, özellikle muğlak yapılmış bir anlaşma. Ekleriyle birlikte yaklaşık 50 sayfayı geçen bir anlaşma. Üzerinde durulması gereken pek çok yönü var. Bir panelde, kısa bir süre içerisinde GATS'ın tümünü değerlendirmek mümkün değil.

Öncelikle şunun üzerinde durmak istiyorum: GATS terminolojisine, -daha doğrusu terminoloji bile değil, buna jargon demek ihtiyacı duyuyorum- GATS jargonuna Türkiye'deki aydınlar olarak karşı çıkmamız lazım. Dünya Ticaret Örgütü'nün İngilizce kısaltılmış adını Türkçeleştirdik, DTÖ diyoruz.. Bence GATS'ı da, GATT'ı da Türkçeleştirmemizde yarar var. GATS uluslararası hizmet ticaretine ilişkin genel bir anlaşmadır. GATS'dan bahsederken ne kadar çok GATS'ın uluslararası nitelikte genel bir hizmet ticareti anlaşması olduğunu belirten Türkçe adını ve Türkçe kısaltılmışını (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması / HTGA) kullanırsak, konunun, kamuoyu tarafından anlaşılması o kadar kolaylaşacaktır. Çünkü bu tür anlaşmalar, o kadar teknik, o kadar kendine özgü bir jargonla sunuluyor ki, zaten konu anlaşılmaz ve karışık, bir de Türkçeleştirmede eksiklerimiz olduğu zaman kamuoyunun anlamasında büyük güçlükler yaratılıyor.

Örneğin bu hizmet ticareti biçimlerinin dört "mod"undan bahsediliyor. Devlet Planlama Teşkilatı yayınlarında da "mod" diye geçiyor; bence "mod" demeyelim, "biçim" diyelim. Bir başka örnek: "deregeşyon listeleri" diye bir sözcük geçiyor, ona da "istisnalar listesi" diyelim veya başka uygun bir Türkçe sözcük kullanalım. GATS'ın incelenmesinde bu işin jargonunun büyük önemi var, bu nedenle bu jargonu anlaşılabilir kılmak için Türkçeleştirmede büyük yarar görüyorum. GATS, hizmet ticaretinin uluslararasılaşması sürecinde uluslararası hizmet ticaretinin bir uluslararası anlaşmaya bağlanması süreci olduğuna göre, GATS yerine "Hizmet Ticareti Genel Anlaşması / HTGA" şeklinde Türkçe isim kullanarak işe başlayabiliriz.

1990'lı yılların ortalarında uluslararası hizmet ticaretinin uluslararası bir metne ve prosedüre bağlanması ve Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran anlaşmanın eki haline getirilmesine neden ihtiyaç duyuldu, biraz bunun üzerinde durmak istiyorum; bir de hizmet nedir, bu kavramın açılmasında yarar görüyorum.. Çünkü bugüne kadar ticaretin serbestleştirilmesi, daha çok malların ticaretinin, ithalatının ve ihracatının serbestleştirilmesi olarak alınıyordu. Ama hizmetlerin serbestleştirilmesi olayı, malların serbestleştirilmesine ek olarak günümüzde çok yaygın bir biçimde gündeme gelmeye başladı.

HTGA hizmetleri sektörlere göre 12 başlık altında sınıflandırmaktadır: Mesleki hizmetler, Haberleşme hizmetleri; Müteahhitlik ve mühendislik hizmetleri; Dağıtım hizmetleri; Eğitim hizmetleri; Çevre hizmetleri; Mali hizmetler; Sağlıkla ilgili ve sosyal hizmetler; Turizm ve seyahat ile ilgili hizmetler; Eğlence, kültür ve spor hizmetleri; Ulaştırma hizmetleri; Başka yere dahil edilmemiş diğer hizmetler.

HTGA, yukarıda sıralanan bu sektörlerde uluslararası hizmet ticaretinin dört biçimi olduğunu ileri sürmektedir.

1.Sınır ötesi hizmet ticareti: Örneğin telekomünikasyon yolu ile finansal hizmetlerin ve rilmesi, e sağlık hizmetleri, e mühendislik hizmetleri.

2.Yurt dışında tüketim: Hizmet tüketicilerinin bir başka ülkeye giderek kısa süreli hizmet tüketmeleri, eğitim, sağlık, turizm hizmetleri tüketimi gibi.

3.Ticari varlık tesisi: Hizmet sunucularının diğer bir ülkede hizmet sektörüne dolaysız yabancı sermaye yatırımları.

4.Gerçek kişilerin hareketi: Hizmet üreticilerinin bir başka ülkeye gelerek kısa süreli hizmet sunmaları, örnek mühendislerin hizmetlerini sunmaları.

Hizmet nedir, malla hizmeti birbirinden ayıran özellik nedir diye baktığımız zaman şöyle bir tanımsızlıkla karşılaşırız: Hizmetlerin mal olmayan bazı metalar olduğu söylenebilir. Mallara elle dokunulabilen maddi şeyler dersek hizmetler dokunulamazlar; mallar dayanıklıdır dersek hizmetler dayanıklı değildir, varlıkları sürekli değildir; mallar stoklanır dersek, hizmetler stoklanamazlar. Malların ithalatı, ihracatı yapılır, halkın hizmetlerin üretildikleri yerde ve üretildikleri zamanda tüketilmeleri gerekir. Dolayısıyla, hizmetin tanımını yaparken, hizmeti malın sahip oldukları özelliklere sahip olmaması ile tanımlıyoruz. Hizmet Ticareti Genel Anlaşmasında, anlaşmanın konusu hizmet ticareti olmakla birlikte, Anlaşmada hizmetin ne olduğuna ilişkin bir tanım yoktur. Hizmetler sektörlere göre alt başlıklar halinde bölünmüş, ama hizmet tanımı verilmemiştir. Hizmet tanımının verilmemesinin sebebinin, bu anlaşmanın hizmet ticaretini serbestleştirmeye yönelik yaklaşımından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Tanımı olmayan hizmetler, sektörlere göre ayrılıyor ve 12 tane hizmet sektörü belirleniyor. Mesleki hizmetler, haberleşme hizmetleri, müteahhitlik ve mühendislik hizmetleri, dağıtım hizmetleri, eğitim hizmetleri, çevre hizmetleri, mali hizmetler, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler, turizm ve seyahatle ilgili hizmetler, eğlence, kültür, spor hizmetleri, ulaştırma hizmetleri, olur da unuttuğumuz bir şey kalır diye, onu da anlaşmaya dahil etmek için bir de en son başka bir yere dahil edilmemiş “diğer hizmetler” diye son derece genel bir tabir var. Dolayısıyla, aklınıza gelebilecek sosyal, kamusal bütün hizmet türleri HTGA'nın hizmet kavramının içerisine bu anlamda girmektedir. Alt sektörlere bölünmüş olan bu sektörlerin içinde mimarlık ve mühendislik hizmetlerini doğrudan ilgilendiren sektörler olduğu gibi, pek çok sektör de mimarlar ve mühendisleri dolaylı olarak ilgilendirmektedir.

İşte HTGA bu sektörlerdeki hizmet üretiminin uluslararası ticaretinin serbestleştirilmesine ilişkin bir anlaşmadır. HTGA bu hizmetlerin ticaretini “biçimler ” şeklinde ele alarak, hizmet ticaretini anlaşılmaz kılmış ve kendi gerçek amacını büyük ölçüde gizleyen bir yaklaşım geliştirmiştir.

Hizmetlerin ticareti nasıl olacaktır? Hizmetler, mallar gibi elle dokunulabilir, maddi şeyler olmadıklarına göre bunların ithalatı ve ihracatı yapılabilir mi? HTGA bu soruya yapılabilir cevabını vermektedir, gerçekten de iletişim teknolojilerindeki büyük ilerlemeler sayesinde hizmetlerin de ithalatının ve ihracatının elektronik ortamda yapılabilmesi mümkündür. Ama bu anlamdaki hizmet ithalatı ve ihracatı, HTGA’da tanımlanan diğer hizmet ticareti biçimlerine kıyasla uluslararası hizmet ticaretinde henüz çok küçük bir yer tutmaktadır.

HTGA terminolojisinde buna, hizmet ticaretinin birinci biçimi olarak “sınır ötesi hizmet ticareti” adı verilmektedir. Mesela şöyle bir örnek vereyim size: Diyelim ki, buradan bir Amerikalı doktor size hizmet ihracatı yapacak, Internet ortamında teşhis koyacak, bunun karşılığında siz de kredi kartıyla doktorun vizitesi, ücreti neyse işte onu ödeyeceksiniz. Bu bir anlamda elektronik ortamda bir Amerikalı doktorun veyahut oradaki bir tıbbi kuruluşun hizmet ihracı biçiminde oluyor. Aynı şeyi bizim kendi ülkemiz açısından da düşünebilirsiniz. Sınır ötesi hizmet ticareti mimarlık mühendislik hizmetleri, eğitim gibi alanların yanı sıra özellikle finansal alanda görülmektedir. Mesela, diyelim ki, siz büyük ölçüde mali piyasalara girmek istiyorsunuz, mali bir oyuncusunuz, İsviçre’deki bir fon şirketinin hizmetlerini Türkiye’den satın alabiliyorsunuz, dolayısıyla o size bunu ihraç etmiş oluyor.

Hizmet ticaretinin ikinci biçimi HTGA’da “yurtdışında tüketim” olarak tanımlanmaktadır. Yani diyelim ki, eğitim için aileniz’den birisini yurtdışına, İngiltere’ye veya Amerika Birleşik Devletleri’ne yolluyorsunuz; oradaki hizmeti orada tüketiyor. Elektronik ortamda eğitim ihracı da ileride belki genişleyebilir, ama şimdilik eğitim üretildiği yerde tüketiliyor. Dolayısıyla, İngiltere, Türkiye’ye hizmet ihraç etmiş oluyor. Dolayısıyla, siz de bir anlamda Türkiye olarak oradan hizmet ithal etmiş oluyorsunuz. Buna da yurtdışında tüketim diyoruz. Eğitimde oluyor, sağlıkta oluyor, en önemli geleneksel hizmet ihracı alanı bu anlamda turizmde oluyor.

Uluslararası hizmet ticaretinin üçüncü ve en önemli biçimi olarak da “ticari varlık tesisine” değinmek gerekir. Bu, hizmet sunucularının diğer bir ülkede hizmet sektörüne dolaysız yabancı sermaye yatırımları anlamına gelir. HSBC Bank, gelip Türkiye’de ticari varlık tesis ederek bankacılık hizmeti yapıyorsa, biz buna hizmet ihracatı diyoruz. Ya da bir yabancı mühendislik firması Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırarak mühendislik hizmeti satmak üzere bir şirket kuruyor, veya bir uluslararası müteahhitlik/mühendislik firması kamu ihalelerine katılıyor, buna hizmet ihracı diyoruz. Acaba bunlar hizmet ihracatı mıdır, yoksa sermaye ihracatı mıdır? Bence HTGA’nın yüzünün, peçesinin açılması için üzerinde durulması gereken en önemli nokta budur.

Dördüncü hizmet ticareti biçimi de “gerçek kişilerin hareketidir”; yani bir hizmet üreticisinin, mesela bir Alman mühendisin Türkiye’ye gelerek, ister Türkiye’de çalışan bir yabancı Alman firmasında istihdam edilerek, ister kendisi bağımsız olarak hizmetini sunmasıdır. Bu da bir uluslararası hizmet ticareti oluyor.

Dolayısıyla, dört tane hizmet ticareti biçimi var. Bunların hepsinin tek tek incelenmesi lazım. 12 tane sektör var, 12 sektörü alıp dört biçime göre ayrı ayrı irdeleyebilirsiniz. Fakat bence, tabii biraz da zamanımızın darlığından, en çok üzerinde durmamız gereken biçim, üçüncü hizmet ticareti biçimi, yani ticari varlık tesisidir. Çünkü

işin aslında, uluslararası hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi adı altında HTGA'da uygulananlar, uluslararası hizmet firmalarının bir başka ülkenin pazarına girişlerindeki bütün engellerin kaldırılması, kendilerine ulusal firmalarla eşit muamele yapılmasının sağlanması, dolayısıyla o güne kadar giremedikleri ve büyük ölçüde kamusal olan iç hizmet pazarlarına girebilmeleri ve girdikleri iç pazarda da ulusal firmalar lehine uygulanan ayrıcalıkların kaldırılmasına indirgenmektedir; bütün olayın aslı budur. Bu tespiti yapan kuşkusuz bir tek ben değilim; HTGA'nın eski Direktörü David Hartridge HTGA'yı "Dünyanın ilk çok taraflı yatırım anlaşması" olarak tanımlamaktadır. Çünkü HTGA "hizmetlerin arzında ihrac pazarlarında ticari varlık kurmak dahil olmak üzere her türlü biçimi kapsamaktadır". Bu nedenle HTGA "gizli MAI" olarak da değerlendirilmektedir.

Küreselleşme üzerine yazdığı kitap ders kitabı olarak okutulan Dicken, "Uluslararası hizmet ticaretinin serbestleşmesine ilişkin güncel tartışmalarda gerçek konu, ticaretin kendisi değil, hizmet satıcılarının belirli bir ulusal pazarda dolaylı veya doğrudan varlık oluşturmalarına hangi koşullar altında izin verileceğidir" demektedir.

Bir başka iktisatçı, Gibbs'e göre ise hizmet sektöründeki çok uluslu şirketler için "ticaret ile yatırım arasındaki ayırım akademiktir; onların talep ettikleri, pazarda var olabilmektir, kendilerini yerli hizmet sunucuları karşısında dezavantajlı bir konuma sokan düzenlemelerden kurtulmuş olarak rekabet edebilme kabiliyetidir, onlar için önemli olan tek ticaret enformasyon ticareti, 'hayat damarlarını' teşkil eden sınır ötesi veri akımlarıdır."

Önemle belirtmek gerekir ki uluslararası hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi denildiğinde çok uluslu şirketler açısından tek önemli olay, dış pazarlarda varlıklarını tesis etmek ve bu varlık tesisinde, hizmet üretiminde, hizmet satışında ulusal düzenlemelerden kurtulmaktır.

Enformasyona dayalı hizmetlerin sınır ötesi ticaretinin serbestleştirilmesi (birinci biçim) ve gerçek kişilerin sınır ötesi hareketi (dördüncü biçim) dış pazarlarda ticari varlık tesisine (üçüncü biçime) bağlı ve ikincil konulardır. Hizmet ticaretinin diğer "biçimleri" hizmet ticaretinin esas özelliği olan dış pazarlarda ticari varlık tesisinin hakim rolünü perdeleyen bir unsur olmaktadır.

Dış pazarlarda ticari varlık tesis ederek uluslararası hizmet ticaretine ağırlığını koyacak olanlar kimlerdir? Herhalde bizim orta ve küçük ölçekli sanayimizin uluslararası pazarlara açılıp, Avrupa Birliği ülkelerinde, Amerika Birleşik Devletlerinde veya başka dünya pazarlarında ticari varlık tesis etmeleri, hizmetlerin uluslararasılaşması sürecinin belirgin özelliği olmayacaktır. Hizmetlerin uluslararasılaşması sürecinin baş aktörlerinin, dünyada bugün sayıları 30 000, en büyükleri 1 000 kadar olan çokuluslu şirketler olduğunu ve hizmet ticaretinin serbestleştirilmesinin çok uluslu şirketlerin bugüne kadar giremedikleri pazarlara bütün engellerden ve ulusal rekabetten kurtulmalarına, yani sermaye ihracının bütün engellerden ve ulusal düzenlemelerden kurtulmasına yaradığı gerçeğini görmemiz gerekmektedir.

HTGA'nın esası, aslında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesidir. Peki neden uluslararası ticaret adı altında uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren gündeme geliyor? Bu konuya çok ayrıntılı girmek istemiyorum, vaktimiz dar, ama iki temel neden görüyorum ben: Birincisi, küreselleşmenin

niteliğiyle ilgili. Sermaye her zaman küresel nitelik taşıyordu. Fakat şöyle düşünebiliriz: 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılda, 1970'li yıllara kadar sermayenin küresel nitelik taşıyan bölümü, dikkat ederseniz daha çok ticari sermaye ve mali sermayeydi, yani uluslararası ticaret ve uluslararası anlamda mali sermaye hareketi vardı. Doğrudan sermaye hareketi, doğrudan sermaye yatırımı daha sınırlıydı; yani bizim üretken sermaye dediğimiz sermaye hareketi tam uluslararasılaşmamıştı. Vardı, fakat 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıldaki uluslararası sistem, daha çok ticari ve mali sermaye serbestliğine dayanıyordu. Artık üretken sermayenin de serbestleşmesi süreciyle karşı karşıyayız. Bu bize neyi getiriyor? İmalat sanayiindeki şirketler, ulusötesi nitelik kazandıkları zaman, yani çokuluslu şirketler, dünyaya bütün alanlarda üretken sermaye olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımı olarak da girdikleri zaman, yanlarında bankalarını, reklam kuruluşlarını, seyahat ve otel zincirlerini, araba kiralama firmalarını, kredi kartı firmalarını ve bütün bunların uluslararasılaşmasını da beraber getiriyorlar. İş çevrelerine üretim öncesinde, üretim sonrasında hizmet veren büyük hizmet firmaları, müşterilerinin peşinden uluslararasılaşıyor.

Size bir tane örnek vereyim: Çoğu kez mal alanındaki uluslararasılaşma üzerinde durup, hizmetlerdeki uluslararasılaşmaya dikkat etmiyoruz. Mesela reklam pazarı; tamamen bu anlamda uluslararasılaşmış nitelikte; genel merkezi Londra'da bulunan ve bu pazarın en büyüklerinden olan WPP Grubu, 83 ülkede, 780 ofiste 20 000 kişi istihdam ediyor; Japon Dentsu 80 ülkede faaliyet gösteriyor. Yine hizmet tekellerinin uluslararasılaşmasında Japon firmalarının Sogo Shosho denen genel ticaret şirketleri önemli bir örnek.

Hizmetlerin uluslararasılaşmasında ikinci temel neden de, tıpkı mal üreten sınıai firmalarda olduğu gibi, hizmet çokuluslularının da kâr oranlarının düşme eğilimine ve iç pazarlarının daralma eğilimine karşı dünya pazarlarına açılma ihtiyacında olmalarıdır. Çünkü artık hizmet firmaları, gelişmiş sanayi ülkelerinde, üretimde ve istihdamda en önemli rolü oynayan ve milli gelirin önemli bir bölümünün üretildiği sektör olarak karşımıza çıkıyor. Yani nasıl ki çokuluslu sınıai firmalar, küresel pazarlara açılıyorsa, hizmet şirketleri de küresel pazarlara açılıyorlar; ayrıca da sınıai firmaların eşliğinde uluslararası pazarlara gidiyorlar. Böylece çokuluslu şirketlerin uluslararası hizmet ticaretinde serbestleşme talepleri de karşımıza HTGA olarak çıkıyor.

Çok uluslu şirketlerin dünya pazarlarında ticari varlık tesislerinin önünde ne gibi engeller olabilir? Öncelikle, pazara girişte engeller olabilir. Yani nasıl ki malların, ulus devletlerin iç pazarına girişleri, hükümet düzenlemeleri, gümrük vergileri, tarifeler, tarife dışı engellerle engellenebiliyorsa, hizmet firmaları da ulusal iç pazarlara girmelerine engel olan bir yığın sınırlama ile karşı karşıya kalabilirler. Mesela hizmet sunucularının sayısı sınırlanabilir, yaptıkları işlerin değeri sınırlanabilir, ürettikleri hizmetin miktarı sınırlanabilir, çalışanların sayısı sınırlanabilir, ülkeye girişlerindeki yasal biçim sınırlanabilir, getirecekleri yabancı sermaye miktarı sınırlanabilir. Hizmet ticaretinin serbestleşmesi, bu iç pazara girişteki bütün sınırları, pazara giriş engellerini kaldırır. İkinci serbestleşme ilkesi de, bu anlaşmaya taraf olan ülkelerin hepsinin birbirine aynı muameleyi yapmalarıdır. Ayrıca herkesin birbirine aynı muameleyi yapmasının yanı sıra, kendi iç pazarında bir ulusal firmaya hangi muameleyi yapıyorsa gelen yabancı firmaya da aynı muameleyi yapması gerekecektir. Dolayısıyla, bu aynı zamanda kamusal olarak

üretilen pek çok hizmet alanının da yabancı firmaların üretimine, hizmet sunumuna açılması anlamına gelmektedir.

Bir kere serbestleştirmeyi kabul edip, taahhütlerinizi yaptıktan sonra geri dönüş zordur; geri dönerseniz tazminat ödemek zorunda kalıyorsunuz. Yani HTGA uluslararası anlamda da bağlayıcılığı, yaptırımı çok kuvvetli olan bir anlaşmadır.

Uluslararası hizmet ticaretine ilişkin olarak biraz da sınır ötesi ticaret üzerinde durmak istiyorum. Sınır ötesi ticaret, bağımsız hizmet üreticilerinin, birbirleriyle elektronik ortamda sınır ötesi ticaret yapmaları şeklinde sunuluyor. Ama uygulamada, bu, özellikle iletişim teknolojisindeki ilerlemeler nedeniyle tam bir taşeronlaşmaya yol açıyor.

Konuya açıklık getirmek için bir örnek vermek istiyorum: Mesela, Amerikan Airlines'ın Barbados'taki bağlı firması, Karaippler Data firması, her gün yaklaşık 800 000 bilete ilişkin bilgileri elektronik ortama işliyor. Bu bilgiler Amerika Birleşik Devletleri'nde veri merkezine uydu kanalıyla transfer oluyor. Bu durumda HTGA'ya göre Barbados, Amerika Birleşik Devletleri'ne sınır ticareti yoluyla hizmet ihraç etmiş oluyor. Ama gerçekte, Amerika Birleşik Devletleri firması için Barbados'ta düşük vasıflı, düşük ücretli taşeron işi yapılmış oluyor.

Bir başka örnek verelim: Mesela, New York'daki hayat sigortası şirketi, Amerika Birleşik Devletlerindeki müşterilerin doldurduğu formları İrlanda'nın bir kasabasındaki bağlı firmasına gönderiyor. Formlar burada elektronik ortama geçiriliyor ve uydu kanalıyla yine bilgiler Amerika Birleşik Devletleri'ne yollanıyor, İrlanda'ya taşeron işi yaptırılmış oluyor.

Mesela Hindistan'da yaklaşık 200 Hindistanlı yazılım firması, yazılım taşeronluğu yapıyor. Dünyada bu tür sınır ötesi hizmet ticaretinin örnekleri çok ve sonuç itibarıyla, gelişmekte olan ülkelerin düşük vasıf, ucuz emek kullanımı ile büyük ve çokuluslu şirketlerin taşeron firması konumunda olduğunu görüyoruz. Özellikle de ileri teknoloji ile emeğin vasıfsızlaştırılması süreci hızlandıkça, bu taşeronlaşma hızlanıyor. Üstelik de burada bile vasıf isteyen aşamalar gelişmiş ülkelerde yapılıyor. Mesela, Hintli yazılımcılar, gelişmiş ülkelerdeki ulusötesi firmaların taleplerine ve dizayn spesifikasyonlarına göre üretim yapıyorlar. Fikir sorun saptaması, yapılabilirlik, analiz, dizayn aşamaları merkez ülkelerde yapılıyor. Hintli, Filipinli, Çinli, Meksikalı, Macar taşeron firmalar, kodlama ve deneme süreçlerini tamamlıyorlar. Yani taşeron işinde de yine o üçüncü dünya dediğimiz yapının, günün bağımlı yapısı devam ediyor.

Uluslararası hizmet ticaretinin bir diğer biçimi olan yurt dışında hizmet tüketimi konusuna da kısaca değinelim. Yurt dışında hizmet tüketimi denilince, geleneksel turizm hizmetleri yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerdeki üst gelir gruplarından tüketicilerin, gelişmiş ülkelere giderek eğitim ve sağlık hizmetleri tüketmeleri akla gelmektedir.

Gerçekten de gelişmiş ülkelerin bu alanlardaki hizmet ihracatı liberalizasyonla birlikte hızla artmıştır. Bu hizmet alanları yüksek vasıf, teknoloji ve birikim isteyen hizmet üretim alanlarıdır. Gelişmekte olan ülkelerde üst gelir grupları, kendi ülkelerinde kamusal hizmetlerin zayıflatılması ve özelleştirilmesine paralel olarak, gelişmiş ülkelerdeki sağlık ve yüksek öğrenim hizmetlerine taleplerini artırmışlardır. Örneğin ülkemizde her yıl, İngiliz üniversiteleri paralı öğrenci çekmek amacıyla büyük kentlerde

tanıtım toplantıları düzenlemektedir. Aynı pazarlama Amerikan üniversiteleri için de yapılmaktadır.

Yüksek vasıf, teknoloji, tarihsel birikim ve modern yönetim gerektiren bu tür hizmetlerde, satıcı genelde ileri kapitalist ülkeler olmakla birlikte, medyada tersine bir örneğe ilişkin haberler de çıkmıştır. İngiltere’de, Thatcherizm’in çökerttiği sağlık sektörünün İngiliz vatandaşlarının taleplerini karşılayamaması üzerine bulunan ve Blair’in "yeni gerçekçiliğine" pek uygun olan, İngiliz hastaların, sağlık hizmetleri kendi vatandaşlarına yetmeyen Türkiye’de tedavi edilmeleri çözümü, hizmetlerdeki liberalleşmenin, hangi acımasız yaklaşımları gündeme getirebileceğinin bir örneğidir.

Özetle söylemem gerekirse, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması, aslında ulusötesi hizmet firmalarının sınıai firmalarla bir bütünlük içerisinde bugüne kadar girememiş oldukları ulusal ve kamusal pazarlara girişlerinde ve o pazarlardaki faaliyetlerinde karşılıklarına çıkan her türlü kamusal düzenleme ve ulusal rekabetin ortadan kaldırılmasına yönelik bir anlaşmadır.

Hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi, Avrupa Birliği’yle yapmış olduğumuz ulusal programda da var, yani bu sadece HTGA’ya ilişkin bir şey değil. Uluslararası para fonuyla yapmış olduğumuz son ve daha önceki stand by anlaşmalarında da aynı mantık geçerli. Hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi Türkiye için çeşitli çerçevelerde sürdürülen bir faaliyet olmakla birlikte bu konuda kamuoyunda yeterli aydınlanma olmamıştır. Ulusal, kamusal ve sosyal çıkarlarımız açısından bizde hem bilgisizlik hem de hem bir gaflet hali yaratılmış bulunmaktadır.

Bir örnek vermek istiyorum: Bizim müteahhit firmalarımız, Avrupa Birliği’yle hizmetlerin serbestleştirilmesi görüşmeleri başladığı zaman çok memnun oldular, nahiv bir yaklaşımla şöyle düşündüler: “Türk müteahhitleri olarak biz de gider Avrupa Birliği’nde iş yaparız, kendi işçilerimizi de götürürüz, bizim işçilerimiz ucuz, orada ihalelere gireriz, kırarız fiyatı, işi alırız.” Ticaretin serbestleştirilmesine ilişkin sektör görüşlerini hükümete böyle bildirdiler. Bunu gerçekten kendi çıkarlarını da göz ardı eden büyük bir bilgisizlik, nahivlik ve aldatılma örneği olarak da görüyorum. Belki ikinci tura bırakacağım Sayın Başkandan izin alarak, gerçek kişilerin hareketi konusuna geçsek, yani dördüncü biçime, hiç de öyle düşündüğümüz gibi Türk işçilerinin, hizmetlerinin serbestleştirilmesi kapsamında, Türk müteahhitleriyle beraber Avrupa Birliği pazarlarına gitmesi veya Türk mühendis ve mimarlarının Avrupa Birliğine gidip iş bulması, oralarda hizmetlerini sunması şeklinde bir serbestlikle karşı karşıya olmadığımızı göreceğiz. Gerçek kişilerin hareketi de son tahlilde çokuluslu şirketlerin hizmet sektörüne, özellikle gelişmekte olan ülkelere yapacakları yatırımlarda kendi personellerini rahatlıkla yanlarında getirebilmeleri için düzenlenmiştir. Gerçek kişilerin hareketi, yani hizmetlerin serbestleştirilmesinin dördüncü biçiminde de ne uluslararası işgücü hareketlerinin serbestleştirilmesi, ne gelişmekte olan ülkelerin, ister vasıflı, ister vasıfsız işgücünün, sanayileşmiş ülkelerin denetimi olmadan hareketi söz konusudur. Yalnız bir başka şey söz konusudur; gelişmiş ülkelerin denetiminde, o ülkelerdeki çokuluslu şirket ihtiyaçlarına göre kamusal kaynaklarla büyük kısmı eğitilmiş olan vasıflı işgücümüzün denetlenmek, onların programlarına uymak ve geçici olmak şartıyla beyin göçü söz konusu olabilmektedir. O da bizim ulusal ekonomimizin yararına, kendi işgücü piyasalarımızın yararına olan bir çözüm değildir.

Bu benim ikinci konumdu, ama 20 dakika içinde daha fazlasına giremeyeceğimiz için “gerçek kişilerin hareketi konusunu” bırakarak saygılarımı sunuyorum.

Teşekkür ederim.

MUSTAFA KADIOĞLU- Sayın Hocamıza biz de teşekkür ediyoruz.

Kendileri GATS anlaşmasındaki muğlaklığın aynı zamanda bilerek yapılan bir muğlaklık olduğunun, bilerek insanlara yabancılaştırıldığıının, ülkelere yabancılaştırıldığıının, MAI'nin mal anlamındaki sermayenin önündeki engellerin kaldırılmasının, hizmette de sermayenin önündeki tüm engellerin kaldırılmasının, bu anlamda sermaye ihracıyla birlikte sermayenin asıl amacının kârlılığı ve dolayısıyla kârla ilgili emek örgütlülüklerinin nasıl dağıtılacağıının altını çizdi. Kendisine tekrar teşekkür ediyoruz.

Değerli dinleyiciler, panelimizin ikinci bölümünü soru-cevap şeklinde foruma dönüştürmek istiyoruz. Ama sorularınızla birlikte yine konuşmacılarımız bir beşer dakika eksik bıraktıkları yerler ve kendilerince önemli buldukları, aktarmak isteyip de aktarmadıkları bölümler varsa bu bölümde aktaracaklar.

Dostlar, biraz önce de söylediğimiz gibi panelimizi bu bölümünde soru-cevap şeklinde bir panel foruma dönüştürmek istiyoruz. Soru soran arkadaşlarımız, kendilerini tanıtarak sorarlarsa, ileride çıkacak olan yayınímızda soru sahipleri belirlenmiş olarak yazılacaktır. Bu arada da konuşmacı arkadaşlarımız, panelistler, eğer kendilerince eksik bıraktıkları veyahut da unuttukları, kendilerince önemli olan bölümler varsa bir beşer dakikalık sunumla birlikte sizlere aktaracaklar.

Sorularınızı bekliyoruz.

MUSTAFA GÜRBÜZ (Mimar)- Bütün katılımcıları saygıyla selamlarım.

Bir örnek olarak, Türkiye’de yabancı müşavir firmalarının yaptığı işlerin bir yerde analiz ve sentezini yapmamız lazım. Bunun için benim işlediğim bir konu vardır; Türkiye Büyük Millet Meclisi Kavşağı ve Akay Kavşağı diye bilinen bu kavşağın projesini Alman Obermayer Ostim diye bir firma yapmıştır. Fakat o firmanın yaptığı bu çalışmayı Mimarlar Odası, Çankaya Belediyesi, durdurma kararı, -tabii bilirkişiler vasıtasıyla çıkardığı halde durduramamış, halen inşaat bitmiş, fakat kullanımında, Bu konuda ne yapılabilir?

Teşekkür ederim.

SEVİM KILIÇ (Kimya Mühendisi)- İki konuşmacıya sorum olacak. Daha doğrusu soru değil de, Seyhan Hanım bu hizmet sektörü konusunda, gerçek kişilerin hareketiyle ilgili beyin göçünden bahsetmek istemişti, onu açmasını rica edeceğim. Zannediyorum bu konuda bizim aleyhimize hükümler taşıdığı kanısında olacak gibi geldi bana. Fakat bu benim düşündüğüm, yanlış anlamış da olabilirim, Sait Kozacıoğlu arkadaşım ise, “Bu mühendislerin dolaşımına normal baktıklarını, kabul ettiklerini” ifade ettiler. Benim görüşüm, bu eşitlikçi bir durumda, yani iki tarafın eşit şartlarda olduğu bir hareket olmayacaktır, bizim aleyhimize olacaktır; bu akreditasyon meselesi de giriyor. Nitelikli elemanların da Amerika, Kanada, Avustralya gibi ülkelere beyin göçü şeklinde gidip oraya yerleşip kaldıkları kanısında yım. Yani bizim yetiştirdiğimiz elemanlar oraya gidip

yerleşiyorlar. Oysa onların Türkiye'ye gelen elemanları, hepimizin de bildiği gibi, çok daha iyi şartlarda, bizden kat be kat fazla ücretler ve sosyal haklar olarak geliyorlar ve anlaşma sonunda ülkelerine dönüyorlar.

Teşekkür ederim.

MUSTAFA KADIOĞLU- Biz teşekkür ediyoruz Sevim Hanım.

Buyurun.

ARİF ŞENTEK (Mimarlar Odası)- Seyhan Hanıma bir sorum olacak.

İşgücünün serbest dolaşımı bugüne kadar belli ölçüde gerçekleşti. Yani bugün Avrupa ülkelerinde bulunan yüzbinlerce Türk, böyle bir serbest dolaşım sonucu herhalde geldi. Bununla bu Hizmet Ticareti Anlaşmasının getireceği koşullar arasında bir fark var mı? Konunun biraz açılması için söylüyorum.

Bir de belki daha temel bir şey; yani bir emekçi için yerli bir işverenin işinde çalışmakla uluslararası sermayenin işinde çalışmak arasında nasıl bir fark var?

Bir de Sait Bey biraz geliştirebilir o noktayı; yabancı mimarlar Türkiye'de, zaten bir şekilde çalışıyorlar; yani gerçekçi olarak bakıldığı vakit, bunun en basit örneği, İstanbul Hava Meydanı dış terminalidir; yurtdışında çizilmişti, yabancılar yapmıştı. Burada bir hanım kızımızı, daha çiçeği burnunda yeni mezun bir kızımızı da imzacı olarak kullandılar ve proje yapıldı. Yani bunun bin bir türlü yolu var, yapılabilir bu. Ancak biz daha genel baktığımız vakit buna şunu söyledik, yani bir eşitsiz durum var: Türkiye'de hem mimarlar, hem bürolar, hem formasyon olarak, hem de ellerindeki imkânlar olarak uluslararası piyasada rekabete girebilecek birikimde, pozisyonda değil. O zaman bu eşitsizliğin giderilmesi için bu GATS taahhütlerini veren, her biçimini açan iktidarlar, bu eşitsiz durumun giderilmesi konusunda da birtakım düzenlemeler yapmak zorunda. Nedir mesela? Türkiye'deki mimarlık ve mühendislik bürolarının gelişmesi için olanaklar tanınmalıdır. Yani bu vergi muafiyetine kadar veyahut da belli bir şekilde KDV iadesine kadar gidebilecek, teçhizat alımlarında kredi imkânları sağlayabilecek kolaylıklar şeklinde olmalıdır. Aynı şekilde eğitimdeki dengesizliğin giderilmesi için de çalışılmalıdır. Bir de tabii mütakabiliyet konusunun gündeme getirilmesi lazım.

Bunları açarlarsa arkadaşlarımız bize biraz ışık tutmuş olabilirler.

Bir başka, hassas nokta belki; yani genellikle bu duruma baktığımız vakit, bütünüyle bir pazar haline gelmiş, bütünüyle açılmış olduğu zannediliyor Türkiye'deki mimarlık ve mühendislik hizmetlerinin. Oysa yine bu taahhütlerde TMMOB'ye bağlı odaya üye koşulu bir koşul olarak belirtilmiş. Yani her türlü açılıyor, ama odaya üye olma koşulu var. Bu da bizim elimizde galiba, oldukça geniş bir olanak; yani bir örnek vereyim: Mesela Yunanistan, Avrupa Birliği içinde olduğu gibi açmış durumda ve bir Avrupa Birliği üyesi bir mimarın gelip Yunanistan'da mesleği icra etmesinde hiçbir engel yok; Yunan Teknik Odasına kayıt olması koşuluyla. Yalnız bütün kaydolanlar gibi onun da bir sınavdan geçmesi lazım. Ama şunu da kısaca "Sınav Yunanca yapılacaktır" diye hemen ilave ediyorlar. Yani bu tür imkânlar ortalıkta var.

Teşekkür ediyorum.

MUSTAFA KADIOĞLU- Biz teşekkür ediyoruz.

Buyurun.

CENGİZ GÖLTAŞ (Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı)- Bütün bu tartışmaların esas ana boyutunu sanıyorum “küreselleşme” tanımının içerisinde tartışıyoruz. Ancak özellikle Seyhan Hanım’a sormak istiyorum: Küreselleşme, şu anda ülkemizde de, dünyanın diğer ülkelerinde de yoğun bir propaganda biçiminde kaçınılmaz bir süreç olarak önümüze sunuluyor. Özellikle 21. Yüzyıl bir bilişim çağı olarak anılıyor, bilim ve teknolojideki gelişmeler, işte tüm dünyadaki elektronik ortamın sağladığı olanaklar; bütün bu boyutlarıyla değerlendirildiğinde ulusal bağımsızlığa vurgu yapan insanlara, hayır, bu bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde kaçınılmaz bir süreç olarak değerlendiriliyor. Tabii bu süreç bu şekilde kamuoyuna çarpıtılarak, insanlara bunun bir zorunluluk olduğu söylenilmesine rağmen şu son günlerde yaşanan önemli iki tane olay oldu, basınımıza da yansıdı bunlar. Amerika’nın en büyük enerji şirketlerinden biri Enron ve bunun bir danışmanlık firması var, Arthour Andersen. Yine bu iletişim sektöründe “World Com” diye bir şirket, bunun da yine danışmanlık hizmetlerini Arthour Andersen yürütüyor. Bu her iki firmanın da muhasebe kayıtlarıyla oynanarak milyarlarca dolarlık yolsuzluklar yapıldığı ortaya çıktı. Aslında bu küreselleşme ve bunun bir parçası olan hizmet ticaretinin genel anlaşmasıyla bütün hizmetlerin mal, hizmet ve ticaretin serbest dolaşımının çok da öyle ulvi, serbest pazar yaratan bir süreç olmadığı bu iki örnekle yansıdı. Hatta bu aynı firma, Arthour Andersen firması şu anda BOTAS’ın ve Türk Telekom’un yeniden yapılandırılması konusunda da raporlar hazırlayan firma.

Böylesine kutsanan, yüceltilen bu küreselleşme ve bunun alt başlığındaki GATS gibi birtakım anlaşmalarla işleyen süreçte, tek kutuplu bir dünya dediğimiz Amerikan ekonomisinde skandal biçime dönüşen bu iki olayı bu süreç açısından nasıl yorumlayabiliriz? Bunun bizim gibi ülkeler açısından veya diğer AB ülkeleri açısından da yeni örnekleriyle sınırlar karşılatabiliriz diye düşünüyorum. Bütün bunlar ne anlama geliyor? O konuyuda açarsanız memnun olurum.

Teşekkür ederim.

MUSTAFA KADIOĞLU- Biz teşekkür ederiz.

Buyurun.

NECMİ ERGİN (TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi)- Sorum Seyhan Hanıma:

1970’lerden sonraki küreselleşme içerisinde kamu kuruluşlarının özelleştirilmesine yönelik birtakım çalışmalar yapılırken bu dönem içerisinde “kamusal alan”, “kamu hizmeti” şeklinde deyimler ortaya çıktı. Bu hadise acaba kamusal alan ve kamu hizmetleri konusu, toplumsal alanı karşılayabiliyor mu, yoksa terim yanlış mı kullanılıyor?

MUSTAFA KADIOĞLU- Teşekkür ederiz Necmi Bey. Sorularımızı aldık.

Daha çok soru Seyhan Hanım’a gelmiş, isterseniz sizden başlayalım.

Buyurun Seyhan Hocam.

SEYHAN ERDOĞDU- Teşekkürler Başkan.

Gelen sorulara şöyle bir bakınca, benim üzerinde durmak istediğim gerçek kişilerin hareketiyle ilgili bazı soruların olduğunu görüyoruz.

Birinci bölümde söylediğim gibi, gerçek kişilerin hareketi, hizmet ticareti biçimlerinden dördüncüsü olarak karşımıza çıkıyor. “Gerçek kişilerin hareketi” ile neyi kastediyoruz? Gerçek kişilerin hareketi de çok muğlak bir kavram. Hatta bu “hareket” ifadesinin de doğru olmadığı, gerçek kişilerin “varlığı” şeklinde kullanılması gerektiğini söyleyenler var. Burada şu kastediliyor: Diyelim ki, Almanya’nın hizmet sunucusu, - bu hizmet sunucusu mimar olur, mühendis olur, doktor olur- bir başka üye ülke örneğinin Türkiye’de hizmet sunuyorsa burada gerçek kişilerin hareketi söz konusudur. Yani bir ülkenin hizmet sunucusu örneğinin Almanya’dan Türkiye’ye gelecek, hareket edecek, burada bir hizmet sunacak; hizmet sunarken de ya bizzat kendisi bağımsız bir hizmet sunucusu olarak sunacak -mimar, mühendis, doktor, öğretmen- ya da kendi ülkesinin firmasıyla gelecek, çalışacak burada. O kadar muğlak ki bunun ne demek olduğu; şu belli değil mesela: Peki, bir Alman, Türkiye’ye gelip bir Türk firmada çalışırsa bu HTGA kapsamına giriyor mu? Çünkü HTGA’nın esas tanımı şu: Ya gelecek Türkiye’de bizim “profesyonel çalışma” dediğimiz biçimde bağımsız olarak kendisi hizmet sunacak ya da bir Alman firmasının Türkiye’deki faaliyetleri sırasında onun personeli olarak hizmetini sunacak; Peki, Alman geldi Türk firmada işe girdi, HTGA’ya dahil mi, değil mi? HTGA kaynaklarında bir grup diyor ki, “Evet, buna dahil”, bir grup da diyor ki, “Aslında bu, buna dahil değil.”

Ancak bir başka önemli nokta bütün gerçek kişilerin sunacakları hizmetin HTGA kapsamında serbestleşmeyeceği. Mesela inşaat işçimiz var, başka sınai işçimiz var, hizmet işçimiz var; bu gerçek kişiler doğrudan doğruya gidip Almanya’da çalışmak isteseler, oranın işgücü piyasasına girseler, bu HTGA’ya dahil mi? Aynen şöyle diyor Ek-2’de: Bir başka ülkenin istihdam piyasasına girmek isteyen gerçek kişilere ilişkin önlemler, HTGA’nın kapsamının dışındadır. Türk işçilerinin 1960’lı yıllarda olduğu gibi Almanya’ya gidişi, yani o tür bir işgücü göçü HTGA kapsamında değildir; vatandaşlık için başvurduunuz, müracaat ettiniz, “Vatandaş olmak istiyorum” dediniz, HTGA kapsamında değildir. İkamet veya sürekli bazda istihdam ve buna ilişkin önlemler, onu da Ek-2’de belirtmiş, HTGA kapsamında değildir. Yani gerçek kişilerin hareketi yoluyla işlerle iş arayanları küresel çapta birleştiren bir küresel işgücü piyasası oluşumu: HTGA’nın düşündüğü olay bu değildir.

Dolayısıyla, eğer ulusal devletler ya da bölgesel birlikler, mesela Avrupa Birliği, başka ülke vatandaşlarının kendi işgücü piyasalarına girmelerini engelleyecek idari ve sosyal engeller yaratmışlarsa HTGA’ya göre bu engelleri koruyabiliyorlar. Bu, HTGA’nın dördüncü biçimine aykırı değil. Dolayısıyla, kişilerin dolaşımı, göç hareketleri ve işgücünün dolaşımı, HTGA’nın gerçek kişilerin hareketi dediği hizmet ticareti biçiminin kapsamına girmiyor. O zaman ne giriyor diye tersinden gidiyoruz. Buna baktığımız zaman da, kimdir bu hareket edecek olan gerçek kişiler diye sormamız gerekiyor. Üç grup var. Birincisi, iş ziyaretleri için 90 günden kısa süreyle gelen işadamları. Bunlara engel çıkarmayacaksınız. İkinci grup, ticari varlık yoluyla hizmet ihracı yapan ulusötesi şirketlerin şirket içi transfer biçiminde istihdam ettiği gerçek kişiler. Örneğin Karakaya Barajı’nı yaparken yabancı şirket bir sürü mimar ve mühendis çalıştırdı; yani orada sadece dizayn için ya da proje yönetimi için değil, doğrudan doğruya vasıflı emek olarak pek çok yabancı işçi, vasıflı işçi çalıştı. Dolayısıyla, kendi firması tarafından şirket içi transfer olarak gelenler HTGA kapsamına dahil oluyor. Bir de üçüncü grup olarak herhangi bir şirkete bağlı olmaksızın bir başka ülkeye giderek hizmet ihracında bulunan

meslek sahibi profesyoneller var. Öyle, vasıfsız işçiler için, trene binip gidip AB’de hizmetini sunmak söz konusu değil. Üçüncü gruba girebilmek için de meslek sahibi profesyoneller olmak lazım.

Dolayısıyla, esas olarak HTGA kapsamında gerçekleşen nedir diye baktığımız zaman, gerçek kişilerin hareketinin, profesyonellerin kendi şirketlerine bağlı olarak hareketleri olduğunu görüyoruz. HTGA diyor ki, “Bunların hareketinin önündeki engelleri kaldıracaksınız.” Bu tür profesyonellerin hareketinin önünde ne engeller var? Pazara girişi engellemeyeceksiniz, bir de ulusal muamele nedeniyle doğan engeller olmayacak. Hizmetlerin pazara girişi önündeki teknik engeller malların pazara girişi önündeki teknik engellerden daha fazladır, Örneğin CE işareti olmayınca Avrupa pazarına mallar giremiyor. Malların pazara girişinin “tarife dışı” dediğimiz teknik standartlar yoluyla engellenmesi bile Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için çok zorken; hizmetlerdeki serbestleşmede kalifikasyon, vasıf, standart dediğimiz pazara girişteki engelleri aşmak çok daha zor olmaktadır. Yani bir Türk mimar ya da mühendis, gelişmiş bir ülke pazarına girerken, karşısına kalifikasyon, standart, diploma, o diplomaların eşdeğerliği gibi teknik engeller çıkacaktır. Dolayısıyla pazara girişte engeller var ve Türkiye gibi ülkelerin, daha doğrusu gelişmekte olan ülkelerin bu engelleri aşması son derece zor. Aşarken nasıl aşabilir? Ya ülkeler karşılıklı olarak birbirinin ulusal mevzuatına uymayı kabul edecekler, yani diycek ki Alman, “Benim mühendisim senin ulusal mevzuatına uyacak, senin mühendisin de benim ulusal mevzuatıma uyacak.” Eşitsizliği düşünebiliyorsunuz. Ya da diycekler ki “Ulusal mevzuatları uyumlaştıralım.” Nerede uyumlaştıracacağız? Herhalde Türk Standartları Enstitüsü’nün standartlarında değil de Alman standardında uyumlaşacağız; ya da -mallarda olduğu gibi- uluslararası standart anlamında Avrupa Birliği standartlarında uyumlaştıracacağız. Gerçek kişilerin hareketi açısından çok büyük bir tarife dışı engelle karşı karşıya olduğumuzu söyleyebilirim.

Bir başka olay, çok ilginç: Mesela, yine HTGA’ya göre, ülkeye girişte vize konabiliyor. Bu HTGA’ya aykırı değil. Diyelim ki, Türkiye’ye vize uyguluyor Almanya; diyorsun ki, tamam, ben bütün hükümleri yerine getiriyorum, vasfım tutuyor, senin üniversitenden mezunum, diplomam var, geldim Almanya’da hizmetimi sunacağım. “Olmaz, Türk vatandaşlarına vize var” diyor. Bu HTGA’ya aykırı değil, bu da çok ilginç bir şey. Üstelik de HTGA’nın temel ilkesi, en genel ilkesi, en çok kayırlan ülke hükmü vardır. Yani HTGA’ya taraf olanlar, bir ülkeye tanıdığı hakkı bütün diğer ülkelere tanımak durumundadır. HTGA’ya özel bir hüküm koymuşlar; diyelim ki bir Avrupa Birliği üyesi ülke, bir sanayileşmiş ülkeden vize istemiyor da Türkiye’den veya gelişmekte olan bir ülkeden vize istiyorsa, bu HTGA’nın en çok kayırlan ülke ilkesine aykırı değildir. Niye değildir? “Öyle uygun gördük” diyorlar. Yani dolayısıyla bu vizeleri de engellemiyor. Onun için gerçek kişilerin hareketi, bence tümüyle gelişmekte olan ülkelerin vatandaşları için özellikle hazırlanmış.

Türkiye bunların çok farkında değil. Tersine, hükümetler övünüyor; Biz, HTGA’nın hizmet ticaretine kendimizi en çok açan ülkeyiz diye. Oysa pek çok gelişmekte olan ülke de diyor ki, ne kadar kendimizi az açarsak ulusal ve kamusal ekonomi için o kadar iyi. Mesela DPT’nin vrilerine göre, Türkiye’nin özel taahhüt olarak verdiği taahhütlerin

oranı yüzde 46.6, gelişmekte olan ülkeler ortalaması yüzde 18, en yüksek ortalama da Türkiye'nin. Dolayısıyla, Türkiye, en liberal ülkelerden biri olarak karşımıza çıkıyor. Gerçek kişilerin hareketi konusunda da, mesela Pakistan, Hindistan, Asya ülkeleri, bu aralar Latin Amerika çok ciddi olarak kendi açılarından bazı haklar elde etmeye çalışıyorlar ve bu konuda da çok farklı görüşler bildiriyorlarken, Türkiye bu alanda da liberalleşmeye devam ediyor. Biraz da bu baskılar nedeniyle, ama daha çok da gelişmiş ülke ekonomilerinin ve çokuluslu şirketlerinin talepleri doğrultusunda, sürekli ikamet kapsamında değil de geçici olmak şartıyla, sanayileşmiş ülkelere doğru HTGA kapsamında olduğu düşünülen bir vasıflı işçi hareketi var. Zamanla bunlar eğer izin verilirse kesin göçe de dönüşüyor; yani ikamet izni alıyorlar, vatandaşlık müracaatı yapıyorlar, orada kalıyorlar.

Birkaç rakam vereyim size: Mesela Sahra altı Afrika'nın, yüksek vasıflı işgücünün yüzde 30'u Avrupa Birliği ülkelerine böyle önce geçici, sonra kesin göçle gitmiş. Jamaika'da hemşire pozisyonlarının yüzde 50'si, hemşirelerin Kuzey Amerika'ya göçü yüzünden boşalmış. Filipinli hemşireler Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmişler. Hindistan'ın eğittiği doktorların pek çoğu gelişmiş ülkelere gitmiş; HTGA bu eğilimi güçlendiriyor. Çünkü mesela, Amerika, bilgisayar sektöründe kota açıyor, "65 000 kişilik vize var bilgisayar sektöründe" diyor. Yazılım alanında ve yüksek teknoloji sanayilerde vasıflı eleman için 1999-2001 döneminde vize sayısı 300 000'e çıkarılıyor. Avrupa Birliğinde enformasyon teknolojisi alanında 1 500 000 kişilik bir açık olduğu söyleniyor. Yani seçme olarak ekonominin ihtiyacına ve o ülkenin vize açışına göre böyle bir hareket söz konusu. Bunun bir kısmı geçici oluyor; mesela Silikon Vadisindeki Hintli yazılımcıların önemli bir bölümü, bu .com şirketler krize girince gereksizleştiler, Amerika'daki Hintli yazılımcılara "Siz artık memleketinize geri dönün" denildi. Ama bir kısmı da zaman içerisinde kesin ikamet ve göçe dönüşüyor, yani beyin göçüne dönüşüyor. Bence bu da aynı zamanda HTGA'nın teşvik ettiği bir olay olarak karşımıza çıkıyor.

Çok uzatmamak için bu temel konulara değinmekle yetiniyorum. HTGA'nın işgücünün serbest dolaşımıyla bir ilgisi olmadığını ve profesyonellerin özellikle kendi şirketleriyle şirket içi transferini düzenleyen bir yaklaşıma sahip olduğunun altını bir kez daha çizmek istiyorum.

Diğer sorulara geçerse, "Yerli işverenle uluslararası sermaye arasında çalışan açısından bir fark var mı?" diye sordu Arif arkadaşımız. Bazı işçiler ve sendikalar açısından bir fark olmayabilir. Sendikalar, yalnızca kendi üyelerinin, kısa vadeli çıkarlarını savunmaya ağırlık veren ekonomik örgütleri olduğu sürece, onlar için yerli işverenle uluslararası sermaye arasında fark yoktur. Özel işverenle kamu kesimi işvereni arasında da fark yoktur. Sendikaların bu farkları kavramaları, tüm işçi sınıfının uzun vadeli çıkarlarını savunan örgütler haline gelmeleri, sınıf bilinci ile davranabilmeleri, işçi sınıfının gelişmesine paralel olarak gelişen uzun vadeli bir süreçtir.

Kuşkusuz gönül ister ki, sendikalar sadece kendi üyelerini değil, kendi üyesi olmayan bütün emekçilerin tarihsel anlamda ekonomik, sosyal ve politik çıkarlarını ve bu anlamda da emeğin kurtuluşunu savunan örgütler olsunlar. Ancak bu bir özlem olarak ifade edilebilir. Türkiye gibi diğer bir çok ülkede de sendikalarda dar bir sendikalist eğilim vardır. Yani işçi örgütlerinde, "Eğer işim varsa, istihdam da ediliyorsam, maaşımı da alıyorsam,

sosyal hakların da varsa, -ki çokuluslu şirketlerin çalışma koşulları çekirdek işçiler için daha iyidir- o zaman işveren kim olursa olsun, ya da ister özelleşsin, ister özelleşmesin beni çok ilgilendirmez” eğilimi mevcuttur. Sendikalarda ve işçi sınıfının, özellikle çekirdek işçi dediğimiz daha iyi koşullarda istihdam edilen kesiminde böyle bir eğilimin varlığı bir gerçekliktir. Bu işçiler ve bu sendikal anlayış, işverenin yabancı olması, çokuluslu tekel olması, Türkiye’nin iç pazarının çokuluslu tekellere açılması, özelleştirilmesi, kamusal hizmetlerin, altyapı hizmetlerinin çokuluslu şirketlere devredilmesi gibi konulara kısa vadeli ücret, çalışma koşulları ve istihdam olanakları açısından bakar. Ama tabii ki, bizler, Türkiye’nin ulusal çıkarlarını, kamusal çıkarlarını ve çalışanlarımızın sosyal haklarını savunan insanlar olarak, biz bu kadar dar bakamayız. İşçilerimizin önemli bir bölümü de bu kadar dar bakmamaktadır umduğumdayım. Sendikalarımızın da bu kadar dar baktıklarını düşünmüyorum. Emek platformunda birleşmeleri ve ulusal, kamusal ve sosyal bir program özlemiyle ortaya çıkmaları gerçeği karşısında, dünyaya daha geniş baktıklarını, “Gelişmiş, gelişmekte olan ülke farkı, ülkeler arası sömürü ilişkileri, çokuluslu sermayenin anavatanı” gibi kavramlara sahip olduklarını düşünüyorum. Evet, bazı işçiler için fark etmiyor, ama fark edenler olduğunu da sanıyorum.

İşgücünün serbest dolaşımı konusunda uluslararası bir özlem mevcut. Sait arkadaşımız bu yaklaşıma değindi. Tabii ki bizler, çalışan insanlar olarak, aydınlar olarak, meslek sahibi kişiler olarak işgücünün serbest hareketini savunuruz. Kuşkusuz işgücü, dünyanın her yerinde serbestçe hareket edebilmelidir. Zaten dünyada çalışanların örgütlerinin ilk önde gelen taleplerinden biri de işgücünün serbest dolaşımıdır.

19. Yüzyılda, Birinci Dünya Savaşı öncesinde işgücünün serbest dolaşımının önünde engeller yoktu, vize bile yoktu. O dönemde vasıflı işçiler, ellerine aletlerini alıp Avrupa’nın çeşitli ülkelerine çalışmaya gidiyorlardı ve uluslararası işçi hareketinin de temelini bu vasıflı işçilerin, özellikle sanayi devrimini yaşayan ülkelerdeki serbest dolaşımı teşkil etmişti. Bu serbest dolaşım, “Dünyanın bütün işçileri birleşiniz” sloganının temelini teşkil etmişti.

Dolayısıyla, işgücünün serbest dolaşımı ve bu anlamda dünyanın bütün işçilerinin birleşmesi ve daha sosyal, daha demokratik bir dünya düzeni yaratılması özlemi kuşkusuz savunmamız gereken bir şeydir. Ama dediğim gibi HTGA bu değil, yani HTGA’nın dördüncü biçim olarak ortaya koyduğu çerçeve bu değil. Öyle olsa kuşkusuz savunmamızda yarar var.

Az önce Yunanistan örneği verildi. HTGA’nın da özellikle gelişmekte olan ülkelere sağladığı bazı boşluklar mevcuttur. Gelişmekte olan ülkeler için bazı açık kapılar var, “self gate” dediğimiz, yani bazı çıkarlarınızı koruyabileceğiniz aralıklar konuşmuş. Bunlardan biri mimar ve mühendisler açısından ekonomik ihtiyaç testi. Mesela Mimar ve Mühendisler Odası, ekonomik ihtiyaç testi uygulaması talep edebilir. Bunun tanımını HTGA’da yok; ama Anlaşma şöyle diyor: Ulusal pazarlarda hizmet sunanların sayısını hesaba katacaksınız. Dolayısıyla, eğer o ülkede ekonomik ihtiyaç yoksa, Alman, Amerikan, Hindistanlı mimar ve mühendis için veya yazılımcı için pazara giriş engellerinin kaldırılmaması söz konusu olabilir. Yani HTGA’nın sisteminde bu tür gerek işgücü açısından, gerekse hizmetlerde iç pazarın korunması açısından bazı aralıklar var. Ama tabii bunu kullanmak için siyasi irade lazım, o siyasi tavrın gösterilmesi lazım diye düşünüyorum.

MUSTAFA KADIOĞLU- Teşekkür ederim Hocam. Buyurun Sait Kozacıoğlu.

SAİT KOZACIOĞLU- Aslında tabii çok az vaktimiz var. Bir-iki konuya değineyim, belki cevap olur, belki olmaz.

Biri şu; aslında bunu ilk sunuşumda herhalde unuttum veya aklıma gelmedi: Bu bizim Mimarlar Odası'nda yeni geliştirdiğimiz politikanın da aslında temel taşlarından biri. Biz, mimarlık ve mühendisliği bir hizmet olmanın ötesine taşımaya çalışıyoruz, yani kavramsal olarak. Tabii mimarlığı, mühendisliği bir yere götürdüğümüz yok da, kavramsal olarak, bunun hizmet olarak algılanmasının ötesine geçmeye çalışıyoruz. Yani bunların, bir ülkenin mimarlık ve mühendislik birikiminin ve kapasitesinin ve dolayısıyla o andaki mimarlık ve mühendislik varlığının onun bir ulusal kaynağına, yani mesela madenler gibi bir ulusal kaynağı olduğunu ve bunun da bu kaynak niteliğinin çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Onun için bütün bu ticaret ve dolaşım gibi söylemlerde bunun altını çizerek Türkiye'de yapılacak mimarlığın New York'taki bir büroda yapılmayacağını söylüyoruz. Yani Amerikalı bir mimar tarafından Türkiye'de mimarlık yapılmaz demiyoruz, ama şu anda yapıldığı gibi Etiler'deki bir konut sitesinin projelerinin New York'ta çizilmemesi gerektiğini söylüyoruz. Ama buna karşılık, mesela o Amerikan firmasının gelip de İstanbul'da bir mühendislik firmasına karşı da değiliz. Çünkü onların Türkiye'deki mühendislik ortamı içinde yer alan ve zaten çoğu da Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşıyan kişilerden oluşan, ama sermayesi belki dışarıdan gelmiş, -ki mühendislik şirketlerinde de sermayenin ne kadar az önemli olduğunu hepimiz bilirsiniz- bir kuruluş olduğunu düşünüyoruz ve böyle yapıların da aslında Türkiye'deki mimarlık ve mühendislik kaynağını yıpratıcı değil, aksine geliştirici olduğunu düşünüyoruz. Yani bu ayırım bizim açımızdan çok önemli. Bütün bu GATS tartışmalarında bu ayırımın altını çizmek zorundayız. Yani hiç kimsenin oturup da Paris'te, New York'ta veya ne bileyim Münih'te proje bürosunda proje hazırlayıp ruhsat için belediyeye göndermesi veya ne bileyim Milli Savunma Bakanlığı'na göndermesi veya Devlet Su İşleri'ne göndermesini kabul edemeyiz. Ama buna karşılık, yabancıların gelip Türkiye'de mimarlık ve mühendislik yapmak üzere, ister örgütlü, ister tek tek, yani ister firmalarıyla, ister tek tek gelmelerine biz karşı değiliz. Bunun altını kuvvetle çizmek ve bu ayırımı yapmak zorundayız. Biz çünkü bu ülkenin mimarlığının ve mühendisliğinin elindeki önemli bir kaynak olduğunu, yani halkının refah düzeyini yükseltmek, yaşam standartlarını yükseltmek için kullanabileceği, mesela petrol kaynakları kadar önemli bir kaynak olduğunu, belki ondan daha önemli bir kaynak olduğunu, aslında bunun delillerini de ortaya koyarak, istatistiklerle de destekleyerek söyleyebiliyoruz. GATS'a da bu açıdan bakıyoruz. Onun için, bu GATS'daki ticaret yollarından birincisi olan şekline Türkiye'nin kabul etmesini anlayabilmiş de değiliz, yani 1994'te kabul etmesini anlayabilmiş değiliz. Bizim de galiba bundan kurtuluş yolumuz aslında Avrupa Birliğine girmek; çünkü Avrupa Birliği bunun önünü tıkamış 1994'te; "Bu şekilde mimarlık ve mühendislik hizmetlerinin dolaşımını kabul etmiyorum Avrupa Birliği olarak ve tek tek Avrupa Birliği üyesi ülkeler olarak" demiş. Diğerlerinde, kimilerinde değişik çekinceler var, kimisini açmış, kimisini açmamış; ama birinci tarz bir ticareti kesinlikle kabul etmemiş bizim alanımızda. Bunun çok doğru bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum, bizim için de önemli bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum. Belki de politikamızı bu şekilde bir netliğe kavuşturmamız lazım. Yani genel bir tepkicilikten çok, çünkü genel bir tepkiyle çözümlüğü kaybediyoruz, karşımızdaki insanlar "bunlar GATS'a karşıymış" deyip bizimle tartışmaktan vazgeçip gidiyorlar, derdimizi de anlatamıyoruz.

Onun için biz 2005'e kadar GATS ile tekrar yeniden müzakereler sürecinde bu konuya bu şekilde açıklık getirmemiz lazım. Yani TMMOB'nin bu şekildeki politikasını bu şekilde netleştirmemiz, onun çözümlülüğünü arttırmamız lazım. Mimarlar Odası olarak bütün TMMOB'ne bizim iletmeye çalıştığımız görüş bu.

Tabii kolay değil. Yani aşağı-yukarı bu TMMOB'de, Mimarlar Odasında, diğer mühendislik odalarında, şu anda yönetimlerde etkin olan nesil, ithal ikameci bir dönemde yetişmiş. Yani bizim öyle bir tepkici bir tarafımız var; yani zenofobik bir tarafımız olduğunu bile söyleyebiliriz, yabancılardan ürkme. Çünkü o bağımsızlık için mücadeleden gelenek, kendi sanayisini kurmak için, kendi teknolojisini kurmak için uğraşan gelenek, böyle bir tepkiciliğe de yol açıyor. Ama ne oluyor bu tepkinin sonunda, söylediğimiz anlaşılmaz hale geliyor, çözümlülüğü yitiriyoruz. Bizim bundan kaçınmamız lazım ve bunları bu şekilde açıklığa kavuşturmamız gerekir diye düşünüyorum.

Çok teşekkür ederim.

MUSTAFA KADIOĞLU- Sait arkadaşımıza biz teşekkür ediyoruz.

Pınar arkadaşımız görüşlerini aktaracaklar.

PINAR EROL- Çok kısaca sorular doğrultusunda toparlamak anlamında; söylenenlerden mesela şuna katılıyorum: Türkiye, gerçekten bu verdiği uluslararası taahhütler incelendiğinde şaşırtıcı ölçüde en liberal, kendi ekonomisini korumaz gibi görünüyor. Bu yalnız bence bir ölçüde sonuç itibarıyla Türkiye sermayesi uluslararası ortaklıklar peşinde, destekçi kesimler ve belirleyici kesimler açısından pek zarar gördükleri kanısında değilim. Ama emek gücü açısından gerçekten diğer ülkelere nazaran bakarsanız, çok daha az koruma getirdiği ortada. Bunun, Türkiye'deki emek örgütlerinin güçsüzlüğüne, ilgisizliğine, dünyayı izlemeyen, kendi içine kapanık gündemlerine de bağlı olduğunu, böyle bir kamuoyu baskısının Türkiye'de olmamasına da bağlı olduğunu düşünüyorum açıkçası. Türkiye için böyle karşılaştırmalı olarak böyle bir şey denebilir. Ama genel ölçekte bakınca, bu yaşanan sürece cevap verebilecek, cevap alabilecek ya da çözüm üretebileceklerin bu liberalizasyona karşı, ülkelerin sınırlarını bu liberalizasyona, ülkelerin sınırlarını kapatalımdan geçmeyeceği birçok örnekle çok kanıtlanabilir. Böyle bir çözümün olamayacağını düşünüyorum ve çalışma grubunda da aslında savunduğumuz bir görüş haline geliyor. Çünkü yaşanan süreç, sonuç itibarıyla sermayenin belirleyiciliğinde yaşanan ve bir merkezleşme, yoğunlaşma süreci ve bundan tek tek ülkelerin ekonomik anlamda, yani kapitalizme zaten bağlı, kapitalist ekonomiye bağlı olan ekonomilerin kendi ulusal ekonomilerini kapamak yoluyla geliştirebilecekleri bu yönelimden çıkış olamayacağı ya da bunun işçiler için bir şey getirecek bir çıkış olmadığı ve zaten böyle bir politikaya yönelen ülke de fazlasıyla olmadığı ortada. Cidden bu anlaşmaların serbest dolaşım, işçilerden yana hiçbir şey getirmiyor, yani yaşanan süreçlerle serbest dolaşımın ilgisi yok. Sadece bu anlaşmalar değil, AB bile serbest dolaşım getirmiyor. Yani AB'ye aday olan ülkeler 6 senelik geçiş süreleri alıyorlar serbest dolaşım için; bazıları sadece karşılıklılık ilkesini getirebilmiş, çok az o da, birini duydum. Böyle bir süreç yaşanmıyor. Ama mesela, bu gerçek kişilerin varlığı hükmü; bu anlaşmada hiç de emeğin serbest dolaşımına tekabül etmiyor. Örneğin, Avrupa Sendikalar Konfederasyonunun da bu anlaşma üzerinde hizmetlerin ticaretindeki en, hatta tek karşı çıktığı hüküm budur ve şöyle diyor: "Bu hizmet tacir-

lerinin şirketlerinin 2 seneliğine, 6 aylığına dışarıdan eleman getirip çalıştırabilmesi anlamına gelecek. Bu, Avrupa iş piyasasının daha da düzensiz, kuralsız ve dibe doğru çekişte bir faktör olacaktır” diyor ve bu yanına tepki gösteriyor. Ama bence bu, tek başına gerici bir tepkidir diye düşünüyorum. Duvarlarını buna , zaten kapıyorlar, kapıyormuş gibi yapıyorlar bence. İngiltere’de tekstil işçilerinin, göçmenlerin, Türkiye’deki koşullarda çalıştığı gibi araştırmalar var, yani bunu da İngiliz hükümeti bilmiyor değil. Bu tek başına gerici bir tepki; çünkü aynı anlaşmada uluslararası tahkim hükmü var GATS’ta ve şirketler sonuç itibarıyla kârlarını devletleri yargılayabilecek şekilde garanti altına almış durumda. Buna, bu genel mantığa, bu genel gidişata karşı çıkmayan bir emek örgütü tavrının gerçek kişilerin varlığı denen, gerçekten dediklerinizi, anlattıklarınıza yol açabileceğini düşünmekle birlikte sadece buna tepki göstermenin bir emek örgütü tepkisi olamayacağını düşünüyorum ve düşünüyoruz. Emek örgütlerinin uluslararası enternasyonal bir şey geliştirebilmesi de, mesela bunu geliştirebilmiştir, bu illa serbest dolaşıma da bağlı değil; aksine,işçi hareketinin grev kırılcılığını engellemek için ülkeden ülkeye geçişi bile yasakladığı olmuş işçi. Ama bütün dünya da aynı taleplerin peşinde ve bağımsız varlığıyla durmasının. Mesela, nasıl 8 saat bütün dünyada işçi sınıfının talebi olduysa bugün de benzeri şeylerin belki 6 saatin, bu gidişatı olumluya çevirebilecek olan şey, belki hizmetlerle ilgili başka şeylerin bütün dünyadaki emek örgütlerinin talebi haline gelebilmesidir.

MUSTAFA KADIOĞLU- Teşekkür ederiz.

Buyurun Ali Bey.

H. ALİ YİĞİT- Değişik değişik konularda sorular geldi, doğrudan bana sorulan bir soru da yok, ama yine de sorulara ilişkin düşüncelerimi söylemek istiyorum.

Öncelikle kamu hizmeti kavramı üzerine bir soru vardı. Bununla ilişkili olarak Anayasa Mahkemesinin bir yasanın iptalinde verdiği bir tanım var. Örneğin, son dönemlerde kamu hizmetlerinin özel kişilere verilip verilmemesi tartışmaları, yani bunların imtiyaz olup olmadığı tartışmaları yapılırken şöyle bir karar veriyor; aslında bu karar da o dönem açısından doğru bir tanımlama, bunu sizlerle paylaşmak istiyorum: Anayasa yargısı alanında bir hizmetin kamu hizmeti olup olmadığı ve bir sözleşmenin de imtiyaz sözleşmesi,olup olmadığı yasaya değil, niteliğine bakılarak saptanabilir. Yani sen, “Ben yasa çıkardım, bundan sonra bu kamu hizmeti değildir, herhangi bir ticari faaliyettir” diyemiyorsun, niteliğe bakman gerektiğini tanımlıyor ve kamu hizmetini de şu şekilde tanımlıyor: “Devlet ya da diğer kamu tüzelkişiler tarafından ya da bunların gözetimleri ve denetimleri altında genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir. Toplumsal yaşamın zorunlu gereksinmelerini karşılayan hizmetler, nitelikleri gereği kamu hizmeti olarak görülmüştür. Düzenlilik ve süreklilik, kamu hizmetinin önemli öğelerinden birini oluşturur; çünkü bunun yokluğu toplum yaşamını altüst eder” kullanılmış gerekçeli kararda.

Bu tanım

Enerji, kamu hizmeti midir, değil midir diye tartışmalar yapılırken 9. Cumhurbaşkanı bir televizyon konuşmasında “Bundan sonra elektriği kamu hizmeti saymazsınız, olur biter” demişti. Yani bunu’da yasayla yapabileceği gibi bir yanılığa düşmüştü. Oysa bu

yasayla bu hizmet kamu hizmetidir, değildir diye karar veremiyorsunuz, onun niteliğine bakarak karar verebiliyorsunuz. Dolayısıyla, kamusal çıkarı da yine bu tanımlama çerçevesinde yapabiliriz. Ama şimdi Anayasa Mahkemesi herhalde böyle bir karar vermez diye düşünüyorum; 1995'te doğru kararlar verebilir bir noktadaymış.

Seyhan Hocamın ifadesi üzerinden, bu emeğin dolaşımına ilişkin olarak bir şeye daha değinmek istiyorum: Bu ulusal çıkar vesaire gibi birtakım tanımlar, aslında dikkatle kullanılması gereken tanımlar diye düşünüyorum. Bir biçimde de Arif Hoca'nın sorduğu bir soru vardı; "Yabancı firmada çalışmakla Türk firmada çalışmak arasında ne fark vardır?" gibi bir şey sordu. Aslında saf bir ya da pür bir ulusal çıkar diye bir şey söz konusu olamaz. Çünkü senin ulusal çıkar diye savunduğun şey, buradaki çalışanların ya da bu ülkenin üretkenlerinin çıkarlarını mı savunuyorsun, yoksa bugün derin devletiyle, polisyle, askeriyle, şu haliyle bir Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni mi savunuyorsun? Yani bir ulusal çıkar kimin çıkarı iyi tanımlamak gerekiyor. Burada da temel çelişkinin eğer emekle sermaye arasında olduğunu kabul edersen, bu Devlete kimin sahip olduğuyla senin bu ulusal çıkarın arasında bir çelişki de ortaya çıkıyor. Bu farklı bir tartışmadır, ama bence bir ulusal solculuk ya da genel anlamda emekten yana olma ikileminin de burada ortaya çıktığını düşünüyorum. Bunun da iyi tartışılması gerekiyor. Yani her şeyden bağımsız, sınıftan bağımsız, sermayeden bağımsız bir ulusal çıkar diye bir şey söz konusu olamaz.

Bazı konularda, ben de AB'ye karşıyım, ama AB karşıtlığı konusunda getirilen birtakım parametreler var. Bunlar bizim ulusal çıkarımıza aykırıdır. Yani bu ulusal çıkar nedir, yenilir mi, içilir mi, nedir, bunun iyi tanımlanması gerekiyor, yani böyle bir tanım eksikliği söz konusu. Dolayısıyla, rahat bir şekilde milliyetçi ya da faşistlerle gerçekten aydınların bazen paralel düşebildikleri bir noktaya da geliniyor. Dolayısıyla, bu ulusal çıkar tanımının iyi yapılması gerekiyor. Yani kimin çıkarı, çalışanların çıkarı ya da emeğiyle geçinenlerin çıkarı mı, yoksa demin söylediklerimin çıkarı mı, bunun tanımlanmasında bir problem var.

Emeğin serbest dolaşımı konusunda AB'ye sunulan özet ulusal programda da, Türkiye zaten emeğin dolaşımının, yani serbest dolaşımın olmayacağını taahhüt etmiştir Avrupa'ya; yani sadece diğer dolaşma haklarının, yani Avrupalıların dolaşmasını ya da sermayenin dolaşmasına yönelik taahhütlerde bulunmuş, ama Türk vatandaşlarının Avrupa'da serbestçe dolaşmasını talep etmemiştir ulusal programda. Dolayısıyla şöyle bir yanılığ da olabilir: Avrupa Birliği'ne girdiğimiz zaman istediğimizi alacağız, valizimizle gideceğiz, falanca yerde iş arayacağız, yok böyle bir şey, yani böyle bir hak bize tanınmıyor. Dolayısıyla, GATS'ın, vesairenin, şunun, bunun, ilk bakışta "Ne güzel, insanların serbest dolaşımı savunuluyor" vesaire gibi kabul edilebilir bir safiyane tarafı var gibi düşünülse de, argo tabiriyle "Kazın ayağı öyle değil." Asıl amaç, uluslararası şirketlerin burada yürütecekleri mal ve hizmet faaliyetlerinde ihtiyaç duyabilecekleri kendilerine göre nitelikli insanların kolayca buralara gelip çalışabilmelerinin koşullarını yaratma talebidir. Dolayısıyla, bizim onlarla çok eşit olmadığımız düşünülürse, yani Türk mühendis ve mimarlar olarak böyle bir şeyi kolayca kabullenmememiz gerekiyor. Sadece mühendislik ve mimarlık kriteri açısından bakarak değil, bu hizmetler çok böyle ahım şahım hizmetler değil, ama sonuçta bunların farklı farklı nedenleri var; yani buradaki örgütlenmeye kendini bağımlı hissetmeme güdüsü de var,

yani uluslararası şirketlerin burada bir sendikaya ya da bir mühendis örgütlenmesine ya da bir başka yerel örgütlenmeye, bunun için bir serbestlik kazanma talebidir bu GATS'ın bu şekilde gündeme getirilmiş olması. Yani adam, tamamen mal ve hizmet ticaretin'de nasıl kendisini güvenceye alma doğrultusunda çaba harcıyorsa, hizmet ticaretinde de böyle bir güvenceyi kazanma doğrultusunda bir çabası söz konusu; yoksa bizi düşünerek, genel anlamda mühendis ve mimarlar dünyada istedikleri yere gitsinler, çalışsınlar, kendi açımızdan söyleyeyim, böyle bir şey yok, bunu kimse öngörmüyor.

Bizim çok ilgi alanımız değil, ama bir Akay Kavşağı konusu vardı. Bu herhalde şehir plancılarının, mimarların ve inşaatçıların vereceği bir konudur. Ama şurası belki genel anlamda bir vatandaş olarak da bizleri ilgilendirebilir: Türkiye'de yargı, herhangi bir konuda bir karar alıyor. Bu karar uygulanmıyor, yani bir yaptırım gücü yok. Dava açılmış, dava kazanılmış, ama iş yine yapılıyor. Türkiye'deki bu hukuk sistemi bence eleştirilebilir. Eğriliği, doğruluğunun ötesinde bir şeyin yanlış olduğuna ilişkin bir yargı kararı var, bu yargı kararına rağmen bu iş yapılıyor. Yani şöyle bir şey var, hesap sorma veya "Sen bunu niye yaptın?" diyen bir mekanizma yok, "Ben yaptım, oldu"culuk her alanda geçerli. Dolayısıyla, bu şekilde biraz daha değerlendirilirse anlam kazanır diye düşünüyorum. Bu da Türkiye'nin genel anlamda hukuk sistemiyle ilgili bir konu. Yani bu mühendislerin, kendi alanımızda serbest dolaşımı konusunda, Yunanistan'ın getirmiş olduğu kriter, sınavın Yunanca olmuş olması, kendi mühendislerini ve mimarlarını koruyucu bir önlemdir. Ama Türkiye, herhangi bir önlem almamıştır; çünkü Türkiye'de AB tartışması olsun, bu türden tartışmalar olsun, tepeden birilerinin çıkarları doğrultusunda suni olarak topluma pompalanıyor ve burada da otomatikman senin hiç belirleyici olmadığın bir alanda taraf olmaya zorlandığın bir süreç yaşanıyor.

Özet olarak söylemek gerekirse; GATS olsun, diğer uygulamalar olsun, bunlara karşı çıkma biçiminde, bence çalışanlar ve emek tarafından bir gözlükle bakılarak irdelenmesinin daha doğru olacağını, sadece teknik bir hizmet mantığıyla bakıldığında yanlış yerlere savrulması söz konusu olur diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

MUSTAFA KADIOĞLU- Biz de teşekkür ediyoruz Başkan.

Değerli izleyiciler, değerli katılımcılar; böylesi bir sıcak günde, aramızdan ayrılan, ama düşünceyle ayrılmayan, düşünceleriyle hâlâ bize ışık olan, yol gösteren, TMMOB Başkanlarımızdan Teoman Öztürk'ün ölüm yıldönümü etkinliklerine katıldığınız, katkı koyduğunuz için teşekkür ediyoruz.

Ancak şunu ilave etmek istiyorum: Elbette ki buradaki katılımcılar kendi buldukları noktadan, kendi beslendikleri kaynaktan değerlendirdiler. Elbette ki bu değerlendirmede kendi bilgi anlayışları, bakış açıları çok önemlidir. Önemli olan, bizlerin buradan aldığımız bu bilgilerin bize ne getirdiğini, alanımıza ne getirip ne götürdüğünü, emek örgütlerinin genel çıkarının nerede olduğunu, emek örgütlerinin neler beklediğini, hangi tuzakların beklediğini görebilmemizde, buradan aldıklarımızı kendi alanlarımıza, kendi odalarımıza, kendi bulunduğumuz noktalara taşıyıp, bu doğrularla buluşturup bunu diğer tuzaklarla birlikte püskürtbilecek günleri yakalayabilmek. Katıldığınız için hepinize teşekkür ediyorum.